

СТЕПАН
КРИЖАНІВСЬКИЙ

Срібне
весілля

ДЛЯ ЗАМОВЛЕННЯ
УКЛАДНИ

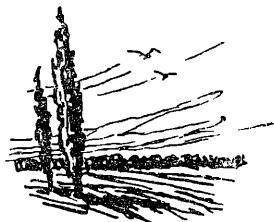
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

СТЕПАН
КРИЖАНІВСЬКИЙ

Срібне
весілля

ВИБРАНІ ПОЕЗИЇ

Державне видавництво
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
Київ - 1957

ТВОРЧІСТЬ СТЕПАНА КРИЖАНІВСЬКОГО

Степана Крижанівського радянський читач знає як поета, літературознавця і критика. Десять збірок поезій, критичні нариси про творчість В. Стефаніка, А. Тесленка, М. Рильського, М. Бажана, А. Малишка — це далеко не весь його літературний доробок.

Народився Степан Андрійович Крижанівський 8 січня 1911 року в містечку Новий Буг, Миколаївської області в родині шевця. Дитинство поета пов'язується з мелодією сумної «сапожницької пісні» батька, який щоденною тяжкою працею заробляє на кусень чорного черствого хліба.

Справжнє людське життя для трудящих розпочалося після перемоги Великої Жовтневої соціалістичної революції. Радянська влада забезпечила дітям з бідняцького роду умови для навчання, для вільної творчої праці.

Закінчивши в 1925 році семирічку, С. Крижанівський продовжує навчання в Одеській кооперативній профшколі, а потім в Миколаївському та Харківському інститутах народної освіти. В 1937 році він вступає до аспірантури Харківського державного університету, яку закінчує в 1940 р. За дисертацію «Новели Стефаніка» С. Крижанівському присуджено вчений ступінь кандидата філологічних наук.

Під час Великої Вітчизняної війни С. Крижанівський перебував на фронті військовим кореспондентом. Звіди його відкликано в кінці 1943 року для роботи в газеті

«Правда України». Після закінчення війни він повертається на свою довоєнну роботу — в Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, де завідує відділом радянської літератури

З 1927 року С. Крижанівський перебував у комсомолі. В 1939 році вступив до лав КПРС.

* *
* *

Кінець 20-х і початок 30-х років знаменується гігантським індустріальним будівництвом в нашій країні, соціалістичними перетвореннями на селі. Українська радянська література цих років збагачується творами молодих письменників, які групуються переважно навколо органу ЦК ЛКСМУ журналу «Молодняк», редактором якого був уже відомий на той час автор збірки поезій «КСМ» Павло Усенко.

«Лави каесемові» владно йдуть в літературу. В «Молодняку» починають літературну діяльність Микола Шеремет, Іван Гончаренко, Терень Масенко, Євген Фомін і багато інших. Помітне місце серед молодого письменницького поповнення займає і Степан Крижанівський.

В журналі «Молодняк» та інших періодичних виданнях все частіше з'являються його твори, а в 1930 році у видавництві «Молодий більшовик» виходить перша збірка поета «Енергія»*. Книжка відкривається присвятою «Молоднякові», в якій поет зростання свого покоління порівнює з ростом любимої радянської Вітчизни.

* В наступні роки виходить ще дев'ять збірок поезій С. Крижанівського: «Країна майстрів» і «Моїм ровесникам» (1932), «Поезії» (1934), «Повноліття» (1935), «Південь» (1937), «Золоті ключі» (1938), «Калиновий міст» (1940), «Гори і долини» (1946), «Під зорями радянськими» (1950).

Провідною темою збірки є тема соціалістичного будівництва. На той час не завжди навіть поети старшого покоління знаходили шляхи художньої реалізації цієї надзвичайно важливої теми, вдаючись іноді до формалізму, абстрактності, схематизму.

Високий пафос творчої праці часто відтворювався не через розкриття психології героя, а через зображення різних технічних процесів. Невиразні зовнішні контури людини часом лише вимальовуються і то в надмірно ускладнених, малодохідливих тропях поезій. Всі ці вади, пов'язані з труднощами росту української радянської поезії, з процесом становлення в ній методу соціалістичного реалізму, властиві були і ранній поезії С. Крижанівського.

Молодий поет щиро захоплений творенням того нового, в якому беруть активну участь його ровесники і він сам. В поезіях С. Крижанівського знаходить своє відображення будівництво Харківського тракторного заводу, Дніпрельстану, споруд південного Херсонського порту, колективізація села («Ми будуємо Харківський тракторний», «Лісосплав», «Два Херсони», «Колективна весна», «Історія артілі» та ін.).

Проте в ідейно-художній розробці теми ще багато є декларативності і риторики:

План видобутку довести до ста!
Техніка, механізація — до забою!
Країна — як фронт, шахтарі — як в бою,
І кріпнуть заводи, ростуть міста...
(«Донбас», 1930 р.)

Подібний підхід до відображення дійсності приводить до заперечення «недозволеної романтики»:

Наших років річки,
Наших днів незчисленні армади
Ставлять вето романтиці,—

пише С. Крижанівський у поезії «Одшуміли мелодії примуса...» (1930). «Сідать до столу готувати звіти — нема часу на романтичні вірші...» повторює він в іншому творі («Перегорну сторінку», 1930 — 1932 рр.) Цій настанові підпорядковані і образні засоби, такі як «застиглі сили кіловат», «років екстаз», «індустріальних весен сміх» та ін., що часто зустрічаються в ранніх збірках поета.

Але вже тоді С. Крижанівський починає усвідомлювати потребу створити образ людини — будівника нового життя.

І він приходить, цей новий герой — ровесник поета. Ми зустрічаємо його в наступних збірках поезій С. Крижанівського «Країна майстрів» і «Моїм ровесникам», які вийшли в 1932 році. В поезіях цих збірок ми ще не бачимо глибокого розкриття характерів, проте ці характери вже накреслюються.

Колективний герой поетичного послання «Ровесникам», присвяченого Восьмому з'їзду комсомолу України, — наша прекрасна комсомольська молодь, яка самовіддано працює на всіх ділянках народного господарства і культури. Ровесники поета — це плитові й коногони, «молодого класу сини», «вартові молоді Республіки».

Вони приходять в строфи пісень і балад з самого життя, і поет стає з ними в одну шеренгу:

Я поет. Я будівельник слова...
Та не тільки цеглу слів носив —
І на Тракторнім я закладав основи,
На Турбіннім зводив корпуси.

(«Я поет...», 1933 р.)

Визначною подією в літературному житті була постанова ЦК ВКП(б) від 23 квітня 1932 року «Про перебудову літературно-художніх організацій». Ліквідація всіх літературних угруповань і створення єдиної спілки радянських письменників сприяли активізації митців слова, тіснішому зв'язку письменників з життям. Поставлене Комуністичною партією перед літературою завдання — відображати правду життя в його революційному розвитку — знаходить в письменницьких колах загальне схвалення, розкриває перед письменниками великі можливості і перспективи творчого зростання.

Роки передвоєнних п'ятирічок були роками буйного розквіту всіх жанрів радянської літератури. Загальне піднесення української радянської поезії позитивно відбивається і на творчості С. Крижанівського. Ширшають ідейно-тематичні обрії, глибоше проникає поет в духовний світ героя, міцнішає його поетичний голос.

Характерною особливістю тогочасних поезій С. Крижанівського є жанрова різноманітність, посилення в них ліричного струму, виявлення творчої індивідуальності. Поет малює картини героїчної боротьби ленінського комсомолу в період громадянської війни, образ «розкваної жінки Сходу» — узбецької дівчини Махбуби Рахімової, оспівує наші трудові будні. На авансцену поезій С. Крижанівського виходить ліричний герой — юнак, палко закоханий в наше соціалістичне життя, яке твориться працею мільйонів, життя, в якому «сучасне із майбутнім ходить в піснях, в будовах, в шумі днів» («Полтава», «Миколаїв», «Де б на землю не ступив радянську», «Дивний світ», «Скільки раз відходять на Чугуїв» та ін.).

Згадувані поетом міста — не лише географічні поняття, вони є уособленням дорогого, найближчого — Вітчизни. В ділах і днях цих міст, як у краплі води, відбито славні діла радянського народу. Поет щиро прагне до того, «щоб слово підіймало і вело на подвиги бійця».

Напружена обстановка в міжнародному житті, ускладнена особливо в зв'язку з розгулом фашистської реакції в Німеччині, активізує в радянській літературі тему оборони соціалістичної Вітчизни. Радянські письменники в своїх творах відображають послідовну боротьбу радянського народу за мир і його готовність відстояти священні рубежі своєї країни.

Заклик партії зміцнювати оборону Вітчизни знаходить гарячий відгук. Високим благородним почуттям радянського патріотизму сповнені й поезії С. Крижанівського на оборонну тему. Свое покликання поет бачить в чесному служінні Вітчизні:

Я виходжу на дорогу пізно
І себе питаю — чим я жив?
Чи достойно матері-Вітчизні
Все своє мале життя служив?

В ряді емоційних віршів циклу «Холодногорський полк» (зб. «Південь») поет малює картини життя і бойової підготовки бійців Радянської Армії в мирний час.

Холодногорський полк — це не лише розділ біографії поета, а й дальший крок у його творчості. Вірші цього циклу стають конкретнішими, образи — прозорішими і більш відчутними. Тут особливо розкривається ліричне обдарування поета.

С. Крижанівський знаходить виразні художні засоби, щоб донести до читача привабливий образ молодого воїна — вартового, передати настрій і переживання юного

радянського патріота («Вартовий», 1934 р.). Боець Холодногорського полку — відданий радянській Вітчизні, щирий друг і товариш, вірний в коханні, чесний і прямий. Тому-то й поезії про нього звучать в багатьох випадках як лірична сповідь. Герой знаходить щастя в тому, що ніколи не кривив душею, що рідною землею проходить як справжній господар. Гордість за свою країну, безмежна любов до неї викликають високі почуття обов'язку — готовність відстоювати її до кінця.

Перебування в полку асоціюється в пам'яті поета з незабутньою молодістю. Пройшли роки, до армії прийшла молодша зміна, а слово «Холодногорський полк» назавжди залишилось як пароль при зустрічі з друзями:

Бо ще ми всі,— поки міцна рука,—
Бійці Холодногорського полка.

* * *

В роки передгроззя — напередодні Великої Вітчизняної війни — радянські письменники все частіше звертаються в своїй творчості до подій громадянської війни. Оживають в радянській літературі образи прославлених героїв. Саме на цей час припадає поява таких творів, як «Шлях на Київ» і «Микола Щорс» С. Скляренка, «Десну перейшли батальйони» О. Десняка, «Олександр Пархоменко» П. Панча, уривки з поеми «Шабля Котовського» П. Тичини, «Батьки й сини» М. Бажана, «Червоногвардієць» В. Сосюри та багато інших.

З баладами про Сиваш, про Перекоп, про відважного командарма Фрунзе виступає і Степан Крижанівський.

Балада в радянській літературі, зберігаючи сюжетну основу, втрачає властиві давній баладі елементи фантастики і набуває героїчного характеру. Радянські поети,

відображаючи в баладі життєві явища, висловлюють водночас і своє ставлення до зображуваного.

В баладах про громадянську війну С. Крижанівський не лише розповідає про минулі бої з ворогами молодій радянській країні, а оцінює їх з висот сучасності. Провідна ідея його балад — кров батьків не пролита даремно, кров'ю своєю вони проклали наступним поколінням шлях до світлого майбутнього.

Розкриття цієї ідеї має ще іншу, сказати б, філософську сторону, яка стосується розв'язання двох важливих проблем: життя і смерті та взаємовідносин батьків і дітей. Діти продовжують справу батьків, які, віддавши своє життя за інтереси народу, навіки ввійшли в пантеон безсмертя. Подвиг батьків у боротьбі за соціалістичну Вітчизну стає повчальним уроком для дітей, які тепер захищають її кордони.

Поет повинен допомогти молодому поколінню відкривати двері в майбутнє, розповісти йому про минуле не глухим і мертвим, як відписка, а живим, пристрасним поетичним словом.

З творів цього тематичного циклу відзначається «Балада про сон» (1940), «Дівчинонька молодая», «Ой, про що шумлять тополі», «Як верталися з походу» та ін. Вже в цих піснях, створених С. Крижанівським, очевидна народна основа. Вона виявляється, насамперед, в образній системі. Традиційні образи розрив-трави як символу розлуки з милою, хустини як символу вірності, зозулі — як неприємної звістки і т. д. надають пісням поета своєрідного національного забарвлення.

В пісенному доробку поета привертає особливу увагу прекрасна лірична пісня «Берізка», написана в 1941 році.

Творчо використавши традиційну народну символіку, С. Крижанівський створив пісню високого поетичного звучання. Від тривожного чекання дівчини, яка «десь загуля-

Отже, країна заводів і вугілля несумісна з «запізнілою лірикою». Органічно такий погляд на лірику невластивий С. Крижанівському як поету. То була певна данина часові.

А потім прийшло повноліття.

Збірку поезій, видану в 1935 році, С. Крижанівський так і назвав: «Повноліття». В ліричному розділі збірки поет уже говорить цілком категорично:

Нехай мені торочать дурні.
Що ніжній ліриці — кінець.
Візьму, не ставши на котурни,
Старого Рильського вірець.

Він усвідомлює, що «прокладено важким трудом для ніжних почуттів дороги».

Правильне розуміння лірики реалізувалося в творчості. І коли говорити про вірець М. Рильського в творчості С. Крижанівського, так це медитаційна лірика — лірика роздумів про красу буття, про щастя жити в найкращій з усіх країн — радянській країні, про любов до дівчини, про людей, які знищили рабство і тьму, стали справжніми господарями своєї долі.

Філософські роздуми властиві не лише поезіям циклу «Роздуми», а переважній більшості ліричних поезій С. Крижанівського, написаних в передвоєнні роки, в період Великої Вітчизняної війни і після війни.

З почуттям глибокої поваги і любові вимовляє поет імена Пушкіна і Шевченка, Франка і Горького, Маяковського і Янки Купали. Прагнучи бути гідним учнем прославлених вчителів, С. Крижанівський своє завдання як поета вбачає в тому, щоб достойно оспівати велич наших днів, «не змарнувать своє мале життя»:

Мені чужа бундючність пишних поз
І театральні вивірені жести.

Я хочу од садів, полів і гроз
Слова прості і соковиті нести.

Філософське осмислення власного життя і творчості породжує іноді сумніви:

... не так, не так я жив,
Немало слів легких у світ пустив...
(«Нічого незвичайного немає». 1941 р.)

Але це не зневір'я. Порівнюючи своє життя з життям зеленого ясенка, поет спершу приходиться до висновку, що ясенюк його переживе. Та приходиться інша, втішна думка про безсмертя творчості, і він радісно вигукує:

Хай же пісня високо злітає,—
В пісні я його переживу!

Ряд поезій С. Крижанівського передвоєнних літ присвячено історичній події возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі. З поетичної розповіді «Гуцули» постають перед нами визволені з панської неволі люди, які радісно відзначають найдорожче для них традиційне свято — день Леніна.

В уяві поета виникають образи золотої визвольної осені, яка «вінчає многотрудний шлях», калинового моста, по якому «у Західну Україну і в Буковину йшли бійці». Поет радіє з того, що й він брав участь у будівництві цього чудового моста.

* *
* *

В ліричному зверненні «До друзів», написаному в січні 1941 року, С. Крижанівський засуджує тих поетів, які свої вірші розбавляють «солоденькою водичкою». Він обстоює бойову громадянську поезію, яка відповідала б вимогам народу не у вузько-утилітарному розумінні, а в

розумінні задоволення його високих ідейних прагнень і естетичних смаків.

Народ вимагає від митців поєднання в їхніх творах «сталі і ніжності», мобілізаційної готовності, бо війна вже стоїть на порозі.

Коли почалася Велика Вітчизняна війна, радянські письменники зайняли належне їм місце в бойовому строю. Серед них був і Степан Крижанівський. Поезії його «по вінця» наливаються гнівом до клятих ворогів, які топчуть рідну радянську землю. Поет вірить в швидку перемогу.

В період Великої Вітчизняної війни українські радянські письменники часто звертаються до образу Шевченка.

Шевченко як сучасник ввійшов у творчість С. Крижанівського ще до війни. В поезії «Рота імені Шевченка» (1937) С. Крижанівський оспівує роту добровольців-українців, які поруч з іншими б'ються на барикадах Іспанії проти фашистських орд «...з ім'ям Шевченковим на прапорах, із пісню поета на устах». Т. Шевченкові присвячені й такі поетичні твори, як «Сад Тараса Шевченка» (1937), «Шевченко в засланні» (1938).

Всенародна любов до Шевченка в радянській країні показана в своєрідному віршованому оповіданні «Нова казка» (1939). Буржуазного писака-туриста, який прибуває до Радянського Союзу, вражає те, що куди б він не приїхав, скрізь зустрічається йому ім'я «Шевченко». Його ім'ям названі заводи і колгоспи, школи і лікарні, сади і музеї:

Шевченка в піснях величали натхненно,
Шевченкові села в путі зустрічались,
Шевченкове жито в полях красувалось...
І навіть, коли він сідав в самоліт,
Шевченковим внуком назвався пілот.

Таку популярність Шевченка чужоземець використовує для наклепницького випаду проти Радянського Союзу. Він пише до брехливої буржуазної газети, що в Радянському Союзі землі й маєтки належать одній людині — Шевченку. Засобами їдкої сатири викриває поет в «Новій казці» облудність буржуазної пропаганди.

Безсмертний, немеркнучий образ Шевченка зустрічаємо в ряді творів С. Крижанівського, написаних в роки Великої Вітчизняної війни («Невмирущому», «Голос України»).

Герої написаних у дні війни творів С. Крижанівського — це мужні й відважні воїни, які несуть народам щастя і свободу — гвардієць Степанів («Балада про гвардійця»), який до останньої краплі крові відстоює плацдарм на Дніпрі, рядовий Лука Неживий (з однойменної поезії), який частує «добре зграю вражу», щоб не вважали неживим, медична сестра з ніжним найменням Люба, яка перев'язує рани бійцям, ласкава мати, чий світлий образ зігріває бійців у бліндажах і походах, маленький синочок-лебедик, що ніяк не може заснути, все чекаючи татка з війни.

Про своїх воєнних побратимів і друзів — скромних тружеників війни — поет говорить з ніжною сердечністю. Всі вони уособлюються в збірному образі радянського солдата, що підніс над світом прапор Перемоги:

Я зустрічався з ним недаром.—

Його я всюди пізнаю.

Він рядовим і генералом

Зо мною поруч був в бою.

Просуваючись з своєю частиною на Захід, герой «Балади про дім» випадково проходить повз те село, де

родився і зріс, звідки пішов воювати. Та немає рідного дому — спалили прокляті фашисти:

Запеклась у грудях рана,
Плачуть мати і жона...
Мріяв з вечора до рана
Про цю зустріч — ось вона

Правдива життєва драматична ситуація, яка є сюжетною основою балади, дає можливість поету показати страшні наслідки фашистської сваволі і розкрити високі моральні якості радянських людей. Горе друга поділяють всі бійці. Мовчки вирішують вони побудувати Іванові новий дім.

У цьому благородному вчинку, в трудовому ентузіазмі воїнів, руки яких так знудьгувалися за мирною творчою працею, образне втілення прагнень радянського народу до миру, за який він відважно бореться з ворогами.

Деся пішов солдат за Віслу
Битим шляхом кам'яним.
Ти іще розкажеш, пісне,
Як Іван вернувся в дім.

Така кінцівка балади створює бадьорий, життєрадісний настрій. Прощаючись з героєм, читач вірить у щасливу зустріч.

В післявоєнних поезіях С. Крижанівського ми справді бачимо нашого друга-солдата, якого привітно зустрічає поет, запрошуючи до себе в гості («Солдат вертається додому», «Запрошення в гості»). Поет не лишається байдужим до тих, які не дочекалися своїх близьких і рідних з поля битви. Виключною теплою зігрите слово втіхи і відряди жінці, до якої «не прийде в темну ніч закурений з дороги» чоловік («Невтішний»).

Та війна поступово переходить в спогад. На пожарищах її під зорями радянськими квітне прекрасне життя.

Провідна тема післявоєнної творчості С. Крижанівського — самовіддана праця на благо Вітчизни. Поет рішуче виступає проти бездіяльності, інертності, апатії. Недарма до ліричної «Сповіді», взято епіграфом слова М. Рильського — «Не в тишині формується поет».

Мертвотна тиша самоти не може принести задоволення радянській людині, в житті завжди знайдеться місце для подвигу.

А тому:

Хай згине тиша! Діять, досягать,
Писать, кресать, радіти і страждать,
І творчій праці нести щедрю дань...

Проте не можна погодитись з такою думкою поета:

... Хіба мені півсотні літ,
Щоб я збирався спогадами жить...

Хотілося б сказати тут інакше: навіть у півсотні літ не варто жити лише спогадами. Така думка відповідала б загальному оптимістичному звучанню «Сповіді».

Оптимізм — одна з характерних рис поезії С. Крижанівського. Цією рисою особливо відзначаються його роздуми. Поет замислюється не лише над своєю особистою долею («Я сто літ проживу», «Ти питаєш, чому я веселий...»). В центрі його післявоєнних роздумів — народ, Вітчизна, любов і праця. В його роздумах особисте і громадське злиті воедино.

Ми вже мали нагоду відзначити, що медитаційна лірика в творчості С. Крижанівського має багато спільного з лірикою М. Рильського. Говорячи про спільність, ми не маємо наміру ототожнювати, чи ставити знак рівності між двома поетами, різними за своїм талантом, індивідуальним почерком, характером творчості. Хочеться лише побіжно вказати на спільність в трактовці окремих тем.

Безсмертя, наприклад, обидва поети вбачають не у звичайному біологічному продовженні роду, а в завершенні наступними поколіннями тієї справи, яку розпочали попередники.

Життя, щастя, труд і т. д. С. Крижанівський у своїх роздумах розглядає не як абстрактні категорії поза часом і простором. Істина завжди конкретна. Любов і щастя в найвищому їх вияві поет вбачає в любові до своєї Вітчизни і в щасті боротися і працювати для блага народу.

...Вітчизна-мати, ти злиття
Чуттів найкращих, і сердець, і мов.
В красі дібров, у величі будов
Ти джерело найвищого чуття.
(«Любов»)

Конкретність медитаційної лірики С. Крижанівського — одна з її істотних особливостей.

* *
*

С. Крижанівський виступає не лише як поет-лірик, а й як байкар. Байки його з'являються в післявоєнні роки, хоч окремі ознаки цього жанру спостерігаємо і в довоєнній творчості. До цих ознак слід віднести наявність розповідного тону в ряді віршів, вживання такого поширеного в байках тропу як іронія тощо.

Може, найбільш показовими творами у цьому плані є «Нова казка», яку ми вже характеризували як віршоване оповідання, і «Притча про каміння».

«Притча про каміння» — твір алегоричний за своїм змістом, хоч формальних, зовнішніх ознак алегорії в ньому немає. Мова йде про те, що два чоловіки очищають поле від каміння. Один з них спочатку виніс з поля

найважчий камінь, а потім взявся за дрібне каміння, другий зробив навпаки, і поки дійшла черга до великого каменя, він уже стомився і в нього не вистачило сили, щоб його підняти.

Отже, ідея твору така: у кожній справі потрібно насамперед вирішувати найголовніше питання, а тоді вже братися за інші — дрібніші.

В жанрі байки С. Крижанівський виявився досить вправним майстром. Гострий зір письменника проникає в різні сфери міжнародного життя, моралі, побуту.

В дошкульній політичній сатирі «Вовк і підлиза» він викриває нинішніх поборників ремілітаризації Німеччини, які не зробили для себе належних висновків з горезвісної Мюнхенської угоди, застерігає імперіалістичних удавів, щоб не лізли на слона («Удав і слон»).

Письменник таврує презирством і зневагою фальшивого друга-наклепника («Лукавий друг»), зозулицю-сестрицю, яка веде паразитичний образ життя («Зозуля»), пихатого півня, який думає, що він управляє сонцем («Півень та сонце»), свиню-радіоаматора та ін.

Алегорії в байках С. Крижанівського не ускладнені. Демаскуються вони в нього, як правило, легко, чому значною мірою допомагає сам автор не лише в дидактичній кінцівці, а і в процесі розкриття образу. Так, наприклад, в образах щурів («Бобриха і щури») ми одразу впізнаємо заокеанських кореспондентів, які приїхали до Радянського Союзу з явною метою оббрехати нашу країну.

Тонкою іронією забарвлена відповідь бобрихи, яка відчуває моральну зверхність над своїми нікчемними опонентами, зануреними в «помийні ями та сміття».

Сюжети дотепних співомовок взято з народних анекдотів і оповідань про ледачого сина, якому лінки навіть нахилилися і вмочати вареники в сметану («Ледащо»),

про злодійкуватого дяка і розпусного попа («Не чую») та ін. Творчо опрацьовуючи народні сюжети, автор виявив свої гумористичні здібності, продовжуючи тут, як нам здається, лінію С. Руданського.

Опублікована невелика кількість байок і співомовок С. Крижанівського дає нам підставу думати, що поету варто було б більш діяльно попрацювати в цьому жанрі.

* *
* *

В ліро-епічному роді поетові більше вдалися героїчні балади. Пробував він свої сили і в поемі.

З ранніх поем С. Крижанівського нам відома поема «Три народження Махбуби Рахімової» (1932). В ній ще відсутня композиційна чіткість, немає глибокого психологічного розкриття характерів і зокрема характеру головної героїні — Махбуби Рахімової. Те ж саме можна сказати і про розділи з поеми «Фронт на Міусі», написані в 1946 році.

Цих недоліків в значній мірі позбувся поет у поемі «Сад над Інгулом» (1948), яка вперше публікується у збірці вибраних творів. Дія відбувається в перші післявоєнні роки на території, що була окупована фашистами. Герой поеми — поет, якому вірші не принесли слави. Він вирішує здійснити свою давню мрію — в степу над Інгулом насадити сад, назвавши його своїм іменем. Самотній дивак серед голого, мовчазного степу нагадує Робінзона Крузо. Але ж з Робінзоном був ще П'ятниця. Знаходиться подібний П'ятниця і тут. Він з'являється в образі агронома Кийка «із простим сундучком, у костюмі воєнному».

Агроном Кийко, повернувшись з армії, не може всидіти на одному місці. Це людина мандрівної вдачі. Йому

надокучило працювати в радгоспі, і він утікає звідти. Доля зводить його з поетом.

Кийко цілком несподівано береться допомогти поету. В цей час до них з'являється секретар райкому комсомолу Катя Ющенко. Поет розкриває перед нею свій план. Катя схвалює хороший намір, але зауважує, що починати справу треба інакше. Вона запрошує їх завітати до райкому комсомолу. Райком вирішує оголосити тиждень саду. І поет усвідомлює нездоланну силу колективу, який здійснює його заповітну мрію.

Можна сперечатися і висловлювати сумніви щодо типовості образів Кийка і поета. Але зустрічаються в житті й такі. Провідна ідея твору — перемога колективізму над індивідуалізмом. Розкриттю її підпорядковано весь арсенал художніх засобів.

Поєма являє собою ліричний монолог героя, в якому передано його думки, переживання, прагнення, історію народження і здійснення заповітної мрії.

* * *

За характером своєї творчості Степан Крижанівський поет ліричний. Події і явища життя в його творчості одягаються в одягу слова, здебільшого інтимізуючись в уяві поета.

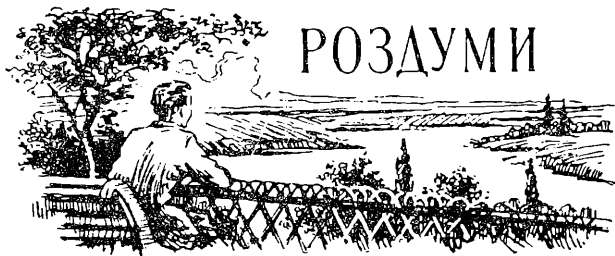
Під інтимізацією ми розуміємо оту простоту, безпосередність, задушевність, яка в ряді поезій С. Крижанівського компенсує недоліки, що виявляються часом в недостатній філігранності вірша, схематизмі і риторичності, вживанні прозаїзмів тощо. Інтимізація не в вузькому, камерному, а в широкому розумінні цього слова — одна з ознак індивідуального стилю поета.

Ми віддаємо С. Крижанівському належне за те, що

він разом з іншими нашими поетами допомагав новим молодим співцям «оформитись в лиці», і за те, що сам ще «мрію юності в путі не загубив».

Хоч поет в одному з своїх віршів говорить, що його покинула палка поезія, але це не зовсім так. Збірка «Срібне весілля» — не межа поетичної творчості. Навпаки, вона свідчить про те, що творчі можливості поета ще далеко не вичерпані.

Борис Калмановський

РОЗДУМИ

ХВАЛА ЖИТТЮ!

Летять у далеч роки,
Як вітер вихровий,
Позаду шлях широкий,
А я ще молодий.

Іду в робочій лаві,
І вже тому радий,
Що я, на зло кістлявій,
Ще й досі молодий.

Мов колоски на полі,
Сини зросли, як стій,
Вони вже в комсомолі,
А я ще молодий.

Щодня — значніші справи,
І час диктує — дій!
В країні зросту й слави,
Працюй і молодій!

Вітчизно! Ти найкраще
Джерело всіх надій.
Хвала життю, бо я ще
Для тебе молодий!

* *
*

Вночі моя уява ожива,
Гаряча кров вистукує у скроні,
Приходять ордами незлічені слова.

Стискаю їх, мов скарби, у долоні,
Пускаю рівними рядами на папір,
І так люблю хвилини ці безсонні.

За вікнами, як роз'ярілий звір,
Холодний вітер в темряві північній.
А ти працюй! І знай, і твердо вір,

Що лінь — то смерть, що ти не вічний.
Тож квапся жити, думать і творить,
Суворій правді заглядай у вічі.

Уловлюй вічність у коротку мить
І кожну мить на вічність перетворюй...
Оце — твій власний, неподільний світ!

Аж доки ранку промінь яснозорий
Не гляне в шибку і в єдину мить
Не прийде сон привабливий і скорий...

1929

* *

*

Я поет. Я будівельник слова.
Та не тільки цеглу слів носив —
І на Тракторнім я закладав основи,
На Турбіннім зводив корпуси.
Це — знамення часу. В кожному русі
Ми Вітчизни стверджували міць,
Всі, як є — в ці славні роки, друзі,
Розумілися на мові будівництва.
Гордістю творця — і слово, й діло.
Тож спокійно на папір кладу
Наших днів незміряне мірило:
Ритм робіт і тишину в саду.
Я кажу: трудом, а не користю
Наше слово впевнено грими.
Наші дні вимірюйте на пристрасть
Тих людей, що вийшли з рабства й тьми,
Тих, що на землі не мали місця,
А тепер зробилися людьми!

1933

* *

*

Дивний світ! В цвіту дерева білі,
Повен край здоров'я та краси.
Глянеш в даль — які стоять будівлі,
Тракторних заводів корпуси.
Глянеш в степ — там молоді артілі,
Глянеш далі — там густі ліси...

І коли виходжу я в природу,
В шелест нив, у тишину узлісь,
Як забути можу я, що вводив
Цих будівель витворену вроду
Ї невитворний природи зміст.

То несхибні трудівницькі руки
Скорену природу узяли,—
На болотах зацвітають луки,
Ріки вспак землею потекли.

Як мені не радісно, не втішно
Світу нового вітать зорю,
Бачити такі діла величні,
Знати, що і сам я їх творю!

1933

* *

*

Нехай мені торочать дурні,
Що ніжній ліриці — кінець.
Візьму, не ставши на котурни,
Старого Рильського взірець:

Люблю рожеві крила ранку
І золотого дня ходу,
І дальню пісеньку-веснянку,
І спілі яблука в саду.

Як ластівки шукають неба,
Як дерева чекають птиць,
Як в подорожнього потреба
В путі припасти до криниць,—

Так і мені без краю любий
Цей сонячний, хороший світ.
Я разом з ластівками буду
Крилом черкати зелень віт

І відчувати землю й воду,
Спів птахів і дівочий сміх,
Любити цвіт, чекати плоду
Землі, найкращої з усіх!

1934

ВМИРУЩЕ РЕМЕСЛО

Блукаючи знічев'я по містечку,
Де цвіт акацій та півсонний спокій,
Де люди, дерева, повітря в млості,
Я заблукав у будочку шевця.
Швець нагадав мені старого батька —
Ті ж сірі очі, довгий ніс орлиний,
Та ж, зігнута професією, спина,
Русявий, з сивиною в скронях, чуб.
І доки він латав мої ботинки,
Розповідаючи життя немудру повість,
З дитинства із майстернею знайомий,
Я думав про вмируще ремесло.
Мені згадалась наша темна хата,
Низький верстак із шевським інструментом
І навкруги розкидані недбало
Старих фасонів різні колодки.
Мені згадалася смола і дратва,
Лубок і клейстер, копили й правіла,
Рулетки, фумилі, ремінний шпандир,—
Ним добре батько частував мене...
Ці давні пахощі сирої шкіри,
Смоли і воску, клейстера і сажі...
Й мелодія сапожницької пісні.

Стоять ще й досі в пам'яті моїй.
Вони пов'язані — з зігнутим батьком
Над чобітьми пудовими, міцними,
Із горілчаним духом неодмінним,
З суботнім урочистим шабашем.
Вони пов'язані — з глибин дитинства —
З суворим духом віковичних злиднів,
Із дідом Юдкою, що мав шкіряну лавку,
З Волошкою — місцевим куркулем.
Для них мій батько гнув щоденно спину,
Для них шив хромові, юхтові і шеврові
Дебелі чоботи. І мав злиденні гроші
І чорний та черствий щоденний хліб.
А щонеділі випивав по кварти
В компанії з сапожником Корнієм
І Транським — заготовщиком і другом,
З замовцями з куркульських хуторів.
Додому п'яного я вів з базару тата,
А випивши, він був надміру добрий,
Він обіцяв віддати сина в школу
І вивчити його «на вчителі»...
До діда Юдки, в синій понеділок,
Я біг позичити полтиник на похмілля,
І батько знов в такому одвічному крузі
Сідав за чорне й кляте ремесло.

Містечко вмерло! Вмер і непман Юдка,
Куркуль Волошка вирваний з корінням,
Дух власності, дух косності й дурману,
Коли не зовсім вмер, то помира!
Воскресли ж тіні містечкових злиднів
І лобода міщанського спокою,—
Вони принесені з глибин дитинства,
Зі смертю батька в будочці шевця.

Минулому — моя ненависть чорна,
Сучасному — моя любов і радість,
Ненавистю цією і любов'ю
По-справжньому я дужий і живий!

1934

* *

*

Моє серце, волода́р мелоді́й,
Ти мене навіки одведи
Од сухих шовковиць, що не родять,
Од джерел, в яких нема води.

Та я маю дар — найкращий в світі —
Творчості глибинне джерело,
Батьківщини мужне повноліття
Що снагу і силу нам дало.

По-травневому мені знамена,
Ніби птиці крилами, шумлять,
По-святковому щодня до мене
Вся земля уміє промовлять!

1935

* *
*

Юних літ казки обворожили
І навіки серце освіжили,—
Не боюсь я швидкоплинних літ.

Ще мені топтати в полі зілля,
Ще мені гуляти на весіллі,
Ще мені розквітне первоцвіт!

Не стеліть мені м'яку постелю,
Не сп'янію я від пива й хмелю,
На шаги не розмінююсь, ні!

Ще не розквитався я з піснями,
Ні з дорогами, ні з кораблями,
Ще літатиму в височині,

Ще всміхнеться дівчина мені!

1936

* *
*

Мені чужа бундючність пишних поз
І театральні вивірені жести.
Я хочу од садів, полів і гроз
Слова прості і соковиті нести.

Життя моє! Налитий туго колос!
Він може впасти, він життя носій.
Хай не гучний і не високий голос —
Я маю не позичений, а свій.

Я хочу з вітром кораблі гойдати,
Я хочу віршем дівчину вітати,
І ті слова, що з губ моїх злітають,
Потроху люди слухать починають.

А прийде час, слова наллються соком
І, вистоявшись, стануть як вино,
Тоді покличемо гостей високих
І всіх їх почастуєм заодно!

1936

ЗВЕРТАННЯ ДО МОРЯ

Пам'яті Миколи Островського

Величне життя протікає вгорі наді мною,
Живе і могутнє, як моря немовчний прибії.
Бушує прибії. Він змагається з далиною,
Підходить, відходить, і знову кидається в бій.

Чому так люблю я, чому так обожаю море?
Нагадує море про вічне шукання земне.
Про вічність і мить. Зустрічаючись, море і гори
І величчю ваблять і силою давлять мене.

А все ж я не здамся. Бо я — не мізерна піщина.
Я в моря позичу відвагу його й широчінь.
І немає у світі нічого величніш людини,
Дерзання її і незламності й сили волінь.

Ми знали його, що як море думками могутній,
Він жив поміж нас і не знав ні падінь, ні зневір.
Він жив, як Тантал, а помер, як Титан.

Незабутній,
Незламаний духом, що жив смерті наперекір.

Хай славиться сила, хай славиться мужність
і воля,
Народжені бурею. Хай буревісник зліта

Висо́ко за хмари. Одна нам заказана доля:
Недаром прожить бистроплинні, високі літа.

Із вітром в ладу, з громовицями бурі у згоді,
Стою перед морем, вслухаючись в дужий прибій,
В глибинний неспокій землі і води — у природі
Шумить і шумить безперестану дужий двобій...

1937

* *

*

Коли ввижаються мені
Хороші друзі — ближні й дальні,
Дивуюсь я — чому вони
Такі зросли сентиментальні?

Дивуюсь я — і звідкіля
Ця дивна ніжність досягає
До серця їхнього? Земля
Тривоги сповнена до краю..

Зросли серед суворих літ,
В двобої музику пізнали,
А ніжність, як рожевий цвіт,
У серці глибоко плекали.

Як слідопит, по сліду їх
Я йшов через дощі і грози,
Я чув не тільки щирий сміх,
Я бачив на обличчях сльози.

Я бачив їх серед лугів,
Виходив з ними на узлісся,
Задуманий і тихий спів
Із їхніх уст ледь чутно лився.

Я бачив, як вони несли
Своїм дівчатам перші квіти,
А в тих над ліжками цвіли
Дітей голівки... Будуть діти!

Любити вміють матері
Батьків майбутніх... В ночі пізні
Вони співають до зорі
І щастя чути в їхній пісні.

Такими хочу їх любити —
І мужніми, і не черствими,
Любов їм серце окрилить,
Як і ненависть, незборима.

Все ширший світ стає кругом,
Все менше сірих та убогих,
Прокладено важким трудом
Для кращих почуттів дороги.

І світ мені яснів, яснів,
Прохав я голосу й уміння,
Щоб пролунав мій ширий спів
Про це щасливе покоління!

1938

* *

*

Рожевий захід замахнув крилом,—
Над небокраєм хмара чорна.
Відчув я, глянувши кругом:
Ця мить коротка й неповторна.

Відчув я раптом — треба поспішати,
Не згайнувать своє мале життя,
Щоб не майнуть без імені і дати,
Як цей блакитний вечір — в небуття...

1938

ПЛОЩА ДЗЕРЖИНСЬКОГО

Хто бачив опівночі сяючі вікна Держпрому,
Коли повертався, йдучи із роботи, додому,
Той знає, які почуття окриляють тоді і

хвилюють,

За думами думи злітають, снують і вирують.
Дзержинського площа лежить мовчазна і

велична,—

Вона вкарбувалась в сучасну епоху навечно.

Я ще пам'ятаю, як тут була пуста. Лякливі
Брели перехожі та бігали пси шолудиві,
Шпориш проростав і консервні валялися банки,
І в чахлому скверику ждали коханців коханки.
В безводних пустелях лежали запилені парки,
І димом їдким задихався закурений Харків.

Та зводились вгору бетонні каркаси

Держпрому,

Нової краси провіщаючи міць невідому,
Та роки минули, і творчим велінням народу
Великої площі ми бачимо втілену, вроду,
І співи лунають, і вітер знамена полоще,
Святкові паради приймає Дзержинського площа.

Я вийшов з села. Знаю степу весняного вицвіт,
Душею вітаю конвалію, сон і горицвіт,
І сонячні зайчики ранком ясним на узліссі,
І спів солов'я, і зозулі кування у лісі,
І рік течію, і гаїв коливання... Так повен
Весною дитинства захоплює спогадів човен.

Та вища краса є в природі відтвореній. Може
Її осягнути й збагнути зуміє не кожен,—
Хай гляне вночі на осяяні вікна Держпрому,
Хай вічність відчує, йдучи через площу, додому,
Хай в квіті й граніті відчує незримую згоду —
Природа первісна відтворену любить природу!

1938

* *
*

Ми в човні удвох були. Безкрає
Чорне море у блакиті мріло,
І вперед ми прямували сміло —
Славен той, хто обрїїв шукає!

Син землі, люблю її, як матір,
А вона вже криється в тумані,
І сказав я дівчині коханій:
— Ще вперед, чи будемо вертати?
— Ні, вперед, у синє море сміло,
Ліку не складаючи хвилинам!
— Коли хочеш все вперед, тоді нам
Слід вернутися на землю, мила.

Безбережжя в мдрі й порожнеча,
На землі — життя, і рух, і врода.
Що ж, повернемось на землю? Згода?
Саме в цім — завзятість молодеча.

Дівчина примовкла. Тільки скоса
Глянула немов на боягуза...

Чи прославимо безумний порив, музо,
Чи тверезий розум, світлокоса?

1939

ПРО СМЕРТЬ

Як мені не хочеться вмирати,
Але знаю: все ж таки помру.
Ще не винайдено препарат,
Що відмолодив би кров стару.

Скільки їх було, і не злічить,
Тих, що славили життєвий плин.
Мріяли безсмертя сотворить,
Але всі померли — як один!

Я, проте, не кваплюсь помирати,
За новим прислів'ям золотим:
«Краще будь здоровим і багатим,
Аніж бути бідним та слабим»...

А надійде час смертельних жнив,
Прийде смерть з косою — не біда!
Викарбую: «Світ його ловив,
Але не спіймав. Сковорода.»

Я не вірю в потойбічний світ,
Але весь в непам'ять не піду.
Зійде трав медяний живопліт, —
Я з могили в трави перейду.

Правда, це утіха замалā,
Що ж поробиш — іншої нема.

Краще хай співа мене бджола,
Аніж обгортає вічна тьма!

Може, пара щасна і німа
Прийде милуватись до штахет ·
І між поцілунками двома
Пом'яне мене: то був поет!

Так оце про смерть собі пишу,
В тишині паперами шуршу,
Хитро граю в дудочку стару,
Але сам не вірю, що помру!

1940

* *

*

Не знаю, коли закінчу
Дорогу свою просту.
Та в пору свою трудівничу
Я чесно стояв на посту.

Під небо здіймався на крилах,
Сини підростали малі,
І лампа до ранку горіла
Завжди на моєму столі.

1940

КАЛИНОВИЙ МІСТ

Ще є в житті чимало прози,
Що мрію байдуже мина;
Людей, що навіть в сильні грози
Очей не підведуть з багна.
А ми ту прозу обминали,
В житті шукали вищий зміст,
А ми взяли та й збудували
В майбутнє калиновий міст.
І хоч хвалитись, правда, нічим,—
Не я — другий би сил доклав,
Радію: був я будівничим,
Той міст чудовий будував.
Із віття я зробив підпори,
Із цвіту положив поміст,
Узяв на зводи — небо й зорі...
Мій мосте, гнись, а не ломись!
Дарма, дарма, що він з калини,—
В землі коріняться кінці,
По нім у Західну Україну
І в Буковину йшли бійці.
Повився хміль угору, вгору,
З одного в другий віадук.
По ньому йшли коханці в пору
Сердечних радощів і мук.
Поруччя на мосту — із віри,

Пере́риття — з пісень та мрій,
І тільки всі харки-невіри
На ньому валяться як стій.
Усі, чия душа не здібна
Підня́тись до ясних висот,
Ті, що калина їм потрібна
Хіба що тільки на компот;
Ті, що хотіли б у людини
Заві́тну мрію оді́брати
І добре знають, що з калини
Мостів не можна будувати.
Цві́ти ж, мій мосте калиновий,
В подру́ги райду́гу візьми!
Хай люди йдуть! У світ майовий
Цей міст побудували ми!

1940

* *

*

Є поети «із ласки божої».
Я не з божої, а з своєї.
Якось вийшов днини погожої
На подвір'я. Та що з землею?
Нарядилася нареченою,
Заквітчалась у цвіт морелі,
І з утіхою нескінченною
Загойдала мене на релі.
Загойдався я, закружився,
І до сонця полинув летом,—
Так, мов заново народився...
Відтоді я і став поетом.

А коли я вийду на вулицю
Із пейзажем давно знайомим,
Серце квіткою не розтулиться,
Не захопиться невідомим;
І на пісню, на погляд дівчини
Ні одна струна не озветься,
І залишиться непоміченим
Світ навколишній оком серця,—

Що я вдію тоді без зброї —
Мертвим словом, безкрилим злетом?!
І, лишившись самим собою,
Перестану бути поетом...

1941

* *

*

Вийду у садок. Навколо мене
Піднялося паростя нове.
Думаю — цей ясенок зелений
Як-не-як мене переживе.

Гадка гадку гонить, здоганяє,
Підсуває втішну й не нову:
Хай же пісня високо злітає,—
В пісні я його переживу.

1941

* *

*

«Лови летючу мить життя,
Рятуючись від Лети»,
Повчали з давніх-давен так
Філософи й поети.
І проповідували нам
Дух спокою й спочинку,
І розуміли під життям
Вино, безділля й жінку...

В житті три втіхи маю я,—
З них перша — праця є моя
Улюблена, свідомо,
Вона веде, мов течія,
В прекрасне невідоме.

А друга — золоті слова,
Цілинна їхня врода,
Цвіт яблунь, неба синява,
Широка пісня степова —
Найбільша насолода!

А третя втіха — боротьба,
І це — не фраза нині:
В собі — між почуттям раба

І вільної людини;
З врагами — мало їх хіба? —
За щастя Батьківщини.

І так живу. Ідуть літа,
Минула юність золота,
А я з путі не збився.
Лише ловити мить життя
Я так і не навчився.

1941

* *

*

Нічого незвичайного немає
В житті моїм. Робота цілоденна
Та іноді малий перепочинок
Де-небудь у затишші, біля Ворскли.
Блакитна Ворскла в білих берегах
До батька в гості безупинно плине,
Крислаті верби віти похилили
У млосному чеканні на пісок.
Сини маленькі нā мені верхом
До річки їдуть, раді та щасливі,
І тихомірний сонячний пейзаж
Кругом нас непомітно обступає...
Сини мої! Мої кохані дітки!
Одні ви, може, лишитесь в свідки
Мого життя малого. Я не був
У вигнанні, як Пушкін, не єднав
Визвольних легіонів, як Міцкевич,
За рідним краєм я не сумував
Так, як Шевченко в засланні. О, ні,
В щасливий час літа мої минають.
Чому ж прозора світиться печаль
У цих рядках? Не так, не так я жив,
Немало слів легких у світ пустив,
Що у серця, як стріли, не влучали...

Я розучився сіяць в полі хліб,
А добре слово сіяць не навчився...
Сумнівне все у поетичній долі,
І тільки ви у мене безсумнівні!

1941

СПОВІДЬ

Не в тишині формується поет.

М. Рильський

Як прагнув я спокою й тишини
Після тривоги і лихоліть війни,
Після негод, після бурхливих плавань,
Як мріялось прийти у тиху гавань
І відпочити, поринувши у тиш,
Від суєти доріг і роздоріж,
Бо надто сильна втома обгорта
Після напруги в бойові літа.
А десь там же блаженна тишина;
В саду доріжка, рожа край вікна,
Ріка і човен, прудкокрилі крижні,
Смеркання пишні і світання ніжні,
Можливо й муза рукавом махне
І привіта самотнього мене.

І що ж! Всього, що мріяв — я досяг.
Я спокій пив, як воду із баклаги —
Ковтками, краплями, до дна. Снагу
Я все ж не вичерпав і не втопив жагу...
І що ж! В обіймах тиші й самоти
Я не зумів утіхи досягти.

Так, я спочив. Порожні і нудні
Пішли мелькати перед очима дні,
Коли ж я кидавсь до сусід, плиткі
Я чув розмови та пусті плітки.
І я відчув, що багатом з людей
Невистачає обрїїв, ідей,
Щоби життя заповнити до дна.
І що тут може дати тишина?

Небесна муза не прийшла. Земних,
До втіхи ласих, але страх нудних
Зустрів я досить і віддав їм дань,
І це набридло, як літа страждань.

І я прокляв зелену трясовину,
Порожні теревені біля тину,
І з цього царства миру й тишини
Звернув я погляд знову до війни,
До того часу, що дев'ятим валом
Підняв мене і ніс шаленим шквалом
В боях, у ранах, довго, без упину
Від гір Кавказа до руїн Берліну,
А час, як маг, на ці згадки подув
І їх з гірких в солодкі обернув...

Дарма! Хіба мені півсотні літ,
Щоб я збирався спогадами жить?
Лишімо їх нащадкам, хай сини
Рахують наші рани й ордени,
А я — чортів стонадцять — тим радий,
Що я живий, що я ще молодий,
Що знову йду, як на круті горби,
В кипучий світ змагань і боротьби.
Хай згине тиша! Діять, досягать,

Писать, кресать, радіти і страждать,
І творчій праці нести щедрю дань,
Стрічати друзів поміж риштувань,
Які для нас будують новий дім,
І час для подвигу знайдеться в нім.
Є завжди місце подвигу в житті,
Лиш не сиди, як в склепі, в самоті,
А рвися в бій з буденщини тенет:
«Не в тишині формується поет».

1946

НАРОД

Ті фабрики, що трубами димлять,
Ті пшениці, що вирости на лані,
Ті кораблі в безмежнім океані,
Ті поїзди, що по степах гримлять;

Будинки, знесені в шаленім урагані,
Що знову повні і живі стоять,
Ті парки і сади, куди гулять
Йдуть молоді, закохані й кохані;

Все те, в чім ворог убивав життя,
Де залишав руїни та сміття,
Ти сполоснув цілющою водою,

Ти знову збудував, підняв, зростив,
Вдихнув життя й на повний хід пустив,
Народе вічний, велетню й герою!

1947

ТРУД

Труд — початок усього. Саме він
Звів наших дальніх пращурів на ноги,
Дав руки їм, звів палаці й чертоги,
Надав історії новий розгін.

Над ним не владні війни, час і тлінь.
Вугілля, хліб, будівлі і дороги —
Це все труда навічні перемоги,
Плоди людських фантазій і волінь.

Зняли ми в Жовтні кайдани тверді
І в нашому розкутому труді
Втілились мрії людства невгомні.

І труд у нас — господар, а не гість.
Недаром «хто не робить, той не їсть»
Записано у нашому законі!

1947

ДРУЖБА

Могуття наше звідки процвіло,
З якого прикорня набрало сили?
Яке глибоке й чисте джерело
Так щедро стільки літ його живило?

Що нам було, як сонце і тепло?
Що розбрату чортополох глушило?
Що українця з руським обняло,
Грузина з білорусом подружило?

У світі є священні імена,
Священні речі — честь, вітчизна, праця,
І серед них, як зірка провідна,
Ясніє дружба всіх племен і націй.

У дружбі тій ми вічно будем жити,
Її ніякій тьмі не погасити!

1947

ЛЮБОВ

Що є святішим між людських основ,
Коштовнішим, дорожчим для життя,
Ніж материнська ласка і любов,
Ніж мати, любляча своє дитя?

Це ти, Вітчизно-мати, ти злиття
Чуттів найкращих, і сердець, і мов.
В красі дібров, у величі будов,—
Ти — джерело найвищого чуття.

У незліченних подвигах бійців,
У незчисленних витворах творців
Живуть чуття, найвищі для людини.

Їх кожен в серці, ніби скарб, несе,
Їх береже і цинить над усе,
Бо ті чуття — любов до Батьківщини!

1947

ВІТЧИЗНА

В труді, в боях проживши скільки літ,
Як ти зросла, змогутніла, змужніла,
Як широко ти розпростерла крила,
В який далекий рушила політ!

Об тебе, як об скелю, об граніт,
Орда ворожа голову розбила,
А ти все, що задумала — зробила,
І з подивом зорить на тебе світ.

Твое уявлення про щастя — боротьба,
Твій ідеал майбутнього — доба
Комуністична і нова людина.

Ти стільки літ ідеш по цій путі
І відкриваєш далі золоті,
Моя могутня й сонячна країно!

1947

* *

*.

За все, за все призначена ціна:
За радість заплатити треба мукою,
За зустрічі ми платимо розлукою,—
Нікого ця розплата не мина.

Ми всі в боргу перед всевладним дүкою —
За хміль до дна і за любов без дна,
За ніч без сна, за кожний ківш вина,
Плати! — хапає з силою сторукою!

Платить немало випало й мені.
Свій борг я хочу перелить в пісні,
Хай б'ють із серця сріберною цівкою.

За сміх і гріх, за хліб і сіль, за хміль,
За пристрастей шалену заметіль,—
Держи! Дзвінкою я плачу, готівкою...

1946

* *
*

І помилки, і поспіхи, і втрати
Нам все пробачить наш великий час,
Лиш тільки б пристрасті огонь не гас,
Лише байдужості не схоче знати.

Лиш одного він вимагає з нас:
Не знать спокою, на посту не спати,
Будівлі зводить, піднімає Донбас,
Стоять в ладу і діять, як солдати.

І думати про вічність тільки так:
Хто сином віку був серед атак,
Зумів з народом прагненнями злитись,

Хто у сучасному сучасним жив,
А вічністю — ніяк не дорожив,
У вічності зуміє залишитись.

1947

ЯНКА КУПАЛА

I

До губ жалійку ти приклав колись,
І співи білоруські залунали,
А потім звуки гуслів і цимбали
В твою дзвінку мелодію вплелись.

І все гучніше співи полились,
Все більше голосів в собі єдали
І дивною мелодією стали,
Що линула і линула у вись.

Отак, сторонки рідної гусяр,
Розширив ти свій поетичний дар
З жалійки до могутнього хорала.

І зараз, в розквіті комуністичних літ,
Ми несемо із гордістю у світ
Твоє ім'я, твої пісні, Купала!

II

Купала! Шум̄ борів і хвилі жита,
І ріки у повільній течії,
І добрі люди, і пісні твої,—
Це книга Білорусії розкрита.

У дні недолі і в щасливі літа
Натхненним словом славив ти її,
Воно у наші степові краї
Прилинуло, як ластівка до літа.

І перше слово у далекі дні,
Й останнє слово ти сказав про неї.
Ти будеш жить, покіль твої пісні
Лунатимуть над рідною землею.

І образ твій малюється мені,
Як образ Білорусії твоєї!

1947

МОЄМУ СИНОВІ

Я про тебе, мій хлопчику, мріяв колись у безсонні,
Я тебе малював у юнацькій уяві моїй
І придумав ім'я тобі ніжне і лагідне — Ляоня,
І прийшов ти на світ, ненаглядний, улюблений
мій.

Десять років минуло, відлинуло в путь
безупинну,
З того дня, коли мати уперше промовила —
«син!»
Тож рости і міцній, мій смуглявий, замріяний
сину,
Набирайся ума, набирайся здоров'я і сил.

Ти правдивим зростай. Я за правду моєї країни
Словом зброї боровся і ворога бив на фронтах.
Наша правда безсмертна окрилює душу людини,
А я хочу, щоб ти як окрилений вилетів птах.

Чесним, хлопчику, будь у труді, у навчанні, у
дружбі,
Чесність—наша признака, і гордість, і сила свята.
Чесно дід твій прожив, чесно я у народу на
службі.
Чесним будь і правдивим, дитино моя золота!

Труд найбільше шануй. Всі пороки з безділля і
ліні,
Все на світі дається трудом, із труда і в труді.
Все, що я залишу тобі — праці невидні краплини,
Ти умнож їх служінням великій і світлій меті.

Дбай завжди про майбутнє. Бо шлях у майбутнє
проложить
Тільки ясність мети, а мета — комунізму зоря.
Наполегливість, воля — усе на путі переможе —
І гірські перевали, і хаші, й глибокі моря.

Вік народ свій люби. Знай, народ — то велична
основа,
Що тримає вершину. Народ — наче соки
землі,
Що живить нашу працю і силу пісенного слова...
То — могутня ріка, що несе на собі кораблі.

1947

Я сто літ проживу. Маю в праці своїй насолоду.
Ще й сади посаджу серед степу, де вітер снує.
Чуєш, друже мій, сила — в безсмертній потузі
народу,
В тому корені вічнім — безсмертя твое і моє!

1948

ДОРОГА ЖИТТЯ

ГОРЬКИЙ

Вночі на вікнах запнуто фіранки.
В мою кімнату входить безгомінок.
І я один. І очі від сторінок
Не відірву до синього світанку.
Повільно в тиші шелестять сторінки,
В кімнаті розмовля зі мною Горький...
Бушує Волга. Жигулеві гори,
Як довгі тіні, повстають зі стінки.
За ними бачу я нічні квартали
Одеських вулиць. Порт із босяками.
Там сам блукав я давніми літами
І слухав спів гудків, вдивлявся в моря далі.
Там відпливали й тали пароплави,
За дальній обрій рвалася душа,
В вантажниках засмаглених і жвавих
Я бачив горду постать Челкаша.
Ах, Горький, Горький! Сни юнацькі, дивні
Ти відібрав. В очах утома висне,
А я читаю про твоє дитинство,

Про дні твої бурлацькі, про мандрівні.
За мною тиша стала світлоока,
Уже чадить і догоряє лампа,
Вже сполохи зимового світанку...
Кінчаю том. Біжать рядки про Блока.
Уже десь сполохи зимового світанку,
Злітає сон, зліпляє кволі вії,
Мороз надворі, люті сніговії
На мене задивились крізь фіранку...

1928

ДВА ХЕРСОНИ

I

Налитий сном по вінця і
Занурений у сон,
Це — тишею провінції
Зустрів мене Херсон.
Медяно пахло липою.
Ми, дальні мандрівці,
Опівночі гутіркою
Будили вулиці.
За білими фіранками,
У темряві квартир,
З турботами міщанськими
Селились тиша й мир.
А ми прийшли бадьорими
Новий Херсон вітать,
Бо знаєм — до старого ми
Не схильні повертать...

Вже падав з липи долі цвіт,
Дихнула раптом рань,
Гукнув гудок з околиці:
«Устань, Херсоне, встань!»
А нам з нічної пристані,
З дніпрової води,

Знайомими присвистами
Гукнув гудок: «Прийди!»
Прощай! Прийми слова мої:
Забувши тишу й сон,
Індустрії загравами
Зустрінь мене, Херсон!

II

Нема провінції, нема!
Над брилами міських покрівель
Херсон уранці підійма
Верхи нескінчених будівель.
Вітай, Херсон, добу нову.
Пролине небагато років,
І в твоїх жилах попливуть
Електрострумені високі.
І ти, замріяний Херсон,
Змінєш свій повільний устрій,
Змінєш синь свою і сон
На переможний ритм індустрій.
Твій порт візьме новий розгін,
Розколють тишу пароплави,
Що прийдуть із усіх країн,
Вклонитися багатству й славі.

Херсон уранці підійма
Над брилами міських покрівель
Верхи нескінчених будівель.
Нема провінції, нема!

Широкий розмах перспектив
Та будівництва лейтмотив.

1929

ЛІСОСПЛАВ

Як завирюють вітром вѣсни,
І скреслий лід звільнить порти,
Десь із Полісся, вниз по Дѣсні,
В розлив Дніпра ідуть плоти.
Дніпро їх з ласкою приймає
І ніжно миє кожен брус,
І ген мені веслом махає
З плота привітно білорус.
Далека, неспокійна путь ріки,
Проходять мимо степ і ліс,
Для будівництв, для шахт республіки
Плоти пливуть по хвилі вниз.
Зустрінуть їх дніпровські шлюзи,
Зустріне гребля, місто-сад.
Я радий, що на кожнім крузі
Росте моя країна Рад.
Там, за порогами, за водами
Підноситься і вироста
Мостами, шлюзами, заводами
Чудове місто — Дніпрельстан!

1931

ПЕРЕГОРНУ СТОРІНКУ...

Перегорну сторінку. І мені
В очах стрибають літери у танці,
І я згадаю про огні —
Огні провінціальних станцій,
Що ними я проїхав... Пил доріг
І Слобожанщини бори соснові.
Але в струнці ряди
Стають в сторінках знову
Уперті літери.
І знову до роботи,
Аж доки сон не стане на поріг...

Люблю я вас, нічні мої хвилини!
Вплива в кімнату тиші корабель,
Та десь із замських пустель
Прилине вітер, у квартиру вдарить.
Часу замало згадувать і марить
Про Слобожанщину,
про сосен сонні тіні...

А все ж згадаю:
Комсомольський рейд.
Зима. Морози. І далеких зор скло,
І заспокоєна під льодом синя Ворскла,
І неспокійне прагнення вперед.

ТОЛКАЧІВКА

Коли спалахують огні
На Журавлівському замісті,
Ми знов збираємось при місці
По тільки скінченому дні.

Ще не затих відгомін праці,
Студентських спірок і розмов,
Та вже із замиських дібров
І вечір завітав зненацька.

Тепер убік відкласти зшитки,
І, хай пробачить «Капітал»,
Летять пісні із гуртожитку,
Як снігова лавина в даль.

Моя нетоплена кімната!

Моя нестримана братва!

Такої б пісні заспівати,

Щоб закружилась голова.

Щоб закружилися навколо

Світляні плями корпусів,

І вмить згадалося усім —

Кому — Донбас,

а іншим — поле...

За вікнами шумлять вітри

На занепадницькі мотиви,

Хай осінь загляда в двори,

Нехай струмки збігають з ринви,

А ви летіть, пісні, летіть,
Вдаряйте крилами у стінки,
Щоб нам відчути, хоч на мить,
Коротку втіху відпочинку.
Щоб наша молода земля
Не заростала бур'янами,
Щоби зневіри сіра тля
Не встала привидом між нами,
Щоб не згубить юнацький пал,
Завзяття юності вогнисте,
Щоб на Майбутнього вокзал
Прийти з невитраченим змістом.
Щоб ми в небаченій напрузі
Горіння творче пронесли.
Вітайте дні студентські, друзі,
Вітайте дні, що в них жили!

1929

Там гартувалась комсомольська юнь,
Там ночі й дні не міг злічити в праці я.
Ішла весна.

Ішла весна комун.
Вривалися в судьбу мою: |
Любов. Природа. Колективізація.

Перегорну сторінку.
І вона
Ляга як літопис крутого зламу.
Великі зрушення,
великі драми
Виносила тверда земля сповна.

Перегорну сторінку. Але знову,
Крізь сон чи навіть уві сні,
Мені ввижатимуться ті огні,
Огні провінціальних станцій
І Слобожанщини бори соснові...

1930 — 1932

ТРЕТЕ НАРОДЖЕННЯ МАХБУБИ РАХІМОВОЇ

Поїзд з Ташкента виходить ніччю,
Повз тополі, арики, горбоди-блокву,
Ніч минає як стій... І години не злічиш...
На Москву, на Москву, на Москву, на
Москву!..

Десять сотень людей у зелених вагонах
За маршрутом — Москва,
за маршрутом — Турксиб.

Люди всіх націй, кендир і бавовна,
Трактори з Сталінграда, вугілля і хліб.

От і життя повертається руба:

Вчора — минуло, завтра — не так...

У плацкартнім вагоні наша Махбуба

З командировкою на робітфак.

День зустрічає в казахській пустелі,

День у пустелю знов запада.

П'ять днів і ночей доріженьку стеле,—

Юрти. Верблюди. Спека. Вода.

Вода — ніби марево. Блисне й немає.

В пісках Сир-Дар'я. Бірюзовий Арал.

І знову нудьга і пустеля безкрая,—

Дивися, Махбубо, в піщані моря.

Ковдра. Харчі. Гроші загодя злічені.

Через п'яте-десяте російські слова...

Так здійснилася мрія смуглявої дівчини,
І уже попереду маячить Москва.
Коли, перебігши простори Надволжя,
Поїзд вліта на Казанський вокзал,
Вечірнього сонця промені-вожжі
В вагони вриваються, як гроза.
Вони пробивають віконні рами,
Дробляться в полоні бемського скла.
Перон. Поїзди далеких напрямів
І клич паровоза — Москва, Москва!
Юрба на пероні. Вечірні газети.
Дзвінки і приходів-відходів пора.
Махбуба Рахімова родиться в т р е т ь е,
І радість на серці росте, як гора.
Вперше родилась вона у, полоні,
Вдруге, коли зняла паранджу,
Втретє тепер, на московським пероні —
На робфак, на нову життєву межу.
Не плакати. Не скніть. Не жаліть. Не бояться.
Працювати Махбубі, вчиться, горіть,
Адже Москва — це надія всіх націй,
Погляд на Кремль звертає весь світ.
Виходить вона на залюднену площу —
Вечірня Москва шумить і струмить...
І наша Махбуба, ніби на прощу
Прийшовши, спиняється тільки на мить.
Розгублена мить... Та братва зустрічає
В студгородку, де кожен «уртак»,
Хлопці її напувають чаєм...
Перейдена справді дорога крута.
Так повість кінчається... Далі — дати...
Махбубо Рахімова, руку подай!
Тричі родитися, раз умирати,
Краще родитися, чорт забирай!

ЖЕМЧУГ

Ти мене кусав і бив ногами,
Граючись, по снігу, волочив,
Я ж про тебе пізніми ночами
Вірші склав, днювальним стоячи.
Жемчуг! Жемчуг! Нерозлучний коню!
Ти мені тепер найближчий друг.
Я з тобою рідний край борбню,
Вчусь з тобою в дні зимових хуг.
Пізні зорі падають в безодню,
Гусне тьма. Але під звук зорі
Йду до тебе в ранки прохолодні
І в зимові довгі вечори.
Тричі чищу, тричі напуваю,
Відра золотом вівса дзвенять.
І тому я пісню починаю
Про артилерійського коня.
Ось кусочок цукру — на дві долі
Розділив я порцію свою.
Ти мене кусав, а все ж поволі
Входиш у поезію мою.
Йде весна до нас, армійські друзі,
Як нам не любить весну таку?
Віддамо їй слово по заслuzі,
Йй, зустрінутій у кіннім артполку.

Ластівки лѣтять. Брунькують клени,
Косий дощ спада на зелень дня,
І поезія виходить в світ зелений
І сідає з нами — на коня!

1934

ВАРТОВИЙ

Гарно ніччю вартовим стояти!
Ходять пари пізньої пори,
Чути, як цілуються дівчата
З хлопцями з Холодної гори;
Як ідуть до зупинки трамваї,
Як у місті гомін замовка.
Я ходжу, я кроки відміряю,
Вартовий заснулого полка.
Полк заснув. Але навколо нього
День і ніч безсонні вартові.
І днювальні, звичні до тривоги,
І в конюшні — коні бойові.
Та зі мною ти, моя рушниця,
Чиста і готова, як завжди.
Хай летять у темнім небі птиці,
Хай тече весняний вир води,
Хай пісень мелодії крилаті
Линуть на найбільшу висоту,
Ще ми встигнемо націлуватись,
А тепер — стояти на посту.
Скоро вже мені надійде зміна.
Скоро місто збудиться від сну,
Я ходжу, стрічаю безупинно
Гостю, завойовницю-весну.

Нам іде назустріч розводящий:
На гвинтівці — крапельки роси...
День встає бадьорий, роботящий,
Сповнений здоров'я і краси!

1934

ПАМ'ЯТІ МАЯКОВСЬКОГО

День зелений і світ зелений.
Привіт тобі, квітень, привіт!
Цілий день уклонялися клени
Свіжим листом своїх верховіть.
В день цей радісний, довгожданий,
Найпрекраснішої весни,
Пригадав я тебе, кохана,
Золота моя...

І спинить

Хвилю спогадів мабуть марно.
Років з п'ять одлітає назад:
... Я одужую, я в лікарні,
Я веселому сонцю рад.
Мене кличуть на передачу —
Там очей твоїх ніжна блакить,
Я іду і нічого не бачу,
Крім обличчя твого в цю мить...
Крім руки і в руках фіалки,
Крім зловіщого жмутку газет...
Ти щебечеш привіт від Галки...
Але що це? Чий в рамці портрет?
Дужий велетень на підлозі,
Як в бою гладіатор, ліг.
Скільки дум до нього в тривозі:
Як це сталося? Як ти міг?

Як ти жив, як гримів уперто
Голосом трибуна й поета,
Все життя бажав ти померти
Так, як помер Теодор Нетте.
І ось раптом....

Цей день зелений.

Лист газетний в руках дрижить...
Помер велетень,

а для мене

Все звучить його слово натхненне,
Як завіт

— тільки жить і жить!

1935

ДОРОГА

Я живу серед густого лісу,
В полотнянім таборі — намет,
Але, піднімаючи завісу,
Може далі глянути поет.

Бачу я — кругом моя Вітчизна
Сильна, незборима і міцна.
В кожного із нас дорога різна,
А мета — вона для всіх одна.
Я виходжу на дорогу пізно
І себе питаю — чим я жив?
Чи достойно матері-Вітчизні
Все своє мале життя служив?

Звичним зором табір оглядаю,
Де життя військового звичай.
Миргородські хлопці починають
Пісню про Далекосхідний край.
Краю рідний, західний і східний,
Як мені відгукуєшся ти
І героїв голосом привітним,
Й задушевним словом самоти.

Я щасливий, що, не здавшись прозі,
В арtpолку в похід коня сідлаїв,

Що дівчат у життєвій дорозі
Зустрічаючи — не обминав;
Що ніколи не кривив душею,
Радість не промінював на злість,
Що проходжу рідною землею,
Як її господар, а не гість.

І тому-то за свою країну
Груддю стати я завжди готов.
На прощання поцілую сина:
«Сину мій, рости собі здоров!»
І — по конях, і — по батареях,
За життя, за нашу землю й мир.
Вірні друзі юності моєї,
Кожен з нас боєць і командир.

В цю дорогу просто і одверто
Я виходжу з радісним лицем:
Боротьба веліла быть поетом,
Пісня помагала быть борцем!

1936

ПОЛТАВА

Проходять роки величаво,
Лишають на землі сліди.
Навік я полюбив, Полтаво,
Твої незрівняні сади.

Ні з чим тебе не порівняю,
О, сонцесяйне місто-сад.
Де не ходжу, і не блукаю,
До тебе повернусь назад.

І я в тобі до серця візьму
Все, чим живу, все, що люблю.
Полтаво! Сад соціалізму
На тебе схожим уявлю.

Чекай мене до себе в гості...
Люблю твій вигляд чарівний,
Твоїх околиць синій простір,
Напій повітря запашний.

Весною повернусь хутенько,
Пройду і пахощами вп'юсь,
І Мирному, і Короленку
Низьким поклоном уклонюсь.

Хвилини щастя перебіжні
Я, поспішаючи, ловлю,
Твої, Полтаво, співи ніжні,
Скажу, не криючись,— люблю!

Коли б я юнаком зеленим
Шукав дороги у житті,
В твоїм саду благословеннім
Я б зупинив свої путі;

Коли б одинаком тендітним
Блукав по світу без пуття,
Серед красунь твоїх привітних
Знайшов би подругу життя;

Коли б я був похилий віком,
Мені б твої рясні сади
Були немов цілющі ліки,—
Я б вік прийшов кінчать сюди.

Не перший, не другий, не третій,
Не ветхий днями й не юнак,
Я трудівник і муж. І вмерти
Я не збираюсь аж ніяк!

Ще дівчина мене пригорне,
Ще й пісня скориться мені,
Лише війни обличчя чорне
Стоїть як привид вдалині...

Співаючи Вітчизні славу,
Я по землі моїй ходив.
Твій образ чарівний, Полтаво,
На віки вічні полюбив!

1936

РОТА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

Про що я думаю, коли вночі не сплю?
Про рідну землю, що її люблю,
Про власну долю, про своїх синів,
Про здійснення завітних мрій і снів.
Та раптом думкою туди звертаюсь я,
Де бореться Іспанія моя,
Де небо у огнях пожеж пала,
Де знівечена бомбами земля,
Де люди стали в бойовім ладу,
Де літаки несуть містам біду,
Де йде не на життя, на смерть двобій,
Де бореться народ хоробрий мій
За труд, за волю, за людське життя,
Являючи найвище завзяття.

В моїй уяві постає Мадрид
У полум'ї воєнних лихоліть,
І всюди жах, і всюди кров і смерть,
І всюди мужність, що сповняє вщерть
Синів Іспанії, які стоять грудьми
Проти фашистської всезгубної чуми.
Я бачу — кров майдани залила
І палаци зруйновані дотла,
І смерть дітей, і розпач матерів,
Я все відчув, продумав, зрозумів...

Прийшли сюди на спільного врага
Усі, кому свобода дорога,
Французи й німці, чехи і словаки,
Англійці, італійці і поляки,—
Вони прийшли боротись і вмирать,
Щоб їй, Іспанії, свободу дати.
Тут Мате Залка скінчив славу путь,
І нам його ніколи не забудь...

Звідкіль прийшли вони в ряди бригади?
Із дальньої заморської Канади,
Із пазурів пілсудських дефензив,
Почувши революції призив.
Що їх вело?

— По всьому світі рідні
Одні другим знедолені та бідні,
І ворог спільний, ворог навісний,—
Вони прийшли фашизму дати бій.

Іспаніє! Вони твої сини,
Твої герої на полях війни,
Войовники проти фашистських орд,
І гордий ними рідний їх народ.

Я також гордий. Там, в військових лавах,
Там, на полях Іспанії кривавих,
Там поруч греків, чехів і англійців
Хоробро б'ється рота українців
З ім'ям Шевченковим на прапорах,
Із піснею поета на устах.

Хвала вам, мужні земляки мої!
Настане час, і ми підем в бої,
І руки вам потиснем гаряче,

І спільно станемо плече в плечі
Проти нащадків рицаря і пана,
І на червоних стягах осіянна
Вітчизна нам яснітиме й Ілліч —
Його ім'я звучатиме, як клич!

Привіт, сини Іспанії орлині,
Привіт від вільного народу України,
Хвала, Іспаніє, твоїм військам,
Хвала моїм хоробрим землякам.
Тримайся! Хто тебе здолати зможе?
Борись, Іспаніє, народ твій переможе!

1937

НАД МОГИЛОЮ БАТЬКА

Тут батько мій лежить на цвинтарі старім,—
Землі горбок рудий — ані хреста, ні каменя...
Лиш я стою схилившись над ним,
І згадок бистра річка протіка в мені...

Блакитна далеч півдня. Сон могил.
Земля зелена задивилась в небо.
Тут жив я. Звідсіля пішов за небосхил.
Ось, рідний тату, знов я біля тебе.

Жив батько з нами над ставком у хатці,
Співав пісень за шевським верстаком,
А іноді гірку він пив, бо в чарці
Єдину втіху мав, земля йому пером!

Без музики, у теплий жовтня день
Його із прапором червоним хоронили.
З містечка сила надійшла людей
До батькової свіжої могили.

Багато на віку чобіт він їм нашив,
Багато ремеслу підмайстрів научив,
Шевці, кравці й цирульники похилі
Несли труну й промови говорили...

Я думаю, що з часом щезне й слід
На цім зруйнованім дощенту кладовищі,
А пам'ятник йому поставить слід,
Хоча б за те, що піднялись ми вище

Його думок, і прагнень, і стремлінь,
Що ми, народжені від нього діти,
У вічній зміні днів і поколінь
Не марно хочемо життя прожити...

Тут батько мій лежить на цвинтарі старім,
Де верби журно віти похилили...
Стою один, молодший син, над ним
І в даль дивлюсь від рідної могили.

Вмираючи, отець мені заповідав,
Щоб чесно жив і правду ніс, як зброю.
Я чесно жив. Служив, пісні співав,
Зерна брехні не маю за собою!

Іще мені мій батько заповів,
Щоб я, з бідняцького піднявшись ролу,
Не загордивсь і вірність схоронив
Своїй землі і рідному народові.

І ти, мій сину, коли я піду
В останній бій проти старого світу
Й за ваше щастя, може, упаду,—
Не забувай оцього заповіту.

Нас батько вчив, про наше щастя дбав,
За те його і поважали люди.
Хоч вік проживши, щастя він не мав,
Та вірив — дітям неодмінно буде!

І я тепер на цвинтарі старім,
Над прахом батьковим, вечірньою порою,
Стою, мов пам'ятник живий, над ним,
Бо світ новий одкривсь передо мною!

1937

ПОХОРОН ПУШКІНА

Столітня ніч. Мете завія.
Глибокий сніг. Зима, зима...
І миколаївська Росія
Лежить пустельна і німа.
Замети замели дороги,
Завії замели сліди,
У чистім полі мчаться дроги
Без упину — не знать куди.
Куди спішать? І що за ноша?
І хто жене їх в ніч глуху?
І запорошує порошā
Сліди таємні на шляху.
Укрита чорним покривалом,
В рогожу вкутана труна.
І коні мчали, мчали чвалом
Рівниною... І тишина
Кур'єрські трійки зустрічала,
Давав дорогу їм народ,
Та їм услід сова кричала,
Як вісник смерті і негод.

Самотня станція поштова.
Смотритель, з долею раба,
Якась карета випадкова,
Жандарм та гультяїв юрба,—

Такий пейзаж одноманітний...
Кого ж це доля принесла?
Попереду — панок тендітний,
Позаду — смерть нещадна й зла...
— Кого ховають? — хтось питає.
— Веліли прикусить язик.—
І пошепки оповідає,
Кругом оглянувшись, ямщик:
— Сердешний, бог його боронить,
Убитий Пушкін, бач, якийсь.
І потайки його хоронять...
І день, і ніч з труною мчись.
Із мертвим наберешся ляку,—
До Пскова сказано везти.
Людину, бачте, як собаку,
Хоронять, господи прости...

У цвіті літ сердечний жар
Спирила куля пістоleta.
Але облудний, мстивий цар
Злякався й мертвого поета
І тіло генія в труні
Сховав у дальній стороні...

1937

САД ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

В сухім каспійському степу,
В десятирічному засланні,
Він, муштру, терплячи тупу,
Лічив лихі літа в мовчанні.

Паперу й фарб — нема. Слова,
Як лава, запеклися в серці,
А творчий дух живий. Жива
Душа творця з неволі рветься.

Новопетровський форт глухий
Надовго світ закрив солдату,
Проклявши фатум свій лихий,
Поет до рук бере лопату.

Серед пўстелі буде сад!
Він оживить цю мертву глину!
Хай яблунь цвіт і небеса
Нагадують про Україну.

Нехай шумить гіллям верба,
Така, як над чумацьким шляхом.
Від любих споминів журба
Тут розсипатиметься прахом.

І зріє животворний труд.
Поет у ґрунт сухий саджає
Слабенькі деревця, і тут
Душа поета оживає...

Минуть літа, мине життя,
Але не зітрутсья, як скелі,
Не підуть вірші в небуття,
Не зникне сад серед пустелі.

Як світу нового краса
Ввійшла в пророчі сни поета,
Так українець і казах
Увійдуть в сад його безсмертя!

Пройшли літа. Пройшло життя.
І ось — нова доба яскрава,
І не пішла у небуття
Поета невмируща слава.

І сад — його чудовий твір —
Шумить зеленою листвою,
І вечорами в сяйві зір
Старі і юні йдуть юрбою

Туди, де жив, і не дарма
Засаджував він землю густо.
Розквітнув сад, і впала тьма
До ніг ясному віку людства!

1937

ШЕВЧЕНКО В ЗАСЛАННІ

І знов йому не привезла
Нічого пошта з України.
Він волі ждав... Нема числа —
Злічити дні в оцій пустині.
До берега виходить він.
Сидить. Край моря жде погоди
І вітру дужого розгін
Чекає він. Шумують води.
Позаду форт — його тюрма,
Десятилітні чорні муки,
А човна з поштою нема...
До неба він здіймає руки:
«О вітре, вітре, вітровій,
Неси, мов ластівку по полю,
Хвилину радісних надій,
Мою сподівану волю...»

Він оглядається назад:
Пустеля. Сум. Капрали п'яні.
Знущання й муштра. І горять
Ці десять літ, як серця рани.
Ні фарб, ні друзів, ні листів,
Ні віршів. Пустка та чекання.
Одне цькування царських псів

Та жах повільного конання.
Не знайдеш в цім житті прикмет
Горіння, творчості, любові,
І десять літ прожив поет
Без краю любого і мови.

А що спереду маячить
Із непрозорого туману?
То краю рідного привіт!
То муза гнівна і кохана.
То села, хати і сади
Густовишневі, тополіні,
І слави пізньої плоди,
І смерть сама — на Україні!

І загнаний у цю тюрму —
(Не буде роду переводу!)
Він пророкує день крізь тьму
Многостраждальному народу.

Але... Нема йому, нема
Давно сподіваної волі.
Позаду форт... І знов тюрма,
А попереду хвилі голі,
Невмите небо. Доля зла
Його не радує донині.

І знов йому не привезла
Нічого пошта з України!

1938

МИКОЛАІВ

Здоров будь, місто юності моєї,
Моїх думок юнацьких і стремлінь!
Люблю твої каштанові алеї
На вулицях, де затишок і тінь.

Тут вчився я, тут мріяв я про друга,
Тут кидався в бурхливу течію,
Тут полюбив блакитні води Буга,
Завод і порт — індустрію твою.

Тїї землі забути нам не сила,
Де ми родилися, жили й росли,
Звідкіль, розкривши неокріплі крила,
Ми вилітали, як з гнізда орли.

Я знову йду твоїми вулицями,
Як син, що в рідний повернувся стан.
Мені каміння навіть під ногами
Про тебе мовить, місто-сонцестан.

Ось чорноморці. Бронзові їх лиця
Різець натхненного митця різьбив;
Ось тут мені зустрілася синиця,
Та, що її уперше полюбив.

Ось Марту я зустрів. Поговорили
Про власну долю, про своїх синів,
Зайшли в яхтклуб — в далечині вітрила,
Як марева казкових кораблів.

Знайомі вулиці — Морська, Нікольська,
В саду — педагогічний інститут.
Бурхлива наша юність комсомольська,
Як майський сон, проходила отут.

Та вже і смерть свою забрала здобич...
Як гірко згадувать про це тепер!
Тут жив із нами Валя Прокопович.
Його нема. Недавно він помер.

А ми, живі й здорові, йдемо в парі
І славим світ, і проклинаєм тьму.
Повернемо на Площу комунарів,
На ній шістдесяти і одному

Стоїть величний пам'ятник. Робочі
Ніколи не забудуть їхню кров.
О, де знайти такі слова пророчі,
Щоб оспівать їх. За мою любов,

За все, що стало, як міцна основа,
Вони упали. Їх холодний прах
Ще вимагає огненного слова,
Щоби ожить у пам'яті, в ділах

Моеї Батьківщини. Щоб огнисто
Червоним прапором запламенить.
Хвала тобі, моє південне місто,
За порт, за Буг, за землю та блакить!

1937

* *
*

Де б на землю не ступив радянську,
Всюди рідною її назву.
У приморським городі Бердянську
Я край моря синього живу.
День у день шумить Азовське море,
Із-за Дону вітер подима,
І, здається, ні злоби, ні горя
В цілім світі не було й нема.

В виноградниках важучі грона
Виноград спускає до землі,
А на морі — на Ростов над Доном —
Теплоходи майорять в імлі.
Блиском сонця щедро осіянна,
Мліє в тиші піщана коса...

А здаля, із озера Хасана,
Долітає бойова гроза.
Грім гримить! Іде війна грозою
І крилом півсвіту обійма.
Справді-бо — ні тиші, ні спокою
В цілім світі не було й нема!

Синім полум'ям горять зірниці,
Зорі креслять темний небозвід,

Поспішають перелітні птиці
Не на південь, а на схід, на схід...
Курява встає в степу сухому,
Поїзд поспішає на Херсон,
Поспішаю з ним і я додому,
Забуваючи про втому й сон.

Так мене, без загадки й догадки,
В рідний край і кликала й вела
Через полустанки й пересадки
Сила материнського тепла.
Забаглося до землі припасти,
І до любих матері грудей,
Щоб піти в негоди і напасті,
Зачерпнувши сили, як Антей!

1938

ЗОЛОТА ОСІНЬ

Як на картинах Левітана,
Сумної сповнених краси,
Лежить земля золототкана,
Стоять задумані ліси.
І літо бабине зі злата
Снує ледь видимі нитки,
А на полях кипить робота —
Копають, возять буряки.
Люблю я цей пейзаж осінній,
Червоно-зелено-злотий,
Коли вечірне сонце тіні
На берег кидає крутий,
Коли його сумирна ласка
Лишає на землі сліди,
І тихий вечір, ніби казка,
Спада на села і сади.
І над спокоем працьовитим
Зринає пісня... Не зблизька,
Ген-ген, погляньте, шляхом битим
Ідуть із Заходу війська.
Потомлені ступають коні,
Спадає курява на шлях.
Оце вони — бійці червоні —
Принесли волю на штиках.

Це їх по всіх дорогах нині
Старі вітають і малі,
Вони Західній Україні
З любов'ю руки простягли.
І там, де люди скніли досі,
Де селами ходив одчай,
Одна прекрасна, вільна осінь
Навік змінила цей звичай.
Там панські землі у спокої
Ділити вийшло все село,
Ні, справді, осені такої
Ніколи в світі не було.
Легкі хмарки летять у просинь,
Зелені вруна — на ланах...
Визвольна осінь, вільна осінь
Вінчає многотрудний шлях!

1939

МРІЯ КОТОВСЬКОГО

Одяглися люди в красні шати,
Сонце в бессарабській стороні!
Важко як Котовському лежати
В час такий у кам'яній труні.
Скинути б з грудей гранітну брилу,
Що лягла на нього, як гора,
Та й піти на батьківщину милу —
Там, в Ганчештах, жде його сестра...
Де вже берег звивистий дністровський
Більше брата з братом не різнить.
Рицар революції, Котовський,
Як бажав ти дня цього дожить!
Пам'ятаєш, в казематі темнім
День у день залізом руки пік,
Тер, щоб скинуть кайдани тюремні,
І, нарешті, скинув їх і втік.
Пам'ятаєш — в дальньому Сибіру
Перескочив ти глибокий рів,
Знову втік і знову потай миру,
В Бессарабію любиму брів.
Всюди задля неї прагнув жити —
В тюрмах, на етапах, в засланні,
Щоб її звільнити і змінити,
Був і під конем і на коні...
В славі, в почесті, в бою і в горі

Ти не був від неї віддалік.
По той бік Дністра — заритий корінь,
А зелені сходи — по цей бік.
Знищена межа на віки вічні,
Обнялася з матір'ю сестра.
Подивись — просторі і величні
Далі по ту сторону Дністра!
Подивись — ескадри чорноморські
Входять по-хазяйському в Дунай.
Гей, Григор Іванович Котовський,
Мрія стала дійсністю... Вставай!
Ні, не встане, зором не обмежить
Даль степів у рідній стороні.
Важко як Котовському! Не влечить
Він сьогодні в кам'яній труні.

1940

ГУЦУЛИ

Чия це стрілянина в горах,
Що йде від неї відлунь-дрож,
Де рине поміж скель суворих
Рвучкий і дикий Черемош?
Чому дощем падучі зорі
Летять на зорану межу?
А що за стрілянина в горах,
Про те я людям розкажу.

Ще в ті часи, як пан у злобі
Топтав Гуцульщини краї
І продавав по всій Європі
Гуцульські шитва, як свої;
Ще як гуцул за дні робочі
Ні хліба, ні добра не мав,
Був день один, що сонцем в очі
Всім можновладцям поціляв.

То був день Леніна. Гуцули
Здавна цей святкували день.
Йшли в гори, й верховини чули
Слова нечуваних пісень.
Гуцули брали самопали,
Здійнявши цівки вверх, до зір,

Салют давали й поціляли
Стовідгомоном в серце гір.

Ті громи чули в бідних хатах,
Ті сальви слухав друг і брат,
І ймення — Ленін — у Карпатах
Луною линуло стократ.

Бо знали — знамено червоне
Замайорить, панам на злість,
Бо знали — панство беззаконне
Солоно вип'є й гірко з'їсть
За кров мужицьку і за муки...
І сталось так.

Тому в цей день
Гуцули, взявши кріси в руки,
Дають салют.

Луна ген-ген
Відносить постріли у горах,
Ліси проймає відлунь-дрож,
Де рине в струменях прозорих
Рвучкий і дикий Черемош!

1940

СИНИ

Поки я співав про чари квітня,
Поки снилися юнацькі сни,
Якось раптом, зовсім непомітно,
Народилися мої сини.
Оченята — як окраєць неба,
Сон на віях крильцями дрижить,
І, здається, я вже не для себе,
А для них розпочинаю жити.

Сняться, мабуть, хлопцям сни погожі,
Певно, десь літають біля зір,
Крапля в краплю на татуса схожі —
Найвдатніший мій мистецький твір.
Скільки струн в моєму серці грає
Предковічних, батьківських, давно!
Сльози втіхи очі застилають,
Але хто там стукає в вікно?!
І говорить: «Ну, доволі, отче,
Тих прекраснодушних словозлив,
Ну, збирайся до походу, хлопче,
Ділом перевірить ціну слів!
Кажуть, рід ваш — не страхополохи,
З діда-прадіда вояцький рід».

Я кажу: — Чекай, посланче, трохи,
Я синам залишу заповіт.

Що ж лишити, хлопчики хороші,
В спадок вам? Хіба пісенний дар?
Є книжок багато, трохи грошей —
Матері на завтра на базар.
Ти, синочку старший, мій Андрію,
Мій сміхунчик, милий мій пустун,
Я тобі заповідаю мрію,
Може, батькових торкнешся струн...
Батько твій любив правдиве слово,
А брехні і кривди не любив,
І в годину тиху, вечорову,
Між полями в самоті бродив,
І у нього крила одростали,
Як пускався в мандри немалі,
І до ранку лампа не згасала
На його робочому столі.

Ти, мій менший сину, любий Льоню,
Достеменна копія моя,
Ще ж про тебе мріяв у безсонні,
Ще коли й не одружився я.
Я в тобі щось незвичайне бачу,
Як і кожен люблячий отець,
Я тобі свою лишаю вдачу...
Віру в перемогу і — кінець.

Пов'язавши всі кінці й начала,
Нахилюсь, поправлю покривала,
Одягну шинелю в грізний час
І виходжу воювать за вас.
Спіть, сини мої високочолі,
Сон припав метеликом до вій,

Вже — пора. Уже на браннім полі
Розгулявся, розгорівся бій...

А коли вернуся я з походу,
Вибігайте, любі, зустрічать,
Ми ще будем пить не прісну воду,
Наскликáвши хлопців і дівчат!

1940

СЛОВО ІВАНА ФРАНКА

на святі 25-річчя його літературної діяльності
у Львові, року 1898-го

Скільки люду сиділо за довгим столом,
Що вітали сердечно, що били чолом
І складали хвалу ювіляру.
Він мовчав та погладжував білий убрус,
Смикав звільна рудий, наїжачений вус,
Із лицем, повним дивного чару.

Та, нарешті, піднявся і став говорить,
І здавалося — слово, як факел, горить,
Пада в серце із силою грому.
Він з низенького раптом високим стає,
Він проникливим словом, як молотом, б'є,
Палить душу, як племінь солому.

В нім високого пафосу й крихти нема,
Тільки сила сама, тільки щирість сама,
Тільки віра в правдиве діло,
За яке він боровся, як той каменярь,
По колючих тернах свій проносячи дар,
Хоч не раз йому серце боліло.

Він казав: «Я не є ні великий талан,
Ні герой, що людей пориває на бран,
Ні пророк, ні характер зразковий.
Ні, я муляром був, що до муру іде,
Що цеглину к цеглині ретельно кладе,
Щоби дім збудувати казковий.

Ні, я пекарем був, що, на протязі діб,
Випікав для спожитку щоденного хліб,
Щоби люди, хоч чорним, наїлись.
Ні, я був світачем, що між темряви й хмар
Все світив і високо підносив ліхтар,
Щоби людям те світло виднілось.

Ні, я був каменярь, а спереду скала,
Ще й висока скала із неправди та зла,
Світло ж сонця ген-ген, за горами.
Чорноробом я був для народу свого,
Бо найбільше за все полюбив я його
І платив за все добре ділами.

І тому все життя двигав тяжке ярмо,
Бо я знав, що воно — не упаде само,
Що його не розбить за часинку.
Часом гавкав, як пес, щоб господар не спав,
Щоб обдурений люд добував собі прав
Й не жадав серед праці спочинку...»

Часом він із любові його проклинав,
Йти бажав у ряду, але ряду не мав,
Гризся з тими, що люд свій ганьбили,
Проти владарів світу сміливо ставав
І сумління будив, і вперед поривав,
І за те його люди любили...

І за те ненавиділи підлі усі —
І німецькі підніжки і панські пси,
Всі запроданці — сміття погане.
Але він до образ і до клопоту звик,
Бо стояв за ним чорний, український мужик
І казав: «Добре робиш, Іване!..»

Ось він, син коваля, невеличкий на зріст,
Що втілив у собі найвеличніший зміст,
Раптом вдарив у душі замлілі:
«Хай ім'я моє зникне, я не жду нагород,
Тільки б жив, тільки б ріс український народ,
Тільки б мався, як велетень, в силі.
Лиш тоді, коли вийде він з тьми та негод,
Я спокійно поляжу в могилі...»

1941 — 1943

СПІВАЮТЬ ДІВИ НА ДУНАЮ

Девицы поют на Дунае.
«Слово о полку Игореве»

Співають діви на Дунаю —
До Києва лунає спів.
Уже од краю і до краю
Широкий обрій завеснів.
Земля вдягла рясне убрання,
В клечанні села й городи.
Засіяли рілля країни,
Рибалки тягнуть неводи...

Співають діви на Дунаю...
І співи морем попливли,
Їх чорноморці піднімають
На щогли, ніби вимпели.
В горах зелених співи мають,
В лугах, де шовкова трава,
Із уст дівочих вилітають,
Як білі птиці з рукава.

Співають діви на Дунаю,
В широкім гирлі, унизу,
А із верхів'я, з того краю,
Уже вітри несуть грозу.

Летять, летять криваві круки,—
Промокли крила у крові,—
Та з круч, узявши зброю в руки,
Їх завертають вартові.

Співають діви на Дунаю —
Чом смутен, чом мутна вода?
А день встає зеленим маєм
Над світом миру і труда.
І наші хлопці зброю стисли,—
Де Прут, Дунай, де Сян і Вісла,
Стоять пости сторожові,
Мовчать безсонні вартові...

1941

ГОЛОС УКРАЇНИ

Далеко десь моя земля,—
Лежать у млі її долини,
Та й до кавказьких гір, здаля,
Доходить голос України.

Немало тут її синів
В думках про матір серце крає,
А мати тужний клич і спів
До них з надією звертає:

— Сини! В дні вільного труда
Щасливу я пізнала долю.
І ось чужинська орда
Мене взяла в лиху неволю...

І знов земля моя в огні,
А сестри ваші, українки,
В чужій, німецькій стороні
З торгів збуваються на ринку.

Там, де сади були в цвіту,—
Тепер сваволя, смерть, руїна...
На вашу справедливу мсту
Живе надією Вкраїна...—

Ще топче нашу землю враг,
Та ми, сини твої, клянемося
Тут, в передгір'ях та горах,
Що ми повернемося, вернемося!

І в кожному місті та селі
Обніме знову сина мати.
«І на оновленій землі
Врага не буде, супостата!»

Ми руки подамо братам
І ринемо — як в море ріки,
А ті, що продались катом,
Хай будуть прокляті навіки!

Шумить синовніх серць прибіїв...
Боронячи ці верховини,
Йдемо ми в бій, нас кличе в бій
Далекий голос України...

1942

КУБАНЬ

Кубань, Кубань, ти рідна сторуно,
Відважний руський богатир,
Тебе клюють неситі ворони,
Терзає ворог, як упир.

Ти колосилася пшеницею,
Садами квітла, запашна,
І ось над кожною станицею,
Як чорний смерч, пройшла війна.

Пришпоривши коня буланого,
Козак подався у похід,
І мовчки жде свого коханого
Козачка, стоя край воріт.

Чому, чому вона засмучена,
Чом ронить сльози у тиші?
В Кубані хвиля скаламучена,
І каламутно на душі...

Фашист тебе вже бачив бранкою,
Збирався взяти щедру дань,
Але зустрів не полонянкою,
А партизанкою — Кубань.

Залізо тут фашисти сіяли —
Зродила ненависть земля,
А ми про тебе в горах мріяли,
До тебе рвалися здаля...

І час настав розплати грізної —
Зі Сталінграда грянув грім,
Козак з кубанської дивізії
З Кавказу скаче в рідний дім.

І кров — за кров! Стоптала гадину
На нивах воїнів сім'я,
І супостата-кровожадину
Кипуча змила течія.

І над тобою, білолицьою,
Зійшло червоне сонце в рань,
Щоб знову житом і пшеницею
Ти колосилася, Кубань!

1943

КИЄВУ

Київ мій, вінець моєї долі,
Мов маяк, ти світиш вдалині.
У коротких снах солдатських в полі
Скільки раз ввижався ти мені!

Обнімались і переплітались
Сни із пережитим наяву.
Щастя те, що в Києві пізналось,
Не забуду я, покіль живу.

На світанку, ворог бомби кинув...
Новий день війною устає.
І на дві криваві половини
Серце він розколює моє.

Як усі, і я пішов до бою
І, солдатом ставши в боротьбі,
Половину серця взяв з собою,
А другу залишив у тобі.

Все минуле, чим я жив донині,
Однесло, одвіяло до зір.
І мого серця половину
Нівечив, калічив лютий звір.

А з другою я ходив два роки,
Щастя повороту наближав.
Ой ви, кручі київські, високі,
Ради вас я все перестраждав...

І діждався! Повно серце б'ється...
Київ мій, кохана стороно!
Два життя, дві половини серця
У тобі еднаються в одно.

Знову, знову клятий ворог гине,
Знову тьму долає ясен світ,
Знову, знову сонце України
Над тобою зводиться в zenit!

1943

СЕСТРА

Кулеметника догнала куля, як оса,
І на нього впали раптом дальні небеса.
Чорноморську милу землю обгорнула мла,—
Кров струмком липким і теплим по лицю
текла.

В забутті, крізь гомін бою, край Кубань-ріки,
Він відчув раптовий дотик ніжної руки.
То сестра перев'язала хлопця й підвела,
Словом ласкавим зігріла, сили піддала
І уже спішила далі, де підмоги ждуть...

Він спитався ледве чутно:

— Як тебе зовуть?

— Ти одужуй швидше, милий, та вертай

здоров,

А зовусь я просто — Люба, повністю —

Любов!

1943

ЛУКА НЕЖИВИЙ

Буває мирна тиша вранці,
Над фронтом не лунає грім,
І ми бесідуєм в землянці
З бійцем Лукою Неживим.
Кореспондентом я армійським
Сповняю місію свою:
В Ахонці, під Новоросійськом,
Беру в героя інтерв'ю...

«За ту он безіменну гору
Недавно був запеклий бій.
Я з «максимом» своїм в ту пору
Сидів у точці огневій.
І так я у своєму дзоті
Поперек горла німцю став,
Що він із міномета, потім
З гармати по мені стріляв.
А я строчу з свого «максима»
І не даю дороги їм.
Дивіться, друзі, побратими,
Даремно звусь я Неживим!
Аж ось прийшли три танки. Били
В упор прокляті палії,
Напевно, вже похоронили

Мене і німці, і свої.
А я, контужений, вилажу
У вирву й знову — перцю їм.
Частую добре зграю вражу,
Хай не вважають неживим!..
І ось мій кулемет розбили,
І я поповз, найшов чужий,
І знов чешу, крушу щосили,—
Оце вам, кляті, Неживий!
І так я вистояв стоявши,
Альпійців з п'ятдесят скосив,
Ну, словом, бив їх, не щитавши,
І нагороди не просив.
А вам таємну думку стиха,
Як гостю, викажу одну:
Я думаю — велика книга
Напишеться про цю війну.
Тому-то зовсім не багато:
Прошу по щирості я вас —
Якщо загину — пригадати
Мене у книзі тій, хоч раз.
А буду жив — й того не хочу,
Як путь проляже повз Лубни,
На чарку у Березоточу
Запрошую після війни».

1945

У ТРАВНІ

У травні, у пам'ятнім травні,
Замаяв побідний наш стяг,
Його наші воїни славні
З боями знесли на рейхстаг.

І скільки у дні ці недавні
Принесено сонця й тепла.
У травні, у світлому травні
До нас перемога прийшла.

Уже не тужить Ярославні,
Що з бою не верне боєць.
У травні, в зеленому травні,
Тривозі й чеканню — кінець!

І мрії ростуть неугавні,
І обрії кличуть нові,
У травні, в побідному травні,
Вклонився я рідній Москві.

Я сили відчув життєдайні,
Я далі безкрайні уздрів,
У травні, в щасливому травні,
Тебе я, кохана, зустрів!

1945

МОЄМУ МІСТУ

Я повернувся в рідний город мій
І обійшов його кругом в задумі.
Колись він жив у гомоні та шумі,
Та ось пройшов шалений буревій,—
Куди не кинеш погляд, у смертвінні
Лежать будинки й вулиці в руїні.

Я знав його веселим, молодим,
В зеленошумному дерев убранні.
Як чорні кучері — заводів дим,
Як синій пояс, вився Буг в тумані,
Як чорна стьожка, в синій пояс вріс
Низенький, із дитинства знаний, міст.

Неначе чайки білої крило,
Шаланди парус маяв на лимані,
І місто все, як човен в океані,
У чорноморські далечі пливло,
І голосами миру, праці й згоди
Гудками озивалися заводи.

Та ось на нього впала чорна м̄ла,
Він довгі дні промучився в полоні,
А ми в горах, куди нас занесла

Військова доля, мріяли в безсонні
Про той будинок, де ми народились,
Про той завод, в якому ми трудились.

Ми нашу мрію пронесли в боях,
Проклали шлях у чорноморське місто.
І знов замайорів червоний стяг
Над синьою рікою променисто,
І знов прийшов радянський світлий день
Для щастя, радості, труда й пісень.

В заводі був я — там кипить життя,
Де не лишалось каменя на камені,
Тепер він постає із небуття
І гомоном верстатів промовля мені.
Минув лише короткий рік один,
А він, як фенікс, звівся із руїн.

Я бачив порт — і там життя почато,
З уламків знов причали постають,
Смуглянки наші, степові дівчата,
Йому любов і працю віддають.
І як тут добрим словом не згадати
Про подвиги безсмертного солдата.

Десантники, герої, вічно горда
Про вас не змовкне слава на віки!
Червонофлотських рицарів когорта
В порту скувала ворога полки.
І хоч герої голови поклали,
Але людей від смерті врятували.

Хвала тобі, моє південне місто,
Навіки милий і привітний дім,
В майбутнє я дивлюся променисте,

Я бачу — ясно і прозоро в нім.
Бо вже у кузні дзвонять ковалі,
Бо вже стоять у доках кораблі.

Минуть літа, війни загоять рани,
Сліди руїн садами заростуть.
Південне місто, сонцем осіяне,
Підніме парус у далеку путь,
І будуть вже нові співці співати
Про визволення незабутнє свято.

1945

ПОВЕРНЕННЯ

Поїзд мина кілометри без ліку,
Гори й долини, поля і луки,
Поспішає солдат у Сосику
Після довгих років розлуки.
Скільки проїхав він дальніх станцій:
Німецьких, польських, своїх діждався,
Топтався в тамбурах ніч, а вранці
Снігом на полустанках вмивався.
Спав на ходу у вузьких проходах,
А прокидався — наспівував пісню
Ту, що придумав у дальніх походах
Про дім, про Кубань свою славнозвісну.
Дівчатам-попутницям всю дорогу
Розповідав про свою Сосику:
Які там землі багаті й розлогі,
Які там зорі яскраві од віку.
Які там трави густі у лузі,
Які сади рясні та чудові,
Які прекрасні у нього друзі,
Які дівчата красиві й здорові.
Кубанські станиці в цвіту красувались
Під сонцем гарячим, під неба наметом.
Такою вона йому уявлялась
Земля, що тече молоком і медом.

І вже уявлялося все, до деталі —
Як мати вибіжить зустрічати,
Як братіки будуть торкати медалі,
Як гості заходитимуть до хати.
Він буде розказувати три дні поспіль
Про трудні бої, про загірні походи,
А потім роздивиться у колгоспі,
І руки самі зажадають роботи...

Які він бачив простори великі,
Які сховає дороги безкраї,
А від своєї малої Сосики —
Нічого кращого в світі немає!

1946

ЛАДА

Ще було напровесні, ще земля не дихала,
Ще весна каретою царською не їхала,
Ще безмовні праліси не дзвеніли птицями,
Ще верхів'я хмурились тінявими лицями.
Ще дівчата гнулися день і ніч над кроснами,
Ще коханці-голуби не гули під соснами,

Як мені ти білою Ладою явилася
І проста, неквітчана міцно полюбилася.
Синіми озерами, гомінкими ріками,
Сивими легендами, горами стовікими.
Всім була відмінною, лиш в однім незмінною,
Що і за Карпатами звалась Україною...

1946

БРАТОВІ

Я літаю, їжджу та крокую
По той бік карпатських верховин,
Я чужу і рідну мову чую
Поміж гір зелених та долин.
Прошуміли понад світом грози,
Одійшла у небуття війна,
І дорідні виноградні лози
Уродили повний глек вина.
Я його по краплі випиваю,
Та в його прозорості ясній
Інший присмак раптом відчуваю —
Ледь солоний, ледь гіркий напій.
Піт гіркий, солону кров солдатську
Я у гіркості вина пізнав.
Ось чому і нашу зустріч братську
Я на закарпатську проміняв.
Так багато в Закарпатті сонця,
І така безхмарна синява,
Що в її прозорій оболонці
Вся земля, як пава, вся співа.
Ось чому на дні моєї чаші
Є друга, незмірна глибина.
За безсмертні перемоги наші
Я в краю загірнім п'ю до дна!

1946

ТИСА

Благословляю вас, о води
Солодких українських рік!
Як я з боями вас проходив —
Запам'яталося повік.

Та й як забудеш синь дніпрову,
І переправу на Дніпрі,
І форсування в ніч грозову,
І свист снарядів угорі...

А ти в рожевому тумані
Була за тридев'ять земель,
Ти, наче мрія голуб'яна,
В'юнилась серед гір і скель.

Та ось кордони роздалися,
І в закарпатському краю
Я наяву побачив, Тисо,
Твою бурхливу течію.

Біжиш ти, сповнена по вінця,
І стрімкістю милуєш зір,
Мов святний черес верховинця,
Підпоясавши чресла гір.

Я з струменю твого напився
І не забуду вже повік
Тебе, бурхлива, рідна Тисо,
Сестрице українських рік!

1946

ДУША ЧУДЕСНОГО ШУКАЄ...

Душа чудесного шукає,
Хоча й минувся вік казок,
Та в синіх горах обгортає
Чуття чудесного безкрає
І не пускає — ні на крок.

Спинається, де замка брами,
Де вкрився мохом бурелом,
Над горами і над лісами
Давноминуле понад нами
Війнуло віковим крилом.

Тут Пинтя скований томився —
Герой переказів, легенд,
З в'язниці вийшов, забожився
Панам помститься — і помстився,
І замок зруйнував ущент.

Усе досяжно для героя:
Напроти замка, на шпилю,
Гармату зготував, набої,
На силу ненависть подвоїв
І звідти вдарив без жалю...

І впали — кажуть — замка брами,
І запалав навколо ліс,
І вдруге загримів громами

І в церковцю потрапив саме
І всю дзвіницю з неї зніс.
Дзвіниця впала в бистру Тису,
І часто в великодній день
Крізь бистрої води завісу
Шпиль позолочений виднівся
І чулись дзвони: дзень-дзелень...
Так відбулась страшна розплата...
І Пинтя зник, і замок зник.
Яких калібрів та гармата,
І як фантазія крилата
Далеко цілила в той вік?!
І де тепер підземні сходи,
Що гору протяли до дна,
Що, кажуть, качку кинь сьогодні,
Вона летить, летить в безодню,
А завтра — в Тисі вирина...
Над Хустом, в кам'яній руїні,
Старезна казка ожива.
І ми з тобою, друже, нині
Жнива збираєм фантазійні —
Казки, легенди та дива.
А що, як на нові помножить,—
Тут ними повний кожен крок.
Не будем зараз їх тривожить...
Казки... казки... А от не може
Людина жити без казок!

1947

КУМ

А. Патрусу-Карпатському

Він приїхав на село у гості,
І, лише заблисло світло дня,
Невеличкої хатини простір
Весь, як є, заповнила рідня.
Потяглись до нього односільці,
Мовби пагінці до сонця з тьми,
Півсела — його однофамільці,
Другі півсела — його куми.

— Куме,— мовить бідна молодиця,—
Я ж лишилася із чотирма,
Як пішов мій з ворогами битися,
Так і звістки по цей день нема...
Де його, сердешного, шукати?
Напишіть у Київ чи в Москву...—

Кум сідає, пише, а до хати
Інші вже несуть турбу нову.
— Ви до мене, куме? — Айно, айно,
По-новому, бачиш, повелось,
Землю обробляти одностайно
І хотілося б, і боїмось...
— Що ж боятись? Сміливіш за справу!—

А до нього ще одна кума:
— Є до тебе різні пересправи,
Бо сама — не доберу ума. —

Кум їм радить, пише, обіцяє,
Ділиться добром і б'ється з злом.
Скільки ниток нас усіх еднає
З отчим домом, зі своїм селом.
Добре, що такий широкий обрій,
Добре, що в сім'ї єдиній ми,
Добре, куме, навіть дуже добре,
Що тобі всі рідні, всі куми!

1946

ЖУРИЛО

В селі далекім в Закарпатті
Ми стріли вчительку одну.
Цю дівчинку в квітчастім платті
Не раз я, певно, спом'яну.

Вона була напівдитина.
Серед ущелин та лісів
Одна. І сум у самотині
Дівчину хмарою обсів.

Побачивши гостей у себе,
Вона відразу — в сльози... Ач,
Неначе сонце в хмарнім небі,
Дівча всміхається крізь плач.

— Тут гарно, де не повернуся,
Живу без горя, без нужди,
Та я за мамою журюся
І рвуся думкою туди...

Туди, де Ятрань круто в'ється,
Де б'є з-під берега вода...—
З слізьми змішалася, здається,
Сама ця пісня молода.

Втішали ми дівчатко миле
І вже прощатись піднялись.
— Як ваше прізвище?

— Журило,—

Крізь сльози мовить, сміючись.

Отак постійно, щохвилино,
І Закарпатська сторона
Туди, до матері, невпинно
Століття рвалась, як вона.

Журилась, вірила, змагалась,
І так, як дівчина оця,
Крізь сльози часом посміхалась,
Піснями гріючи серця...

1946 — 1947

ГЕЛЕНДЖИК

Твого листа таємна сила
Мене вернула в Геленджик,
Де нас бомбили і не вбили,
Де жить під бомбами я звик.

Тепер він у південній мості
Лежить під сонцем осяйним,
І я лечу до тебе в гості,
І зустрічаюсь знову з ним.

І щось мені снується любе,
Як промінь сонця поміж хмар,
І згадуєш не смерті згубу,
А бухту, море й Сонцедар.

Романтику важких походів,
Нічні десанти й шторми злі,
І героїчний подвиг-подив —
Сидіння на Малій Землі.

Тепер Мала Земля — велика
І в щедрім сонці, не в імлі,
Цемеська бухта синя й тиха
Лежить підковою в далі.

Давно прогнали вражі зграї,
Та що було — в душі навік.
Поглянь — у сонячнім розмаї
Лежить наш мирний Геленджик!

1947

ІВАН

Іванові Карабутенку

У мого друга народився
Перший, бажаний, жаданий син.
Друг співав, сміявся, веселився,
Мов одержав нагороду він
За війну, за рани, за окопи,
За юнацькі мрії та книжки,
За шахтарські босоногі роки,
Вугілля вагончики важкі.
Він згадав усі знаменні дати,
Всі славетні ймення пригадав,
Всі хотів відразу сину дати,
Всіх увічнить в синові бажав.
Але враз окреслилось в уяві
Ймення просте й скромне, без доган:
Назвемо ми сина в добрій славі
Стародавнім іменем — Іван!
Що ж, мій друже, думка не погана,
Чим ім'я усіх останніх гірш?
Гордістю за нашого Івана
Хочу я наповнити цей вірш.
Нас фашист на фронті звав Іваном,
Та даремно насміхався враг:
Наш Іван із прапором багряним

Підійнявсь в Берліні на рейхстаг.
Виніс він в окопах досить муки,
У вогні термітнім не згорів,
Це був хлопець доброї науки,
З дужої сім'ї багатирів.
Так чому не вславити солдата
Іменем, що гідне всяких шан?
Так чому ж нам сина не назвати
Добрим руським іменем — Іван?

1948

СКАРБ

Скарб лежав без руху сотні літ,
Спущений у глибину боліт.
Він лежав і гине задарма,
Всі гадали — скарбів тут нема.
Та прийшли сюди трудівники,
Воду одвели в бистринь ріки,
На заплаву вийшли копачі,
Краяли плугами орачі,
Де сховало сонце міць живу
У свою підземну кладову.

Видобувши скарби звідтіля,
Висушили, кинули в поля,
На безплідні землі піскові.
Добре потрудились ланкові!
А на осінь вийшли — красота!
Новий скарб у полі пророста...

Тут картоплі клубні мідяні,
Бронзові одливки морквяні,
Помідорів золотий багрець,
Мов різьбив вигадливий митець,
Візерунчасте гречок стебло
І капусти коване срібло.

А кругом, співаючи пісні,
Знову молодь корчувала пні,
Краяла болото по шматку,
Засівала квіти на піску.

На заплаві, в тихім Ірпені,
Одшукали скарби ми на дні.

1948

ОЙ ХМЕЛЮ МІЙ, ХМЕЛЮ...

«Ой хмелю мій, хмелю,—віддавна співала,—
Чому не розвинувся, хмелю?» — питала
Одна ланкова на житомирським полі
І хміль доглядала, й ростила поволі.
Поволі... помалу... На третю аж весну
Рослина давала цвітіння чудесне.
А дівчина мріяла вийти між люди
І хмелем своїм похвалитиєь усюди.
«Ой хмелю, чому мені ждати три роки,
Чому ти не можеш прискорити строки,
І чим підживити, і що тобі дати,
Щоб цвіт я могла в перше літо зібрати?»
І що ж! І добилася втіхи від хмелю,
Стелила для хмелю м'якеньку постелю,
І високо вився той хміль по тичині,
І дав урожай в перше літо дівчині.
Дівчина — артілі, з артілі — державі...
Тепер ходить дівчина в шані та славі.
До неї учений іде по науку,
Іде наречений по серце і руку...
І хмелем бродило колгоспне весілля,
Осипали хмелем її новосілля,
І пісня про хміль — голосна та бувала —
Тепер по-новому у нас забувала!

1948

МАТЕРИНСЬКА ВІРА

*Пам'яті поета
Миколи Шпака*

Уже не ждуть його. Поволі
Скорилися велінню долі.
Все рідше він приходить в сни,
Лиш мати сина жде з війни.

Уже літа пробігли строем,
Та не забув його народ,
Він став прославленим героєм
Без орденів, без нагород!

Вітчизні вірність, сила духу
Увічнили його ім'я.
Вона ж про смерть не хоче й слухать,
Бо віра в матері своя:

Нехай на мрамурі й папері
Він буде славний, бойовий,
А раптом... Ось одхилить двері
І скаже: «Мамо, я живий!

Живий, як бачите, не вбитий,
Здолавши злигодні і час,

Розкидавши могильні плити,
Я повертаюся до вас».

Нехай для друзів і знайомих
Відомо, що надій нема.
Надії голос невідомий
Шепоче їй — чекай сама!

Чекай живого, мамо, сина,
Не міг він вмерти, ні, не міг...
І б'ється в вікна хуртовина,
І чути, як скрипить поріг...

І кожен звук її бентежить,—
До шибки чуйно припада,
Бо серце жде і очі стежать,
Бо хоч пролинули года,

І хоч не прийде він ніколи,
І не озветься з даліни,
А мати жде свого Миколи,
А мати сина жде з війни.

1948

ЗУСТРІЧ

Пам'яті О. Гаврилюка

Я знову в тихім Ірпені,
Де, як малюнок на вітражі,
Струнка сосна в самотині
Стоїть на білосніжнім пляжі.
І в шепоті соснових віт,
Що наді мною похилились,
Згадалося — багато літ
Минуло, як ми тут зустрілись.
Тоді на золотім піску
Побачив я цю постать мужню.
Напівзнайомі, в холодку
Ми почали розмову дружню.
Простий селянський парубчак,
Спокійний, стриманий, тверезий,
Розповідав звичайно так
Про жахи табору «Берези».
А я тимчасом помічав
Сліди тортур у дефензиві,
І брів розмах, і сталь в очах,
І риси мужні та вродливі.
Ті роки дальні, золоті,
Ірпінська даль димчатосиза...
Та мало ще я знав тоді,

Що сам цей хлопець із заліза.
Що «вічний революцьонер,
Дух, що тіло рве до бою»,
Це він, народжений тепер,
Комуністичною добою.
Він, стільки витерпівши мук,
Все ж юнаком мені здавався,
Як напрутий до краю лук,
Що ані гнувся, ні ламався.
Чому, звідкіль така снага?
Тепер я добре, добре знаю,
Зоря радянська, дорога,
Його вела у путь безкраю.
І він в підпіллі і в тюрмі
Постійно з нею був на варті,
Пісні й діла його самі
Спаялися в міцному гарті.
Умів, як справжній майстер, він
У перебіжнім русі часу,
Душі м'якої плин із глин
В тверду переплавляти масу.

Далекий, повний сонцем день.
Вода, дерева, люди в млості...
Тепер він — постаттю з легенд —
Мені з'явився з високості.
І жаль, і туга немала
У серце тисла цілоденно
За тим, що зустріч ця пройшла
Так непомітно і буденно.
Забрав десяток років час,
Пережили війни навали,
Я не скажу, що в кузні нас
Погані ковалі кували.

Ми вийшли в світ із добрих рук,
Ми знали труд і битви в полі,
Згадавсь не даром Гаврилюк
У світлосяйнім ореолі.
Згадалась путь борні й завзять,
Життя, як подвиг безупинний,
Яке хотілося б назвать
Єдиним словом: це — Людина!

Він по краплині кров віддав
За комунізму світлі далі.
Як жаль, що я так мало знав
Цей сплав понадтвердої сталі!

1951

КВІТІВНИЦІ НА ХРЕЩАТИКУ

Чудовий ти, Києве, літом,—
Зелений, стрункий, золотий,
Красунем стоїш ти над світом,
Піднявшись на берег крутий.
Як глянеш у даль задніпрянську,
На синьозелені ліси,
Об'їдеш всю даль океанську —
Не знайдеш такої краси.
А вийдеш на людний Хрещатик,
Неначе в майбутні світи,
Прості, загорілі дівчата
Плекають у парках цвіти.
Де згарища чорні, як круки,
Недавно будили печаль,
Дбайливі жіночі руки
Зелену ведуть магістраль.
Зникають руїни і рани,
Бо діло — в умілих руках.
І київські древні кургани,
Немов у вінку — в квітниках.
І я трудівницям умілим
Складаю подяку й привіт:
Нема благородніше діла —
Прикрашувать квітами світ.

У квітах, в садах солов'їних,
У нашім саду молодім,
Стає благородніш людина,
Вітчизну відчувши, як дім.
Ти близько вже, даль комунізму,
Ти поруч, ти в нашій ході,
Красу твою ніжну й залізну
Ми творим в щоденнім труді.
Тому квітівницям смаглявим
Несу я подяку й привіт —
Нема благородніше справи —
Прикрашувать квітами світ.

1951

ЯКУБУ КОЛАСУ

У столиці, на непишнім
Ювілейнім вашім святі,
Я згадав, як в дні колишні
Був у скромній вашій хаті.

Не забулась, пригадалась
Рана Мінська незакрита,
А найбільш в душі зосталась
Та зелена клумба жита.

Не для примхи, для прикраси
Жито сіялось рівненько,
Сіяв Пушкін і Некрасов,
Сіяв Горький і Шевченко.

І Кольцов зерно докинув
Богушевичу й Лучині,
Ще й із вйоски спів долинув
Білоруської дівчини...

Добра нива благовісна
Чистим руном зеленіла,
Голосна народна пісня
Щедрим зерном уродила.

А було колись, в недолі,
В дні, що пропадом пропали,
В білоруському роздоллі
Лиш три колоси зростали:

Перший колос був цареві,
Другий — панові й попові,
Третій здирці-лихвареві,—
От і всі нужденні жнива,
А четвертий — мужикові —
Не родила вбога нива.

В час наш, сонцем осіяний,
Колос твій налився плодом,
Урожай, раніш незнаний,
Дав поживу всім народам.

Вся Радянщина безкрая
Чує твій душевний голос,
Вся Слов'янщина влітає
В золотий вінок твій колос.

1952

СТЕПОВІ

Кавуни і дині на баштані,
Безгоміння степове моє.
Знову, як в рожевому тумані,
Золоте дитинство постає.
Пахли далі чебрецем манливим,
Трави піднімалися в росі,
І таким принадним та щасливим
Нам життя з'являлося в красі.
І чуття майбутнього тривожне
В блискавицях і в грозі жило,
Кожне почуття, бажання кожне,
Било, як гаряче джерело.
Ой, ті обрії, якими марив,
Ой, ті далі, до яких летів!
Я вернувся. Трохи вже постарів,
Але ти, мій степ, помолодів.
По тобі прослались лісосмуги,
Перетнули грейдери чебрець,
Лінії високої напруги
По тобі прямують навпростець.
Був я скрізь. Багато світу бачив.
В серце увійшов широкий світ.
Степе мій, любов моя дитяча,
Я тобі складаю нині звіт.

Я тобі сказати хочу, друже,
Як я вгору східцями ступав,
І що мрій своїх дитячих, дужих,
Я не розгубив, не розплескав...
Хочеш? Приведу синів за руку.
Хочеш? Книги положу до ніг.
Невимовну я твою науку
Намагався справдити, як міг.
Тільки ти не думай, що із фронту
Я в запас зібрався перейти.
Свіжим вітром пахнуть горизонти,
Знову на початку я путі.
То нічого, що в рахунку сорок,
Тільки б дух не дряхлів, не марнів,
Тільки б був в порохівницях порох
Для людей, для людства, для синів.
То нічого, що сім'я й дружина,
Що немовби старість на порі,
Розгортаюсь, як туга пружина,
Почуваюсь — вранці, на зорі...

А коли впаду тобі на груди,
Ти б, мій любий, травки підіслав...
Я хотів би, щоб сказали люди:
— Чесно він в житті попрацював!

ДОРОГА ПОЧУТТІВ

ЕТЮДИ

I

Сине небо, хвилі сині,
Можна в синяві втонуть.
Линуть хмари білопінні
В безбережну каламуть.
Над блакитною рікою,
На зелених берегах,
Надо мною й підо мною
Розіп'явся синій дах.
І шумлять спокійно хвилі,
І з-за дальньої межі,
Галасливий, сизокрилий,
Вечір тінями біжить.

II

Ледве мріє парус білий
Над просторами ріки,

І стою такий безкрилий
Над просторами ріки.
Кажуть, далі за лиманом
Неосяжні і дзвінкі,
І морські дороги манять
Неосяжні і дзвінкі.
Виїзять рибалки мужньо
За далекий небокрай
І зорять рибачки тужно
За далекий небокрай.
Там, за білим шумом піни
Віє вітер верховий,
Непокояться дружини —
Віє вітер верховий.
Ледве мріє парус білий
Над просторами ріки.
Кажуть, далі за лиманом
Неосяжні і дзвінкі.

III

Мліє в сонячнім сяєві Буг,
Ледь колишуть верхи дерева,
Літо — добрий господар — навкруг;
Ще природа бадьора й жива...
Ледь колишуть верхи дерева.

Золотіють плоди на траві,
Пахне медом сьогодні в саду,
У засмученім шепоті віт
Чути осені мирну ходу...
Пахне медом сьогодні в саду.

1928 — 1938

ОКСАНІ

І день іде, і ніч іде,
Буденних справ широка повінь.
Ніхто, ніколи і ніде
Не був одним собою повен.
А може, й був. Не я, не ми.
Встає твій образ — подих спинить.
Кура високими крильми
У наші вікна хуртовинить.
Район. Село. Зима. Мороз.
І сорок вісім — цифра плану.
Який циклон магнетних гроз
Приносить образ твій, Оксано?
Круті, круті шляхи до щастя!
У цей єдиний час в добі
Мій друг пригадує про Настю,
А я листа пишу тобі.
Оксано! Друг!
Не час для мріяння.
Ти ж здалеку — любіш стократ.
На лист — дарунок несподіваний —
Зібратися я справді рад.
Як повінь, що прорвала греблю,
Приходить за тобою сум.
Якої лірики для тебе
Я повні пригорщі несучу!

Я б іхав ночі без плацкарти
До тебе, щоб тебе обнять,
Та хліб поставлений на карту,
Як певність завтрашнього дня.
І, ради впевненості, місця
В бою не кинем. Скільки діб,
І не один суворий місяць,
Готуємо країні хліб.
А ти дивуєшся... Не йде.
Чомусь мовчить і не напише.
О пафос дальності! Тебе
Найбільше полюбляють вірші,
Що вибухають, як фугас,
Що, крізь зимову ніч і хугу,
Приносять хвилями до нас
Лице коханої подруги.
І образ твій стає на мить
Такий живий, аж подих спинить,
Кура високими крильми
У наші вікна хуртовинить!

1933

* *
*

Сонце в шибку стукає — вставай!
Я зігнало вже останню хмарку.
День який! Вези мене, трамвай,
У найглибші нетрі лісопарку.

Здрастуй, золота моя краса,
Здрастуй, дорога моя природа,
Де не глянь — на землю, в небеса,
І кругом — гармонія і врода.

Дівчина перепинила путь —
Проліски в руках, а в очах — згуба.
Люба дівчино, а як тебе зовуть?
І вона відповідає — Люба...

1933

* *
*

Може, все життя тебе я ждав,
Може, все життя про тебе мріяв,
Звів і розлучив нас дивний Київ,
Дав дарунок і назад забрав.

Ніби завойовник ти прийшла,
Зайняла в полон і серце й руки.
Мить — і несподівана розлука
Нас з тобою раптом розвела.

І від того — слів цих марнота:
Опадає щастя цвітом білим...
І тепер — шукай усе життя
Дівчину з твоїм найменням милим.

1934

* *

*

Скільки раз відходять на Чугуїв
Поїзди, під весняні вітри,
І шумлять ялини, сосни, туї,
Прокидаються від сну бори.

Літаки літають над полями,
Загинають смілі віражі,
А в полях — проталин чорні плями,
А Донець під кригою дрижить.

Літаки — мої, мої — поля і ріки,
З ними я в напрузі життєвій.
Рідна земле, щедра і велика,
Все моє і лише сам я — твій!

Полотняне місто серед бору
Скоро стане, тиші на біду,
Скоро пісня здійметься угору,
Скоро я до табору прийду.

Хочу я, щоб слово моє стало
Рідним в таборах, біля Дінця,
Хочу я, щоб слово піднімало
І вело на подвиги бійця!

1934

* *
*

Ніч виходить в липневі степи
Із несказаним словом про тебе.
Ми в дитинстві шукали стовпи,
На яких тримається небо.
І про марево ще не знавши,
Що малих манило здаля,
Ми ходили до обрію завше,
Де стикається з небом земля...
Але далі відходили гони,
Віддаляючи нашу мету,
І привозив нас дядько фургоном
В нашу хату убогу й просту.
Ось ми вирости. Стали багаті
Словом, волею до мети,
Треба тільки з дитячим завзяттям
Простувати в незнані світи.
Знов я прагну до тебе думою,
Як в дитинстві до неба колись.
Я пішов би шукать — золоту мою —
І кричать навздогін: «Повернись!»
Ніч липнева в степу гомонить
Ще несказаним словом про тебе.
Ти — як спрага. Так дай же пить
Із блакитної чаші неба...

1935

ПОВІДЬ

Стала дівчина над водою,
Як весна-красна, молода.
Бачить — повіддю молодю
Утікає в безвість вода.

Загадалась, замріялась дівчина,
Що нова весна розцвіта,
Непомічені та нелічені
За водою пливуть літа.

Але це — од віку призначено...
Як би ж гарно було відчуть,
Що прийшов коханий, небачений,
Щоб стояв поруч неї, тут.

І стояли б вони, обнявшись,
Загляdivшись в синь води,
Гуси-лебеді, в небо знявшись,
Пролітали б не знать куди.

І з таємним чеканням дівчина
Озирнулася в тую ж мить.
Бачить —
він, в сорочці завітчаній,
Над водою поруч стоїть.

Хто він, звідки він, непомічений,
Тихо й лагідно підійшов?

І пронизує душу дівчини,
Наче блискавкою, любов...

1936

КІНЕЦЬ ЛІТА

Вже літу надходить яскравий кінець:
На заході сонце кладе багрянець,
Жовтогарячий на кленові лист,
Багрянцем дуби та берези взялись.

Прощай, моє літо, природо моя,
Прощальні берези край бору стоять,
Блакитним од неба здається село,
Блакитне безмежжя край бору лягло.

За лісом дві пари на травах лягли,—
Од ніжності землю вони обняли,
На релях-качелях, до неба немов,
З природою дружня гойда їх любов.

Я заздрісні очі звертаю туди,
Де груди в дівчат — як достиглі плоди,
Де губи в дівчат — як розквітлі сади,
А очі — як повні криниці води.

Я славлю природи одвічну красу:
Шипшину і терен достиглі несую,
І яблука падають долі з гілля,—
Яка ти багата і щедра, земля!

Я сонячне літо без краю люблю,
Як молодість дивну й щасливу мою,
Та літу, надходить яскравий кінець —
На заході сонце кладе багрянець.

1936

* *

*

Був я вражений таким пейзажем:
На спокійнім березі Сули,
Де стоять лелеки, ніби стражі,
Де прадавні верби поросли,
Де я тілом молодим і чистим
Розітнув, пірнувши, тишину,
Що дрімала станом урочистим
Скільки зим і весен — не збагну,—

Над лісами раптом, над полями,
Над спокоем споконвічних вод,
Із-за рогу вплив перед нами
Чорний, скромний катер «Наркомвод».
Він робив своє звичайне діло,
Тягнуци із півдесятка барж,
Мимохіть упевнено і сміло
Стародавній змінював пейзаж.

Ніби птах небачено-великий,
У повітрі закружляв літак,
З ним хотів змагатися шуліка,
Але вище не злетів ніяк.
А кругом леліло щедре літо,
Повна мудрості природа, і вона

Вся була настроєна летіти,
Хоч віки лежала мовчазна.

Я люблю чудову цю природу,
Розумом піднесену людським,
І, кидаючись в холодну воду,
В течію прадавньої ріки,
Я радий, що може захистити
Шир степів і неприступність вод,
Землю, на якій нам вічно жити,
В синім небі — бистрий самольот!

1936

* *

*

Ластівка летіла із-за моря,
Крильця притомила і спочить
Сіла, після синього простору,
Путь свій не гадаючи скінчить.

Над південним морем щебетала
Про село на півдні, явори.
Аж лучився друг їй, і зосталась
На крутому, схиліві гори.

І гніздо на ньому приліпилось...
Море грає, в берег б'є вода.
З грізною стихією зріднилась —
Не покине ластівка гнізда!

1937

* *
*

Солоний вітер подуває з моря,
Тривожить непогаслі почуття.
Не знавши щастя, не зазнавши горя,
Хто сміє славити красу життя?

Я горе знав, я щастя знаю, смію
Його величню славити красу.
Як я любов і радість розумію,
Так їх тобі, улюблена, несу.

Як ріки в море ллються, так до тебе
Я прориваюсь, прагну, як колись.
Як море обнімається із небом,
Так ми б з тобою, люба, обнялись!

1937

* * *

*

Вийдеш вранці до моря:
Скільки в морі простору,—
Набігає на берег
Білим гомоном хвиль.
Ген вітрильник самотній,
Голубий і тендітний,
Мабуть, мріє про берег,
Про затоку і штиль.

Коли б ти, моя мила,
Мене вірно любила,
Ми б, немов наречені,
Перед море пішли.
Клятву вірності в слові
Нерозлучній любові
Перед морем і небом
Ми б з тобою дали.

Але море мінливе
І грайливе, й бурхливе,
І ніколи в спокої
Ні на мить не бува...

Так і ми, моя люба,
Забуваєм про губи,
І обійми гарячі,
І присяги слова...

1937

* *
*

Ти хочеш знать, яке буває море?
Ні, марні всі слова! Блакитне, неозоре,
І різне — чорне, біле та мінливе,
І грізне, і ласкаве й бунтівливе,
І все це так, і всього цього мало,
Щоб все про себе море розказало.

Я спробував на смак — воно солоне,
Я зміряв глибину — воно бездонне,
Для чайки море — життєва потреба...
А часом море — мов свічадо неба...
Іноді ж роз'яріле в час негоди,
Як верховинний вітер верховодить.

Рибалки знають море трудівниче,
Матроси знають море войовниче,
Для прибережців — море дуже звичне.
А для поетів — надто романтичне.
Яке ж воно — того ніхто не знає,
Лише однаковим ніколи не буває...

1937

ДО МОРЯ

Я знову скучив за тобою,
Чудесне море, де не раз
Я слухав мірний шум прибою
У надвечірній тихий час.
Не раз в твоєму неспокої
Я свій неспокій вивіряв,
І од суєтності дрібної
Себе у хвилях омивав,
І знову молодий і чистий
Виходив у земні сади,
У світ виходив променистий
Живої випивши води.
А навкруги було чудесно:
На берегах сади цвіли
І я для рідної Одеси
Слів не знайду для похвали.
Вона завжди ясна і свіжа
І завше манить моря край,
Коли зірветься раптом хвижа
І зграю хвиль жене в розмай...
А тихий дім на узбережжі,
Де на весні — рожевий крин,
Де задивлялися в безмежжя
М'ятежний Горький і Купрін.

Сади Великого Фонтана,
Біля баркасів — рибачи,
А з моря віє трамонтана,
Летять з-за моря ластівки.
Од нього я води живої
В свою поезію несучу,
В його немовчому прибої
Одвічну бачу я красу.
Люблю нестриману моряну
І моря гнів, і запах трав,
І згадую, що там кохану
В житті я вперше цілував.
Я знаю, що завжди успразі
Шука мандрівник джерело,—
В безплідний степ моїх фантазій
Воно вологу принесло.
І ще: я дуже поспішаю
І прагну жить і жить, і жить,
А море душу освіжає
Так, як ніщо не освіжить.

Все, чим багатий, все, що маю,
Віддам коханій стороні.
Ніяких скарбів не бажаю:
Земля і море — при мені!

1938

* *

*

Брели ми парком неосвітленим,
Хитались журно дерева,
В п'їтьмі юрмились нерозквітлені
І непроказані слова...

Але й без того на побаченні
В обох майнуло в голові,
Що наші скарби — не розтрачені,
Що наші помисли — живі.

Не раз, не два, по праву старшої,
Зима зміняла весен цвіт,
І сонце молодості нашої
Уже підводиться в зеніт.

Та зберегти нам пощастило
Все, чого в старості нема,—
Духмяну міць і силу тіла,
І ясність нашого ума.

Дарма, дарма, що дні розлуки
Нам віщували перелюб,—
Сплітаються, як лози, руки,
І медом пахне свіжість губ.

Все, що з любов'ю, без втрати
Один другому берегли,—
Все зберегли! Того здолати
Ні час, ні відстань не могли!

1938

* *

*

Ти мені приснилася такою
Райдужною, в польовім вінку,
Свіжою, як ранок, молодою,
Як бува один раз на віку.

Ліс чудовий і пахучі трави,
На узліссі — сосни вікові,
Ти ішла до мене величаво
По високій росяній траві.

У каштановім вінку волосся
Снилась ти у дорогому сні.
Руки я простяг... Не довелося
Навіть приторкнутися мені.

Ти відразу стала віддалятися
І тонути в голубій імлі.
І мені ще встигли показатись
На щоках дві ямочки малі,

Квітка у руках — ромашка біла,
Польові дзвіночки біля ніг.
Я відчув — мені потрібні крила,
Я хотів летіти — і не міг!

Звав тебе я, зоре-зорениця,
Запашна, зваблива, чарівна.
Чом ти, серце, стало пізно битися,
Чом сказало пізно — це вона!

Сни лишаються, як завжди, снами,
Мріями прекрасними в тиші.
Чим нам похвалитися? Синами
Та хіба ще юністю душі.

Мрії обертаються в бажання,
Чистий образ криється в імлі,
Найчистіші в небо поривання
Падають до грішної землі.

Дерева вкриваються плодами,
Осінь в гості квапиться до нас.
Все, що не доказано словами,
Все докаже швидкоплинний час.

Пахла юність м'ятою, любистком,
Снилася незаймана вві сні,
Та приходить передчасна звістка,
Що вона не вернеться мені...

1938

СКІЛЬКИ РАЗ...

Скільки раз, зустрівшись випадково,
Все мені здавалося — пора
Підійти, сказати вам ніжне слово,
З глибини підказане: сестра.

На сестру ж ви зовсім і не схожі.
Що ж до вас так владно потягло,
Ніби є в крові моїй тривожній
Дуже рідне вашому тепло?..

Вабить зір ваш материнський спокій,
Ваша лагідність в простих речах,
Ваші очі ясні та глибокі
І пухова хустка на плечах.

Я сказати хочу вам од серця,
Доброчесна мужня жона,
Що отих очей ясні озерця
Бачу я вві сні і після сна.

І в глибиннім пориві, неначе
Предковічні сни звертаю в яв,
Все мені здається — я вас бачив,
Все здається — вас раніш я знав.

Наче вже були ми з вами друзі
В дні, що їх загорнуто в туман,
Наче десь блукали з вами в лузі,
Чи в дитинстві стерегли баштан.

І в глибинах пам'яті навіки
Залишився незгладимий слід.
Лиш на мить заплющити повіки
І добути з темряви на світ...

Чи не вас, немов міфічну Леду,
Між людьми шукав я все життя?
Молодість минає. Попереду
Дні, що наближають небуття.

Але я, не здавшись прозі, знову
Кидаюсь в незмірну глибину,
Щоб шукать між слів — єдине слово,
А між всіх жінок — її одну.

Ось чому в таємнім пориванні:
Мало я не трачу голови:
Може, в вас кінець моїм шуканням?
Може, справді, та, єдина — ви?

1939

* *
*

Насувається туман із поля,
За дорогою огонь горить,
Гайда до тієї он тополі,
Хай шумить, ми будем говорить.

Чи на лавку, біля осоко́ру,
Все рівно, і він укріє нас.
Почнемо розмову ми нескорю,
Доки ще огонь не зовсім згас...

Піділлемо в нього трохи масла.
Я скажу: навіщо ти прийшла?
Скільки літ любов моя не гасла,
Тліючи під попелом — жила!

Пам'ятаєш, в нашім гуртожитку
Просто все було. Не просто, ні.
Сходились на цвинтарі ми влітку,
Взимку в гуртожитку, на вікні.

І тоді так марилося, мріялося
Не про втіхи пристрасті палкі,
Лиш про миле, золоте волосся,
Лиш про дотик милої руки...

Так було. Нащо ж прийшла ти знову
І любов, і пристрасть зберегла?
Наче більш не знала ти любові,
Наче мужньою жоною не була.

Що ж лишилось з полум'я? Лиш попіл...
Він на душу падає, як сніг,
Засипає той далекий образ,
Що мені з'являвся уві сні.

Дівчину мою — берізку білу —
Мрію юності вкриває мла...
Я скорблю — нащо вернулась, мила,
Я горюю — нащо ти прийшла?

Краще б ти у пам'яті лишилась
Ніжною, як білий цвіт садів,
На яку душа моя молилась,
До якої я шукав слідів.

І знайшов... Пливе туман із поля,
Дальній вогник більше не горить...
Що ж, ходімо од цієї тополі,
Ні про що нам більше говорить.

1939

ВОРСКЛА

Заволоділа пам'яттю моєю
Блакитна Ворскла в темряві нічній.
Згадав я мир над рідною землею,
Трьох друзів у самотності німій,

Мовчали ми, зливаючися з нею,
І скільки дум та молодих надій
Тоді повстало й силою всією
Нас кликало до животворних дій.

Спливала Ворскла голуба і чиста,
Спливала ніч прозора й промениста,
Весняний легіт човна колисав.

І закохався я в цю пишну вроду,
В розкішну Слобожанщини природу,
І в пам'ять їх навіки записав...

1939

КРИНИЦЯ

В моїй уяві виринають лиця
З глибин дитинства, що давно було.
І часом сниться степова криниця,
Її холодне й чисте джерело.

Ріка Інгул у сьйві сребриться.
Сумні могили. Степове село.
І над баштаном гостра блискавиця,
І тиші всеосяжної крило.

О краю мій, о стороно південна,
Моя кринице, чиста і студена,
Мої, сльозою пройняті, пісні!

Я воду пив з криниці не одної,
Але такої чистої, ясної
Ніколи не траплялося мені!

1939

СОЛОВЕЙ

Що вже ячмінь колос викидає,
Соловейка голос покидає
З народної пісні.

Линув спів солов'їний з грудей,
Линув спів і раптом спинився.
Кажуть люди: то соловей
Ячним колосом подавився.

Але то лиш слова. Тоді,
Як ячмінь починає спіти,
Десь в гущавині, у гнізді,
Солов'їха вивела діти.

Скільки клопоту солов'ю —
Вдовольнить сім'ю галасливу.
Гей, співалось добре в маю,
А тепер йому — не до співу...

1939

* *
*

Безліч довгих верст
Відстанню лягли,
Де любились ми,
Де колись жили.

Безліч довгих днів
Розлучили нас.
І лежить між нас
Просторінь і час.

Тисячі людей
Перейшли нам путь.
Чом не міг ніде
Я тебе забуть?

Я доріг не знав,
Я слідів шукав:
Де ти, обізвись!
Де ти, появись!

Був я на землі,
В небесах літав,
Соколом міг стать,
Але ним не став.

Старцем жити вік —
Що то за життя?
Я в душі зберіг
Краплю почуття.

Я його зберіг,
Щоб летіти міг
І шукать доріг,
І знаходить їх!

Де ж, кохана, ти,
Де тебе знайти?
Де тебе шукать,
Де тебе питать?

Тисячі людей,
Безліч довгих днів...
Чи не вийшла ти
Із юнацьких снів?

1940

* *
*

Як осінь рання в золотім убранні
являє міць,
Приємно в трави в'ялі та духмяні
упасти ниць.
Полинню пахне, листом, сон-травою,
яка вона?
Це значить, прагне вже земля спокою
і засина.
Тінь пробіжить землею од хмарини,
як зграя птиць,
Захочеш слухать клекіт журавлиний —
ляж горілиць.
Бездонне небо в синяві холодній —
глибінь ріки,
І дивляться звідтіль, з тії безодні,
легкі хмарки.
Відбилось там, в небесній оболонці,
роздолля нив.
Їх надвечірній скісний промінь сонця
позолотив.
І ось уже немов не на землі я —
десь в глибині,
Хитаючись, в німім чеканні млію,
пливу в човні.

Хисткий мій човен плине за водою
так, що за мить,
Червоне сонце стане наді мною —
лише вхопить...
Та сонце впало й закотилось долі,
десь у траву,
І в тиху заводь вечора поволі
я сам пливу.

1940

* *
*

Коли цвітуть в ряному вбранні вишні,
Все забираючи у свій полон,
Вони, здається, марять про колишне,
Їм сниться навесні зимовий сон.

Розкішний сон! Схитнутися б і впасти!
Сновійний спогад вітами пробіг,
Що то не цвіт, що то лежить пухнастий
На голих вітах теплий-теплий сніг.

Що то не тижо пелюстки спадають,
Мов краплі сліз на чорний вид землі,
Що то сніжинки у повітрі грають
Ї падають в молочносизій млі...

Як біла заметіль над садом одцвітанья:
Все марять вишні у полоні сна...
Хіба не так, що в цьому опаданні
Уже зиму віщує нам весна?

1940

МАТИ

Фронтове життя іде в тривозі,—
Шлях трудний і довгий, мов змія.
В бліндажі, в бою, або в дорозі,
Іноді згадаю матір я.

Десь вона, в неволі не забута,
Двох синів з походу вигляда.
Дві весни цвіла в городі рута,
Двоє чорних літ знесла вода...

Жде в старій хатині — чи прилине
Сонце волі, визволення час.
І нема, нема тії хвилини,
Щоб вона не згадувала нас...

1943

ДРУЖИНА

Не раз ми прославляли їх —
Коханок ніжних і лукавих,
Не раз ламали ми для них
Промінчики дрібної слави,
Не раз у запалі образ
І зневажали, й ображали,
І знов, заходячи в екстаз,
Схилялися і величали.
Дрижало серце у тривозі,
В знемозі падало од мук,
Як ми ходили по дорозі
Зітхань, побачень і розлук.
Кохані імена — Марія,
Оксана — ми несли до книг,
Де пристрасті, жага і мрія,
Де юний сміх і перший гріх,
Де білий сад і цвіт жоржини,
Де мить солодка і німа...

І ось вона — твоя дружина
І вже не чуть її, нема...

Лише вона переступала
Кімнати нашої поріг,—

Відразу в прозу поринала,
Але зникала з мрій і книг.
Чом по узгір'ях несходимих
Повіяв холодок долин?
Чому ми славимолюбимих
І забуваємо дружин?
Вони всі болі і печалі
Перейняли в своє життя,
І мул щоденності дедалі
Лягав на наші почуття.
А хто нам пестив наші діти —
Лобатих і міцних синів,
А хто беріг натхнення миті
І праці час, і спокій снів?
Хто в час невдачі і недолі
Ложив на чола руки нам?
Хто наші радощі і болі
Ділив щоденно пополам?
Вони — дружини безіменні,
Вони — не сильні, а слабі,
Усі турботи цілоденні
На плечі узяли собі.
Минаючи дороги слави,
Зійшовши на тернисту путь,
Не ради свят, не для забави
Дружини поруч нас ідуть.
Ім не цвіли в путі жоржини,
А клопіт голову клонив.

Я славлю страдну путь дружини
І матері моїх синів!

1941 — 1944

НЕВТІШНИЙ

Говориш ти мені: «Прийшла свята хвилина,
Схвильований народ діждався слова «мир»,
І повинь радості над вулицями лине
І стукає, як гість, у двері всіх квартир.

Повернуться з фронтів батьки, кохані, діти,
І щастя зустрічань — не вичерпать до дна!
Діждуть батьки синів, і матерям радіти,
І дітям за батьків... І тільки я — одна...

Одна, як і була, не гляну щастю в очі,
Воно сліпить мене, як сонце із-за хмар,
Воно мені вночі, як шашіль, серце точить,
І біль мене пече, як негасимий жар...

Тоді, у грізний час, я з усіма страждала,
Жила надією і ждала день і ніч,
І горе нарівні з другими поділяла,
І мріяла щодня почути любу річ...

Подумай, як би він гримів у силі й славі,
Якби вернувсь живий, які б він склав пісні
Які б він синові приніс слова ласкаві,
І що б сказав мені... Дарма! Не прийде, ні...

Не прийде в темну ніч, закурений з дороги,
У рідний дім йому немає вороття.
І це — моя ціна на святі перемоги,
Ціна за ваше щастя і життя...»

Схиляючи чоло перед її стражданням,
Я слухав і мовчав. Я відчував стократ —
В загальній радості ще більш болюча рана,
Іще пекучіш біль безповоротних втрат.

Які знайти слова, які зростить надії,
Які сказать слова, значимі і живі,
Щоб втамувати біль, що нею володіє,
Щоби відкрити шлях у обрії нові?

Подумай, не гримлять гармати гірше грому,
Не падають брати і той, хто все пройшов,
У мріях простелив широкий шлях додому,
Не буде більше вдов, не леться більше кров.

А кращий лікар — час почне на рани лити
Цілющої води. В житті ти вбачиш ціль,
І хоч не зможеш ти ще радість розділити,
Але не буде й тих, хто твій помножить біль.

Подумай — в мирний світ сьогодні сонце гляне
І зацвітуть сади, там, де біліє сніг,
І між людей тобі на серці легше стане
І перемозі ти уклонишся до ніг!

1945

СПЕКУЛЯНТКА

Тебе любив колись без краю,
Любити думав до останку,
А зараз — просто зневажаю
Золотокосу спекулянтку!
І чим же ти спекулювала,
Коли тебе любив без тямі?
За все дорожчим капіталом,—
Ти торгувала почуттями!
Коли, чекаючи побачень,
Блукав я берегом і лугом,
Шукаючи гостріших вражень,
З моїм ти забавлялась другом.
Мене ж ти потім зустрічала
З ласкавим сміхом на хвилинку
І вдруге вдало повторяла
Вже раз прокручену пластинку.
— Одружимось, моя єдина,
Дитятко виростимо наше... *
А ти кривилась: — Фі, дитина,
Мені дитина руки зв'яже.
Дивися, стан мій — як скульптура!
І я вже знаю, що не даром
Найбільш з питань літератури
Цікавилась ти гонораром.

Бувала ніжна і байдужа,
На модні плаття задивлялась,
Поправитись боялась дуже,
А похудіти не боялась.
Коли звірявся їй: як трудно
Горіти в творчій лихоманці,
Я чув: — Ох, боже, як це нудно!
Ходімо краще в клуб, на танці.—
І все ж я, як сліпий, їй вірив,
І снів, і мріяв — тільки нею,
Вона ж на серця порив щирий
Відповіла мені брехнею.
Поволі падала завіса,
Поволі падала — і впала,
І я побачив — гей, до біса:
Це ж ідол замість ідеала!
І стис болючу в серці ранку,
Бо звідти висмикнув без тям
Золотокосу спекулянтку,
Що торгувала почуттями!

1945

* *

*

Все я в Закарпатті взяв до серця
І сховав у потайнім кутку:
Ізмарагдові гірські озерця,
Гори у туманнім сповитку,
Не забув легенд химерні хащі,
Співанок барвисту течію,

Та одне не зміг узять — найкраще —
Незабутню усмішку твою...

1946

ТОБІ

I

Щодня, щомиті, щохвилини
Все труд і путь, угору путь,
Все прагнення мети невпинне,
Бажання — більше досягнуть.

Не хочу сну і супокою,
Хай буде біг, і плин, і лет,
І захват життєвого бою,
І вічне прагнення вперед.

Та сил на подвиг прибуває,
І спогад серце звеселя,
Як знаєш, що твій зір ласкавий
За мною стежить іздала.

І я тоді разом з тобою
Будую у майбутнє міст,
І прагну бою й неспокою,
І в цьому бачу вищий зміст

Життя, яке в такій напрузі,
Що, мов гірський потік, біжить,
Життя, в якому пісня й друзі,
І хочеться творить і жить!

Не хочу спочиву й спокою,
А хочу діяти й рости.
І сил — удвоє, як зі мною,
Хоч в думці поруч мене — ти!

1948

II

Я не забув твого листа.
Яка у ньому теплота
І ширість, що явила ти,
Чуття такої чистоти,
Як звук на золотій струні.
Я не забув його, о ні!

Тобі я й слова не сказав,
Бо що я відповісти мав
На те заховане чуття,
Що все віддай без вороття
За нього, в щасті і в журбі,
І мало буде, далєбі!

А що я міг тобі віддати?
Які утіхи обіцять?
Не ті часи, не ті літа,
І пізно мовити: це та!
Вже я на повороті літ,
А ти лише стрічаєш світ.

Тому, прости рядки сумні,
Лишись — як зірка в далині,
А я зумів чуття згасить
І крихти щастя не просить,
А тільки стежить віддаля,
Де зір твій землю звеселя!

1948

III

Сніг пада білий, чистий,
Як пух м'який, лягає
І настрої урочистий
На мене навіває.
І я хотів немало —
Щоб, як сніги нечулі,
Біленьким покривалом
Закриє літа минулі.
І все почать спочатку —
І, в радощах кохання,
Ходити через кладку
На наші зустрічання.
Хотів би бути сильним,
Зорю здійняти з неба
І кроком семимильним
Попрямувать до тебе.
Промовить знов одвічні
Слова любові й віри
І прагнення величні
Тобі віддать без міри.
Створить я книги мушу,
Знайти скарби підземні,
Заглянуть в людську душу,
В чуття її таємні...

Для тебе хочу бути
Чарівним, чистим, чесним,
Любов твою здобути
Напруженням чудесним!

1948

IV

У веснянім місті розмаєнім
Цвіту біла пороша.
Приїзди у Київ. У травні
Місто дуже хороше.

По дніпрових схилах бродитимем,
Як малі, побравшись за руки.
Незначні слова говоритимем
Після років розлуки.

І мов зовсім і не бувало їх,
Громоносних тих років,
І немов з війни небувалої
Я ступив до тебе п'ять кроків.

Але в них навіки заховані —
Віра й вірність, туга й терпіння.
Я б хотів, щоб слова заковані
З них зросли, як з насіння.

Бо нічого, нічого не втрачено,
Моя подруго давня.
Приїзди! Нашу зустріч призначено
Під каштанами травня!

1948

СОНЕТИ ПРО ЛЮБОВ І РОЗЛУКУ

I

Присядьмо, люба. Дай на хвильку руку.
Так мало нашого лишилося часу,—
Засипле листям юність і красу,
І гармоніст зіграє нам розлуку.

Не ремствую, не падаю в розпуку,
Надійде вечір — все перенесу.
Забуду й золоту твою косу,
Спізнавши старості постійну муку.

А зараз рвуся із міцних тенет,
Бо ще я дужий, ще живий поет,
Ще світло сонця б'є в мої зіниці.

Ходімо, люба, не питай — куди?
І не гадай — на мить чи назавжди
Загляну я в очей твоїх криниці...

II

Приходиш ти, коли тебе не ждуть,
Коли твої давно забуто ласки,
Приходиш ти неждано, наче з казки,
І руки знов тобі до рук кладуть.

Як дивно — не відчуженість і лють,
І не байдужість, не привітність маски,
А певність перемоги, не поразки
В твоїм безмовнім погляді відчуть.

Спізнати це — було найвище щастя,
Воно не багатьом у світі дасться
В час повороту, у непевний час,

Коли огонь в стількох серцях погас,
А наш зацвів, немов не одвітавши,
На мить одну, на безліч літ, назавше!

III

Як легко серцем нам було єднатись,
Яке нам щастя доля принесла!
Хвилини втіх, без міри і числа,
Могли від нас до сонця підійматись.

Як важко довелось нам розлучатись
І рай хвилиний зруйнувать до тла!
Кінець всьому, що доля нам дала,
Ми знаємо — уже не зустрічатись...

Так жили перетнеш, і бризне кров,
Так корінь підрубаш до основ,
І пада дуб повалений без звуку...

Що ж, час прийшов всі ниті перетнуть,
І розпрощатися, і все забуть...
На забудь подай, кохана, руку!

1945 — 1946

ПОДАРУНОК

Я в війну пройшов немало
Фронткових крутих доріг.
Кульку вбивчого металу
Недаремно я зберіг.

На дніпровській переправі,
Де гуляла нагла смерть,
Кулька ця в гарячій справі
Раптом вдарила в планшет.

Ти візьми цей дар нежданий,
Не готований тобі,
Хай він буде талісманом
В щасті, в горі і журбі.

І як сумніви й образи
В серці дуже запечуть,
Кульку цю в руці відразу
Намагайся ти відчуть.

Думай, думай без огуди
Про скрутну хвилину цю,
Як мої минула груди
Скалка смертного свинцю.

Думай: він образить в силі,
А за мить і приласкать.
Міг у братській він могилі
Вісім літ уже лежать.

Думай: адже ненароком
Обернутись так могло,
Що ні свар, ні ласк в ці роки
І нічого б не було...

Над Дніпром лягло немало
Наших друзів бойових.
Краплю вбивчого металу
Недаремно я зберіг!

1949

* *

*

Спокійний синій день у соннім Ірпені,
І можна в тишині подумати мені,
Оглянутись назад, вперед поглянуть сміло.
Які думки, які гадки летять,
Що хочу я, від мене щó хотять,
Яка гора лежить незробленого діла.

Питаєш ти мене — чи я іще поет?
Ні, я вже не поет, хоч і лечу вперед,
Хоч для спочинку не згортаю крила.
Поезія палка покинула мене,
Наука нелегка привабила мене
І інший, важчий, шлях у даль мені відкрила.

Я мав від музи дань — спасибі їй за те,
І трохи оплесків, й кохання золоте,
Я чув своє ім'я в імен людських прибої.
Але зросли нових пісень співці,
І я їм помагав оформитись в лиці,
Тепер без мене хор співає вже нової...

І я ще б, певно, міг, ще й на високий лад
Співати солов'єм, вхопити лад балад,
Знайти у відповідь визнання чи огуду,

ПІСНІ

* *

*

Ой, про що шумлять тополі
Біля греблі, на ставу.
Ми блукали в чистім полі
І знайшли розрив-траву...

Не любисток, м'яту-руту
І не запашний чебрець,
Та й зірвали ж ми траву ту
Біля наших двох сердець.

День відходить, ніч приходить
І світанок виплива.
Ой, наврочила та й годі
Та дурна розрив-трава.

Нащо йшли ми через луки,
Не питаючи грози,

Ще й зозуля на розлуку
Закувала три рази...

І тепер під ясным небом
Сниться, сниться мені сон:
Сон про мене, сон про тебе,
Сон про дальній синій Дон.

З ким ти ходиш, з ким говориш
На далекому Дону?
З ким ти пісню там заводиш
Чи веселу, чи сумну?

Чи розлука, чи кохання,
У тій пісні ожива?

Я догадуюсь, Оксано,
Пісня та — розрив-трава...

1936

* *
*

Ой дніпровські кручі,
Чернеча гора.
Проживає милий мій
По той бік Дніпра.

Дніпра хвилі бистрії
Широко течуть.
Ні його побачити,
Ні його почуть.

Кучерявий милий мій
На гармоні гра.
Човном приїжджає
В гості з-за Дніпра.

Серебряний човник,
Золоте весло.
Із-за Дніпра синього
Голос донесло.

Їде він, співаючи
Про життя своє,
Та мені великого
Жалю завдає...

Як же я без милого
Буду в світі жить.
Іде він в Червону
Армію служить.

Карі оченята,
Кудрі золоті,
Нащо покидаєте
Мене в самоті?

Ой дніпровські кручі,
Чернеча гора.
Дожидаю милого
В гості з-за Дніпра.

1939

* *
*

Осипають листя віти
Осіньного клена.
Я ж хотів би зеленіти,
Як сосна зелена.
Я хотів би молодіти,
Одягшись у хвою,
Я хотів би гомоніти,
Як бори зимою...

Пролітають над полями
До вирію птиці,
Залишаються з піснями
У полях синиці.
І мені стають в потребі
Мотиви розлуки.
Журавля б хотів я в небі
І синицю в руки.

Знов повернуться весняні
Години погожі,
Заспіва пісень кохання
Соловей до рожі.

Придорожній клен в зелене
Убрання вбереться.
Тільки молодість до мене
Повік не вернеться...

1939

СКОРОМОВКА

Зацвітає льон, льон,
Сниться дівці сон, сон:
Сині очі в того Льоні,
Мовби квітоньки на льоні.

Брала дівка льон, льон,
А із других гон, гон,
Подавав їй голос-вість
Льоня, бравий тракторист.

Льон сушити слала, слала,
На розмову з хлопцем стала,
А як льону намочила,
Льоні серце доручила.

Як тіпала льон, льон,
Слав він їй поклон-лон,
Поки ж льону натіпала,
Інша Льоню одібрала...

Доглядала льону, льону,
Покохала Льоню, Льоню,
Жаль мені на нього,
На невірного!

1940

* *

*

Зеленню і золотом
День горить.
Хороше і молодо
Нині жить.

Вітер перехитує
Верб гілля,
Молодіж напитує
Весілля.

Чари, чари, чарочки,
Всюди чар...
Кинула чорнявочка
В серце жар.

Мала мати донечку
Молоду
Та й купала донечку
У меду.

Та й зростила вишнею —
Ягодою,
Та й дивує пишною
Вродою.

Маю, маю, маечка —
Кличу я.
Та даремна баечка —
Не твоя!

В клечання вбирається
Вся земля,
На селі гуляються
Весілля!

1941

БЕРІЗКА

Кожен вечір дожидаю —
Вийдеш ти чи ні?
Кожен вечір виглядаю
У далечині.

Бачу: в білому убранні,
Край твоїх воріт,
Хтось в неясному смерканні
Все стоїть, стоїть...

Чи не ти мене чекаєш
В сумі самоти?
Я лечу і повертаю —
Ні, не ти, не ти...

Край воріт сумна і мила,
В білому вбранні,
Жде мене берізка біла
У самотині.

Скільки раз імла вечірня
Маяла крильми,
Скільки раз берізка вірна
Виглядала з тьми.

Ти ж десь довго забарилась,
Не вернулась в дім,

Та берізкою лишилась
В спогаді моїм!

1941

КОЛИСКОВА

Спи, синочку-лебедик,
Любий Льоню, засни,
Їде тато до тебе,
Їде тато з війни.
Їде він, поспішає,
Від зорі до зорі.
В нього орден сіяє
За бої на Дніпрі.
Чом не спиш ти, дитятко,
Час заснути давно.
Все чекаєш, ось татко
Зараз стукне в вікно.
Спи, хороший мій синку,
День розсіє пільму...
Ми зготуєм ялинку
На стрічання йому.
Світлом райдужно любим
Нам вона засія,
І збереться до купи
Вся маленька сім'я.
Мати марить півсонна,
Зорі сплять за вікном,
І не чує вже Льоня,
Заколисаний сном.

1943

* *
*

Похилився явір на яблонию.
Чом ти зажурилась, мила доню?
Чи за білим цвіттям, що зів'яло,
Чи за теплим літом, що пропало?
Не за білим цвіттям, що зів'яло,
Не за теплим літом, що пропало,
Болить мое серце за моїм шугаєм,
Що дала хустечку з білим краєм.
Як червоне військо йшло зі сходу,
Я тоді в потоці брала воду,
Аж один смуглявий нагодився —
Попросив напиться й задивився.
Поки він напився із відерця,
Полонив зненацька моє серце
Та й поніс на захід із собою:
— Почекай, дівчино, мене з бою.
Ой, пішов чорнявий в путь-дорогу,
Полишив для мене сум-тривогу,
Десь тепер він ходить за розмаєм,
Десь хустечку носить з білим краєм.
Прилітай же, пташко, раннім літом,
Повідай, де милий ходить світом,
Чи він на Україні, чи він за Дунаєм,
Чи верне хустечку з білим краєм?

1946 — 1950

КОЛОМІЙКИ

I

Ой Теробля, люба мамко,
Ой Теробелечко,
Перекинь рукав до Ріки —
Зовсім недалечко!

Через води-пероброди
Підуть в села зміни,
Як дві річки, дві сестрички
Завертять турбіни.

Буде райдуга-веселка
З тебе воду брати,
Буде світло в наших селах
Райдугою грати!

II

Вже на річці, на Тероблі,
Поставлено греблі,
Уже в ночі,
Прямо в очі
Світло б'є з Тероблі.

Придивляється до сяйва
Темна верховина,
Бачте, браття,
В Закарпатті
Не смеркає днина.

Одягають пишні шати
Гори й доли, брате,
Ясну стрічку
В ліс і річку
Заплели Карпати!

1946 — 1948

БАЙКИ, СПІВОМОВКИ

ПРИТЧА ПРО КАМІННЯ

Два чоловіки, з волі чи неволі,
Перенести каміння мали в полі.
Один оглянув ділянку свою,
Уздрів великий камінь на краю,
А далі в полі — скільки оком кинь —
Дрібне каміння, нарінок та ринь.
Поставив він собі як справу честі
Найважчий камінь спершу перенести,
І, повний волі й прагнення, підвівсь,
Натужився, підняв і переніс!
А потім взявся поспіль за роботу
І переніс заіграшки дрібноту,
Хоч і яка дрібна та марудна
Вона йому здалась, а не трудна.

Другий — не мав ні волі, ні терпіння.
І в нього різного було каміння,

Але була у сні й покорі воля,
Тому великого він не оглянув поля,
А все носив дрібненькі камінці,
Які ніяк не важили в руці,
Коли ж великий камінь він спіткав,
То вже кречтав, стогнав, а не підняв...
І я стою — вінець всього створіння,
Серед громаддя скель, серед каміння,
І говорю до гір, що стали грізно:
— Берися за велике, ще не пізно,
Бо гірко, знаючи, що сила є в руці,
Весь вік носить маленькі камінці!

1939

УДАВ І СЛОН

Один у пралісах удав
Чималий апетит придбав,
Спочатку кроликів хапав,

А потім — гав.

Кролів він убивав гіпнозом,—
Удава погляд їх проймав морозом,
І бідні кролики пропащі
Самі йому стрибали в пащу.
А гави зграями літали
І резолюції писали:
— Геть людожера! —

Та удав

На грай вороній не зважав,
А прямо з пір'ям їх ковтав...
Других звірят прохав він сісти
І довго речі говорив
Про те,

чому їх треба з'їсти,

А потім — тут же з смаком їв.
І так розбійник знахабнів,
Що міри знати не хотів,
А, з'ївши дріб'язок сповна,
Задумав проковтнуть слона.
Отруйне висунувши жало,

Сичав, що все йому замало,
Що годі кроликів, ворон,
Тепер йому до смаку слон.

А слон презирливо сказав:
«Не по зубах ти здобич взяв.
Ось тобі розплата,
Гадина проклята!»
Ногою став
І розтоптав.

Лишились від удава —
Смердючий слід, лихая слава...

Мораль в цій байці всім ясна:
Не лізть, гадюко, на слона!

1942

ЛУКАВИЙ ДРУГ

Був друг у мене, приятель хороший.
Я не жалів йому ні книг, ні грошей,—
Він в мене пив,

він в мене їв,

І спать лягав, коли хотів.
Захолодіє. Що за лихо,—
Пальто моє вдягає тихо,
І я мовчу... Заради друга
Не жалко ні коня, ні плуга!

Як він красиво говорив!
Збереться гурт, тече розмова
Про честь, про щирість, вірність слова...
За це я друга й полюбив:
Як він красиво говорив!

Щоправда, іноді мені
Приносили чутки гіркі, невітні,
Що ніби друг говорить лишне
Про мене, про мою сім'ю,
Ба навіть і про честь мою.
Там натякне, що добрість голубину
Не тільки я, але й моя дружина
Йому виказує... А там мій вірш
Спаплюжить, ворога не згірш,

Там те, тām се... Та од пліток брудних
Я одвертався сам і одмовляв других:
— Не вірте їм! Ет, заздрість — річ
тяжка —

Клепають на дружка.
Аж раз я одягнув пальто,
Те, що мій друг носив недавно.
Дивлюся — лист. Читаю — хто
Писав цей наклеп лихославний?
Моїм пером і по моїй бумазі
Розвезено баюри грязі.
Про мене писано — ой ньенько,
Що я, мовляв, крамольник зроду,
Що галстуки носить синенькі
Я недарма взяв моду,
Що з злодіями я спізнався,
Призначення на фронт боявся,
Що свій останній вірш я взяв
І просто в П'ющенко списав...
Ну, словом, сім мішків
гречаної наплів він вовни,

Та всі неповні.
Та хто ж писав цю підлу штуку?
Здається, упізнав я руку...
Ну, ясно, твір пройдисвіта-дружка:
Його ж і стиль, його й рука.
Підлоти я не виношу з природи
І другу показав —
поріг, а потім сходи..

Таких немало друзів є,
Що він і їсть у вас, і п'є,
А потім за добро і ласку вашу
Безсовісно плює у кашу.

1944

Таке й у нас колись бувало —
Блоха країною гасала,
Стрибала,
 нищила,
 кусала,
Од люті жалом потрясала.
І так нахабно, всім на диво,
Діяльність повела лиху,
Що розсудив народ правдиво
І з ковдри витрусив блоху.

1947 — 1956

ВОВК І ПІДЛИЗА

Йшов на поживу Вовк.
Аж чує — недалечко
Замекала овечка.
Він поспішив на голосок
І дивиться — Підлиза йде
І на шнурку вівцю веде.
Побачивши його, у неспокої,
Підлиза до вівці мовляє отакої:
— Дурна вівця! Не візьме в толк!
Кого раніше з'їсти з нас,
Сам вирішить вельможний Вовк.

Вовк важно лапою махнув
І, зволивши на троні сісти,
Почав вівцю зі смаком їсти,
Із'їв і не передихнув —
Голодний, мабуть, дуже був.
«Добряча трапилась їда...»
І на Підлизу погляда...
Відчувши погляд цей, знітився
Підлиза враз, засуетився,
На час зникає хтозна-де
Й тірольську лань йому веде.
Сприймавши, як належну дань,
Смачну запивши шнапсом лань,

У Вовка вирвавши з корінням кігті й
зуби.

Води багато утекло.

На жаль,

Ще й зараз є такі,

що мюнхенську сповідують мораль.

Заокеанський вовк полює недалечко,

Підлизи знов йому на стіл несуть овечки.

1948

ЗОЗУЛЯ

— Не знаю, нащо ви, сестриці,—
Зозуля говорила птиці,—
Гніздечка мостите щорік.
Ви подивіться лиш на мене:
Мій дім — все царство є зелене,
Я діткам загубила лік.

То сяду у гніздо до брата,
То покладу ячка в свата,
А потім — глянь:

росте дитя!

І дядько, й дядина годують,
А власні дітки голодують,
Аж доки випадуть з гнізда.

То затишок знайду в сестриці...
Такий моторній молодиці
Що варто двох прогудувать?
Вона працює день і ніччю,
А я то сплю собі за піччю,
То вчуся в самоті співать...

Не маю клопоту ніколи,—
Дітей пороздавала в школи
Та рознесла в чужі сади.

Сама ж вберуся — і до птиці,
На танці, співи, вечорниці...
Життя веселе — хоч куди!

На жаль, такі сестриці-зозулиці
Трапляються не тільки поміж птиці!

1949

БОБРИХА І ЩУРИ

У чесному труді бобри,
Після чужинської навали
Свої міста відбудували,
Щоб жити в достатку і добрі.
Канали... греблі... Глянуть любо!
Великі ферми, школи, клуби —
Таке життя.

Здавалось дивом,
Щоб міг один таке зробити,
Бобри ж трудились колективом,
Бо легше все гуртом зробити.

І ось
Якось

Заокеанські два щури,
Перетинають океани.
Щоб глянуть, як живуть бобри в добрі?
Ні, це не вабить їх,

не манить...

Приїхали до колективу,
На лапки ставши шанобливо,
Хазяйство просять показати,
Усе, що треба, розказати.
Стара бобриха радо їм
Готова показати свій дім.

Щури, схопивши вічні пера,
Єхидно мовлять їй: — Тепера
Відомо, шлях куди і нащо —
Щоб все нам показать, що краще?
— Авжеж, — бобриха їм в одвіт, —
Такий звичай і заповіт
Перейняли ми у людей:
Своїх запрошувать гостей
В світлицю чисту, а не в саж,
Хіба ж інакший звичай ваш?
Я поведу вас і в поля,
Бо саме там і звідтіля
До мене шана й честь прийшла.
Я б повела гостей і в сад, —
Хвалитись добрим кожен рад.
— Та ні, — щури заповзялися, —
Нащо нам ті сади здалися,
Ти нам показуй до пуття
Помийні ями та сміття.
Це й особисто нам до шмиги,
Й про це замовлено нам книги...
А всі досягнення бобрів
Не мають ходу у щурів.

Чи ви не бачили у місті
Таких туристів, журналістів,
Які з найбільшим завзяттям
У нас цікавляться сміттям?!

1950 — 1956

СВИНЯ-РАДІОАМАТОР

Свиня любила музику і танці.
Бувало радіо включає рилом вранці
І у блаженному півсні
Аж мліє — слухає пісні.
Втішається...

Свині байдуже,
Що птицям спати хочеться, ще й дуже,
В барлозі лежачи, вона тихенько охкає,
Під легку ж музику
од втіхи навіть рохкає.

І так — щодня...
Чи хто з гусей хотів
Вислухувати музику і спів,
Йй все одно.

В свинячому багні,
Аби була потіха йй, свині...
Сусідня гуска лиш зробила жест —
Свиня відразу ж в і д в е л а протест:
— В своїй господі
Я хазяйка. Годі!

Свиня зібралась на курорт.
Зітхнули птиці. «Хай йй чорт!»
І кури, гуси йй гусенята
Од радості пішли гукати:

«Кінець, нарешті, нашим мукам,
Кінчилось мордування звуком!
Ну й виспимося ж без свині...»

Аж ні!

Свиня зробила, як уміла:
На місяць радіо вклjučила,
Мовляв, щоб злодії не лізли у квартиру,—
І виїхала потай миру.

Свинарник замкнуто наглухо,
Але не замкнуто у птахів вуха.
Як гусям ті безсонні ночі вїдали,
А бідні кури

просто з сідал падали.

А радіо гримить,
Не тихне ні на мить,
І лине звуків плин
З шести до двох годин,

Поки свиня в купальнім антуражі
Маніжить ся на пляжі...

Ця байка радіо хулить не наміряється,
Вона до деяких сусідів підбирається
І то лиш до свиней —
що візьмеш зі свині?

Але щоб у людей
таке траплялось — ні!

1955

ПІВЕНЬ І СОНЦЕ

Раз якось Півень спостеріг,
Що насправжки не сон це:
Як закричить він — ку-ку-рік,
Небавом сходить сонце...

І Півень думать став не в жарт,
І гордим став, пихатим:
Йому нічого вже не варт
І сонцем управляти...

А сонечко про те й не знало,
Так само сходило й сідало.

Такі оригінали ще бувають,
Які гадають,
Що й сонце робить круг по їхньому
знаку,
Лиш розіпнути крила
Та зікрануть щосили —
ку-ку-рі-ку!

1956

ЛЕДАЦЮ

Було це за царя Панька,
Коли була земля тонка.

Запріг дядько коня в бричку
Та й везе, сердитий,
Лінюха-синка до річки,
Щоб його втопити.

Аж назустріч їм сусід
Трапився в ту пору:
— Куди, кумоньку, чуть світ
Поспішаєш з двору?

— Та везу синка топити.

— Що ти, куме, нащо?

— Працювати не бажає

Чортове ледацю!

— То віддай,— сусід прохає,—
Мені свого сина.

Може, з нього люди будуть.

Ще ж воно дитина...

Тут і син піднявся з воза,
В розмову встряває:

— А яка у вас робота?

— Роботи немає.

Знай собі до столу сісти
Вареники їсти.
Тільки треба нахилитись,
В сметану вмочати...

— Ще й вмочати, нахилитись,
Боже, скільки діла.
Ні, вези топити, батьку,
Топи мене сміло!

1946

РОЗСУДИВ...

Така пригода на селі,
Що всюди гнів і жаль:
Дружину з ревнощів убив
Отой кривий коваль.
Як носить злодія того
Й не проковтне земля?
Зібрався сход. Судив, рядив,—
Повісить коваля!
І справедливий вирок цей
Підтримали усі,
Аж до громади слово взяв
Премудрий дід Мусій.
— Невірно судите, дядьки,
Де ж ваша голова?
Коваль то у селі один,
А бондарів аж два...
То як же ми без коваля —
Питаю — будем жить?
То краще б бондаря убить,
А коваля лишить...
— Розумна річ, правдива річ,—
Громада загула...
І вбили бондаря мершій,
Лишивши коваля...

НЕ ЧУЮ...

Жарт

Став сповідати піп дяка,
Випитувати став злегка
Про різні справи нехороші:
— Ти, дяче, крав у церкві гроші?

Та враз оглух тетеря-дяк,
Руками крутить так і сяк,
Поклін кладе ошую:
— На цьому місці аж ніяк
Я, батюшко, не чую.

— Невже не чуєш,— каже піп.

— Не чую зовсім,— дяк в одвіт.—

Не вірите, стривайте,
Самі сюди ставайте.

Став сповідати дяк попа,
Так обережно приступа
Із хитрістю всією:
— А що робили ви,— пита,—
З дячихою моєю?

Почервонів з натуги піп,
Забулькотів, немов окріп,—

Прийшлось йому до скрути:
— Нічого ж тут не чути!

— Не чути, значить? — дяк пита.

— Не чути, — піп відповіда.

— Тоді ми з вами квити,

Ходім в олтар служити...

1947

ПРИТЧА ПРО КОЗУ І СІНО

Прийшов Ничипір до попа
Та й став йому жалітись:
— Ой, доля, батюшко, сліпа —
Не знаю, де подітись.
У хаті брудно, тіснота
І злидні злі від роду.
Ну, каторга, а не життя,
Хоч головою в воду!
Гризе дружина день при дні,
Голодні плачуть діти,
Порадьте, батюшко, мені —
Ну, що його робити?
— Чом не порадити! Я — за,
За те, щоб помагати.
— А що у тебе є? — Коза!
— Візьми козу, до хати!
Узяв козу Ничипір. Бруд
І сморід, як у стайні.
Він знову вирушає в путь,
Порад просить негайних.
— Ще лихо збільшилось моє,
Я знов до вас, уклінно.
— Чи є у тебе сіно? — Є!
— Бери до хати й сіно!
Як зажили на новий лад,

Заголосила Векла:
— Коза, помий, діти, гвалт,
У хаті — гірше пекла!
І знов Ничипір до попа:
— Так мучитися доки?
— Козу і сіно — геть! Ступай,
Позбудешся мороки...
Ничипір викинув козу,
І сіно полетіло,
І в хаті — зверху і внизу
Одразу посвітліло...
Він до попа, радий украй:
— Сказать спасибі — мало!
У хаті зараз — просто рай,
Так чисто й світло стало!..

1946

СОЛДАТСЬКА ЗВИЧКА

В село з війни прийшов солдат,
Рідня його вітати:
Там кум, там зять, там сват, там брат, —
Від хати і до хати.
І скрізь, як водиться в селі,
(Тих звичаїв не гудьмо!)
Закуска й чарка на столі:
— Ну, куме рідний, будьмо!
Одну — за орден, а другу,
І третю — за медалі...
І так гуляти по кругу
Іде чарчина далі.
— Вгощайся, брат, закусюй, сват,
Це ж не в окопі — дома!
Бери кисіль, тягни салат,
Сальце ось — річ відома.
І наш солдат, як звик давно,
Хоча й не по уставу,
Чи їв, не їв — усе одно,
А ложку — за халяву.
Прийшов додому. Чоботи
Немов з свинцевим днищем,
Він здивувався — що бо то
Дзвенить за галянищем?

Він чобіт — смик, а звідти — брязь:
Шість ложок край запічка...
Тут і солдат зачудувавсь:
— Що значить,— каже,— звичка!

1946

ПИТАННЯ Й ВІДПОВІДІ

I

- Чому не полатаєш дах?
- Та дощ загнав до хати...
- А як дощу нема? — Дивак,
Нащо ж тоді латати?

II

- Ходім до церкви, кум Ісак.
- Куди по баговинню!
- Тоді до шинку.— Але як?
- Хіба що попідтинню?..

III

- Ідуть прачки мимо швачки
Та в дітей питають:
- Що то ваші дівки роблять?
 - Шують та співають!
 - Добре, добре, голуб'ята,
Пильно дбають, значить,
А що роблять ваші мати?
 - Порують вслід та плачуть...

IV

- Що ви, дядьку, везете?
- Вівса роздобули.
- Чом так тихо говорите?
- Щоб коні не чули...

1947

ОПОВІДАННЯ, БАЛАДИ

НАРОДЖЕННЯ КОМУНИ

Фрагменти

I

Туманний Лондон. Кабінет
Із вікнами, що в парк виходять,
Повітря, мов туманні води,
Вплива в кімнату. Шарудять сторінки
Розкладених на підвіконнях книг.
Тут Маркс господар. Він по кабінету
За звичкою діагоналлю ходить —
П'ять кроків уперед і п'ять назад.

Він гостя жде. Хазяїнова звичка —
Спокійним кроком міряти кімнату,
Аж фарбу витерли підшви ніг.
Він гостя жде. Заходить О'Бріен,
І Маркс розпочинає з ним розмову
У тоні глибини і простоти.

Живуть слова, і оживають речі,
В магiчнiм колi неповторних речень
Вiн розбиває оболонку слiв
I звiдтiль зерно iстини виймає.
Вiн знає — плiдна повстанням земля
В сусiднiй Францiї родила бурю,
Ця буря весь охопить континент...
Яка вiдвага й героїзм у парижан,
Яка самопожертва справi класу,
З-пiд ярем голоду, пiд пруськими штиками,
Народ зумiв пiдняти стяг повстань!
О, добре колесо iсторiї вертиться!
Хай виють пси всього старого свiту,—
Немов маяк пролетарям —

Комуна!

— Я жду вiстей з Парижа, О'Брiєн!..
Ви iдете в Париж? Гаразд, гаразд...
Там Тьер, цей виродок, готує сили,
Комунi треба починать вiйну!
Перекажiть же Френкелю й Варлену,
Iм треба зразу рушити на Версаль.

Надходить присмерк i розмовi — край.
(В камiнi жеврiння багряне дров —
З вмирущим свiтлом дня
Змагається помалу...)
— Ви iдете в Париж? Ось лист —
Паризькiй секцiї Iнтернацiоналу.

II

Героїчні заґони
Виходять з пiдвалiв на мури,

Із паризьких трущоб —
Пекарі, чорнороби, ткачі...
Вісімнадцяте березня —
Похід першої диктатури,
Це народження дня,
Що зачався у нетрях, вночі...
З передмість і завулків,
Як проміні на світанку
Піднялися вони —
Із трущоб, із майстерень, халуп...
Всі знедолені й босі.
І стрясає весь світ лихоманка:
Революція входить
З народом в законний шлюб.
Це вже більше не бунт.
У Парижі не видно буржуїв,
І гримлять канонади —
Відбиваючи хвилі атак.
На висотах Монмартра
Із військом застави межують,
І на фоні Парижа
Комунізм —
Не примара, а факт...
І відважний Домбровський
Загони веде за собою,
Тьер, ненавистю повний,—
З Версаля кидає війська,
І повстанці Комуни
Стають до останнього бою
З аванпостами ворога.
Місто в кільці барикад.
А в туманному Лондоні
Переходить до рук О'Брієна
Лист Варлену і Френкелю,

І в стихію повстання мас —
Входить лад і система,
Як води у річище певне,
Це знамення часу —
На чолі революції — Маркс!

1933 — 1935

Червоні дивізії йдуть.
І в тисячний тупіт загонів
Вслухаються луки й поля,
Під Врангелем — чорним бароном —
Хитається кримська земля.
Тривога захована в спокій;
До бою, до смерті готов,
На підступах до Перекопу
Заліг рядовий Іванов.
Його не зупинять ні танки,
Ні злість офіцерських навал.
Атаку почнуть на світанку,
Турецький штурмуючи вал.
Міцні дротяні огорожі
На Перекопськiм валу,
В тривозі редути ворожі,
В осінню закутані млу.
Роздягнуті, босі й голодні
Чекають атаки бійці,
Сьогодні, сьогодні, сьогодні —
Й гранати стискають в руці.
І трубку приклавши до вуха,
За дні ці не спавши ні раз,
Од Фрунзе безсонний Блюхер
Приймає останній наказ:
— Звалить Перекопську твердиню,
— Знести непідступну стіну!..

.
Безмовні бригади, як тіні,
Повзуть по сивашському дну.
І раптом в спокійні лимани
Неждана приходить біда:
З клубків низового туману
В Сиваш прибуває вода.

Лунає за пострілом постріл,
Громи батарейні, як марш...
Бійці на Литовський півострів
Вдираються через Сиваш.
А вал ще тримається. Ворог
В глибокі траншеї заліг,
І знову виводить хоробрих
В запеклу атаку комбриг.
Хай першу атаку відбили,
Хай другу відбили, та знов
У третю атаку на білих
Іде рядовий Іванов.
І наші вже — за Перекопом,
І білі біжать стрімголов,
І мужньо окоп за окопом
Бере рядовий Іванов.
Захоплена вража фортеця,
І Крим назавжди уже наш.

.
Та кулею вражений в серце,
Він пада в солоний Сиваш.
Для армії ж — смерті немає,
Дивізії далі пішли.
І Врангель за море тікає,
На рейді димлять кораблі.
По Криму знаменами мають
Звитяжні червоні полки.
Додому, до рідного краю
Вертають сибіряки.

Як виростають кургани
Біля Армянська в степу!
Як засипає пісками
В Сиваші криваву путь!

То, землю боронячи нашу,
Навіки в безсмертя ввійшов
З солоних заглибин Сивашу
Боець рядовий Іванов.
Безвісні солдати комуни
Жовтневий дарунок дали,
Навіки безсмертний дарунок,
І в землю, і в воду лягли...
І час проліта бистролетний,
Віки обертає на мить,
І вже починають легенди
Із вітром в степу гомонить
Про славу оцю перемогу,
Про битви нечувані ці.
Проклали в майбутнє дорогу
Навіки безсмертні бійці!

1936

НОВА КАЗКА

Якийсь чужоземець в недавню годину
Задумав оглянути нашу країну.
Він їздив багато, він бачив доволі,
Та в нашій країні не був ще ніколи.
Приїхав. Завод постає перед ним,
Цехи гомонять під промінням ясным,
Там люди працюють і лиха не знають,
Скінчивши роботу, до шкіл поспішають,
До клубів, кіно, стадіонів... І от
Питає чужинець: «А чий це завод?»
Відказує гордо коваль-коваленко,
Що носить завод цей імення Шевченка.

Поїхав чужинець по нашій землі,
Задумав побути в колгоспнім селі.
І ось перед ним виростає село,
І вечір над ним простягає крило.
Жниварські пісні озиваються зблизька,
Отари овець тупотять з пасовиська,
Гелгочуть над ставом гусей табуни,
Стрибає хлопчак, підкачавши штани,
Корови поважно вертаються з паші...
Питає чужинець в доглядача: «Ваші?»
— Та наші,— одказує той і гордиться:
— З колгоспу Шевченка худоба і птиця!

Заїхав турист у далеку пустиню.
Ні травки, ні дерева,— голā країна!
Пісок засипає це місце пусте.
Та що в безглагольній пустині росте?
Над морем Каспійським, за рядом у ряд,
Над морем Каспійським розкинувся сад.
Верба до акації віги схиляє,
В алеях з казахом казашка гуляє,
Тополі шикуються, мов на парад...
Він з подивом тайним питає про сад.
І кажуть чужинцеві діти веселі,
Що то—сад Шевченка розрісся в пустелі.

Він далі простує. Встає перед ним
Величний палац — білокамінний дім,
Де сяє з-за вікон електрики промінь,
Де чути з-за вікон притишений гомін,
Висить над дверима великий портрет,—
То — знаний усюди — великий поет.
Його лиш чужинець не бачив ніколи...
— Це що за будинок?

— Шевченкова школа.

Ім'я це він став зустрічати щоденно —
Шевченка в піснях величали натхненно,
Шевченкові села в путі зустрічались,
Шевченкове жито в полях красувалось.
Музеї Шевченка стояли прегарні,
Шевченка ім'ям називались лікарні,
І навіть, коли він сідав в самольот,
Шевченковим внуком назвався пілот.

І ось чужоземець додумався враз
Листа настрочить до шановної «Таймс»,

— Панове, мовляв, всі ви жертви облуди,
Радянський Союз я об'їздив усюди
І можу засвідчить,— строчив він

швиденько,—
Тут землі й маєтки належать Шевченку,
Великі заводи,— дописував знову,—
Належать Калініну і Хрущову...

Та добре ми знаємо єдність і згоду
В країні, де землі належать народу,
Великі поети належать народу,
І всьому народ наш — єдиний господар!
І наша країна — у світі єдина,
Де мовиться гордо імення — Людина,
Тому на фронтонах і пише вона
Великих синів і співців імена!

1939

БАЛАДА ПРО СОН

Потомилися коні,
Потомилися люди
Від боїв і дороги важкої.
Їхні голови сонні
Опадали на груди
Й застигали в німому спокої.

Вів Будьонний загони,
Бойові ескадрони
У страшні і запеклі атаки.
Добре білих рубали
Та від спраги мовчали,
Мовчки в січу скакали рубаки.

Сон із сідел їх кидав,
Він би ворогу відав —
Пальці зброю не в силі тримати.
Аж почули відразу —
Дав Будьонний наказа:
Всім до одного з коней і — спати!

Він дає на спочинок
Двісті сорок хвилинок.
Спати чотири години — не жарти...

У вечірнім тумані
Хилитались, мов п'яні...
Як же всім? Та чи можна без варти?

Командир крутить вуса:
— Вартувати беруся
Сам я. Ворог не знайде дороги.
— Ач, який невгомонний,—
Кажуть хлопці,— Будьонний...
— Постріл буде сигналом тривоги.

Об'їжджає Будьонний
Табір стихлий і сонний,
Чуйно слухає степу музику.
Місяць танчик заводить,
Все за хмари заходить,
То прогляне, то заїде — без ліку...

Ось проглянув неждано —
Промінь ліг на Івана.
Спить боєць, та й вві сні невгаває.
Руки в нього — напруга,
В одній чомбур, а друга
Шаблю міцно-преміцно тримає.

Он лягли край долини
Дві дебелі дитини —
Повкладались валетом у згоді.
Сплять, горілиць упавши,
Ледве коней прип'явши,
До ноги прив'язавши повіддя.

Он ще інша картина:
Підібгавши коліна,
Здоровенний хропе козарлюга.

З кулеметом обнявся,
В ручки пальцями вп'явся,
Мов чепіги тримає від плуга.

В балці квіти поблякли,
Де хто ліг — там і вклякли.
От так спали — поглянути мило!
А хропли, а здригались
Так, що птиці жахались,
Так, що зорі у небі тремтіли.

Командир задивився
Та й на луку схилився,—
Кінь ступає собі без упину.
Мов спокою чатинник,
Відміряє годинник —
Другу, третю, четверту годину.

Хто це в темряві свиснув?
Місяць променем блиснув...
Офіцерський роз'їзд край дороги.
І Будьонний із маху
Поціляє в папаху —
Постріл, постріл сигналом тривоги...

Ех, схопилися друзі
У завзятті, в напрузі,
І як вихори — в сідла, на коні...
Добрий сон на привалі!
Знову в битви тривалі,
Знову гострі шаблюки — в долоні.

Знов полки й ескадрони
В битвах водить Будьонний,

Нищить білогвардійців дощенту.
Був цей случай у полі,
Та прийшов мимоволі
До співця — і втілюся в легенду.

1940

БАЛАДА ПРО ГВАРДІЙЦЯ

Між правобережних горбів і курганів,
Плацдарм захищаючи, бився Степанів.
Вже мало бійців залишилося з роти,
З героїської роти, із мотопіхоти.
Щоб жменьку героїв змести до останку,
На них насували лавиною танки,
Десятки страховищ і злива огню,
Та серце солдата міцніш за броню!

І мовив комроти, від пилу зчорнілий:
Фашистських атак ми немало відбили
І ще доведеться відбити немало,
Та де ми, гвардійці, в бою відступали?
Згадайте про бій за Москву на узліссі,
Де в битві стояли на смерть двадцять вісім,
За ними Москва, а за нами — Дніпро,
Лани України, і наше добро...
Не можна, солдати, й на крок відступати,—
Так будемо, друзі, до скону стояти!

І знову насунувся шквал-круговерть,
Повзли сорок танків і сіяли смерть.
І воїни мертвими в битві лягли,
Своєї ж землі — ні вершка не дали.

І крикнув Степанів у сіль телефонів:
— Лишився один і п'ятнадцять патронів.
Прощайте, гвардійці!..— Розмова урвалася,
А слава героя навіки осталася.

Здригалися кручі від гулу і топу,
І танки важкі проповзли край окопу.
Ще билосся серце і слухались руки,
Враз мови чужої почулися звуки.
Тоді із землі, на шляхах перехресних,
Підвівся Степанів, як втілений месник,
І вдарив в упор на фашистських чортів.
П'ятнадцять патронів, п'ятнадцять катів
Упало на землю, щоб більше не встати:
Він дорого вміє життя продавати!
Живим його взяти зібрались? В одплату
Гвардієць підняв над собою гранату
І кинув під ноги — не здамся катам! —
І з ворогом разом загинув і сам...

Про наших героїв правдиві билини
Хай люди узнають, легенди хай линуть.
Між славних героїв Дніпра, між титанів,
Навіки безсмертний гвардієць Степанів!

1943

САД НАД ІНГУЛОМ

Поема

Вступ.

Херсонський степ мені запах,
Принесений на крилах вітру,
Що граючись летів в степах
І пісеньку дуднів нехитру.
Звідкіль той вітер, згадка та,
І що весна наворожила?
Пора дитинства золота
Мене зненацька оточила.
Пора юнацтва ожила,
Як іскра, з кременю воскресла
І в човні часу попливла,
А мрія налягла на весла.
Херсонський степ, широкий край,
Безмежні неоглядні гони,
Сади тут ліс, чорнозем край
Та ставляй вітрові заслони.
І ось в уяві квітне сад,
Що насадив я над Інгулом,

І плин думок моїх улад
Майбутнє з'єднує з минулим...

Мрія.

Давня мрія у мене була,
Що із юності снилась:
Щоб ім'я мое та діла
Задарма не згубились,
Мушу чимсь відзначитися я,
Щоб історія знала,
Щоб вона моє скромне ім'я
На свої сторінки записала.
От я жив, працював, воював
Для загальної справи,
А проте не зажив, не зазнав
І найменшої слави.
Віршів щирі і чисті чуття
Роки н́ачисто стерли,
Я ще в силі, живий для життя,
А вони вже померли...
В чому іншим, то й зовсім уже
Звичайнісінька шкапа,
Що доручать — везе, не ірже,
А сумлінно чалапа.
І на фронті героєм не став —
Не гордую собою,
Тільки й втіхи, що в лаві стояв,
Не ховався за чужою спиною.
Але мрія у мене здавна
Затаїлась завітна.
В хвилю роздумів душу вона
Все торка непомітно:

Куля, випущена стрільцем,
В дуло вже не поверне.
Слово, вимовлене співцем,
Проросте, ніби зерно.
А літа, бистроплинні літа —
В них відома дорога —
Цвіт життя розквіта, обліта,
Опадає під ноги.
Ще у давні студентські роки,
Я, плекаючи мрію,
У читальні ковтав сторінки
Про казкову Софію.
Як Потоцький — багач і магнат,
Наречений в догоду,
Серед степу щоб виростить сад,
Тисячі гнав народу.
Як зумів садівник сотворить
Там розкішну картину,
Щоб гречанці смуглявій на мить
Нагадать батьківщину.
Скільки квітів із часу того
Одвіло й пожовтіло,
І магнат, і коханка його
В небуття одлетіли,
Але сад той і досі живий —
Плід народної праці і думань —
І росте, і цвіте він, рясний,
Прикрашаючи Умань...

Пам'ятаю із юності я
Голий степ над Інгулом.
Чом мені не зв'язати ім'я
Не з далеким минулим;
Чом мені не прославить тебе,

Степ мій, краю могутній?
Чом мені не зв'язати себе
З недалеким майбутнім?
Труд — могутніш за все,
Труд — ніде не загине,
Всяк хай внесок несе,
Не змарнує, не кине.
От би сад посадить —
Хто цю думку осудить?
І мене в бистрім плинові літ
Хай пригадують люди.
Там знайду я в сухому краю
Добру злагоду й згоду,
Сповню мрію завітну свою
На догоду народу!

В гостях у Гришка

Я пішов до Гришка
Запитати поради.
Академік всміхнувся злегка,
Але бачу — був радий.
Я докладно йому розказав
Про затію із садом,
Слухав він і терпляче мовчав,
Затаївши досаду.
Потім раптом рубнув — чепуха!
Але очі іскрились,
Видко, рад був, що мрія така
У людини з'явилась.
Видко, рад, що натхнення земля
Більш дає аніж небо.
— Врятувать від посухи поля —

Ось що степові треба!
Мов між іншим, спитав про ґрунти,
І пораду дав другу:
— Краще, друже, не сад посади —
Полезахисну смугу!
А як сад, можна й сад,
Якщо не для забави,
Будь стійким, не вертайся назад,
Не закінчивши справи!
Дуб червоний та ясен сади,
Клен татарський у полі,
Любить степ абрикосні сади,
Бальзамічні тополі.
В племрозсадник листа напишу,
Не втрачаю надію,
Що посадиш гектар.— Посаджу!
— Теж поріг суховію...

Додому

Заїжджає весна
На коні вороному,
І так владно вона
Мене кличе додому.
Скільки зринуло дум —
Що ж лишилося дома?
Тільки спогадів шум
Та сторонка знайома.
Степ, хатина руда,
Дим солодкий з кабиці,
Вже немає гнізда,
Розлетілися й птиці.
І пустельний баштан,
І курінь край дороги,

Як туман, як туман,
Наче гомін розлогий...
А які ще в той край
Простягнулися ниті?
Голубий небокрай
Загубився у житі.
А які ще згадки
Непокоять у дні ці?
Є могила батьків
Серед моря пшениці.
І той парк, котрий ми,
Комсомольці, садили,
Річки берег німий,
Де ми вперше любили.
І майдан, на яким
Будували ми школу,
І той клуб, що у нім
Чувся спів комсомолу.
Є тій дальній землі
Місце в серці німому...
І трублять журавлі,
І курличуть — додому!
Ніби крильми, весна
Зашуміла над краєм,
Ніби пахне вона
Золотим урожаем.
Мов старенька моя
Кличе в гості синочка,
Ніби дзвонять здаля
Жайворонки-дзвіночки.
Ось тому в свій куточ
Серце вірить не хоче.
І вокзал, і квиток,—
І вже поїзд гуркоче...

У степу

Голо в нашім степу —
Ні вербички немає,
Ніби пес на цєпу,
Вітер степом гасає.
Суховій, вітровій,
Він увірився в дні ці:
Хилить, мов неживий,
Кволий колос пшениця.
А ті смуги надій,
Що в степу проростали,
Окупанти у злобі тупій
Всі до пня порубали.
Бо фашист-нещадим
Дуже лісу страшився.
Знову степ наш сухим,
Знову голим лишився...

У район я забрів,
Відшукав агронома.
Стисло все розповів,
Що задумав я дома:
— Хочу сад посадить
За мостом, край Інгула,
Хочу сам це зробити,
Щоб округа почула.
Хочу сад я назвуть
Своїм іменем власним,
Прошу вас помагать —
Діло вчасне й сучасне.
Він плечима низав:
— Та з'їдять його кози.—
Я запевнив, сказав,
Що немає загрози...

— Ні, не з того кінця
Почали ви, та прошу...
Дав мені папірця:
— Що ж, ідея хороша...—
І про землю під сад
Подзвонив у сільраду.
Без надій і досад
Не повірив він саду.

Я його зрозумів —
Він людина практична,
Але сад зеленів,
Як надія велична.
Але сад уже жив
В мрії, в серці моєму,
І в напруженні жил
Укладався в поему.
Слава, мріє, тобі,
Слава й вам, добрі руки,
Слава й вам, в боротьбі,
Диваки од науки.
Я вас знаю, ще й як!
Ви ламали всі мури.
Дехто мимрив — дивак,
Але вийшло — Мічурін!
Починали з струмка,—
Воля все переборє!
Човен вірна рука
Направляла у море.

Вісім верст від села
Йшов софіївським шляхом.
Рядом мрія брела,
Часом пурхала птахом.

Я у спогадах брів
В юнь мою синьооку,
Тут на випас корів
Гнали ми на толоку.
Коли неба глибінь,
Сонце багрило знизу,
Кроком міряли тінь,
В даль вдивляючись сизу.
Скарб хотіли знайти,
І стрючки батували...
О маленькі світи,
Що великими стали!
Йшов я у безбереж,
Зазираю у майбутнє;
Степ прослався без меж,
Затаївся могутньо.
Як малими колись,
У ячейку вступали,
Садом соціалізм
Ми тоді уявляли.
Аж прийшли трактори,
І колгоспи з'явились,
І нової пори
Вже огні засвітились.
Ех, коли б не війна.
Не проклята посуха,
Вже б моя сторона
Силу тіла і духа
Так високо зняла,
Так піднесла б уміло,
Стільки б хліба дала,
На весь світ би хватило!
Отоді і сади
Вже б зростали й без мене,

Електропроводи
Мчали б в місто зелене,
І по наших хатах
Вже б електрика сяла,
Моя пісня, мов птах,
На просторах ширяла.
Я дивлюся в поля,
Я вслухаюсь у весну,
І приносить земля
Сподівання чудесні:
Золотий урожай,
І довершення мрії,
Миколаївський край
Знов багатством повіє!
Я в село причвалав,
Поселився край м'бсту,
Що биками лежав
У Інгулові просто.
В сорок першім іще,
Коли ми відступали,
Толом зірвані вщент
Ферми в воду упали.
Тут хатина мала,
У хатині бабуся,
Що мене прийняла,
Наче добра матуся...

Кийко

Я виходив чуть світ
Упивався красою,
Сонцю слав я привіт,
Умивався росою,

Але жайворонки
Ще раніше вставали:
Ще до світу нитки
Аж під небо снували.
Мій гектар почорнів
Од ямок над дорогою,
І хоч як я хотів,
А дививсь з осторогою —
Щоб алея пішла
В дальні гони, в узбочини,
Щоб без шкоди і зла
Проросла нетолочена.
Раз, коли я добрів
До своєї криниці,
Бачу — хлопець попив
Степової водиці
Та й розлігся ничком
На узбіччі зеленому,
Із простим сундучком,
У костюмі воєнному.
А побачивши, встав,
Привітав, як годилося.
Серед квітів і трав
Ми з ним розговорилися...
Розказав я йому
Про затію із садом,
Він кивав і в диму
Затягавсь самосадом.
Мрійник мрійника враз
Зрозумів до останку:
— Добре діло, гаразд,—
І насунув кубанку...
— Розкажу не нову
Повість — думи та горесті,

Що на світі живу
Без ніякої користі.
А чому? Агроном,
Але тим я хворію,
Що в житті вже давно
Місця я не нагрію.
От хоч вірте, хоч ні,
Маю вдачу бродячу
І на місці одним
Я не всиджу одначе!
Ось на фронті було...
Просто розкіш, привілля:
Що не хата — житло,
Що не день — новосілля.
Повним серцем я жив
У мандрівні ті літа,
Хоч і там не любив
У окопах сидіти.
А тепер оселивсь
На роботі в радгоспі,
Чорт вселився, нудивсь
Цілу зиму я поспіль.
Всі там керівники
За роботу хвалили,
А жінки, як жінки,
Одружити хотіли.
І одна, і другá
Наречена наспіла,
Тільки раптом нудьга
Мою душу обсіла.
Так всевладно у даль
Заманулось відт́оді,
В душу сум і печаль
Так засіли, що годі!

І чого, і за чим
Тягне так — невідомо!
Ну, хоч би рідний дім,
Так нема в мене дому!
Щось мені на Кубань
Захотілося дуже...
І пригод, мандрувань
Забажалося, друже...
А директор другим
Хоче душу забавить:
Хочем вас, дорогий,
На відділення ставить.
Що ж, гадаєте ви,—
Я піддався, нівроку?
Сонце, блиск синяви
Все гукає — в дорогу!
Я зладнав сундучок,
І яюсь опівночі,
Я утік, як вовчок,
Куди бачили очі.
І уже мандрувань
Путь проклав я незриму,
Може, десь на Кубань,
А можливо, до Криму...
Ми не даялися; вмить
Руки міцно потисли.
Я не міг затаїть,
Що у мене на мислі:
Ти — літун з літунів,
Розгадав я це зразу...
Але дивно — цих слів
Він не мав за образу.
Я — лопату до рук,

Взявся й він за лопату.
Мовчки я і мій друг
Стали лунки копати.
Пахло степом таким
Весняним, надзвичайним,
І солодким й гірким,
Житнім і молочайним.
І ховрах з ховрахом
Свистом краяли гони,
Де Петро батогом
Вівці здалеку гонить...
І натхненне чуття
Вщерть сповняло нам груди.
Ех, чудесне життя,
Ще чудесніші люди.

Як візьмусь до пуття,
Сад мій все-таки буде!

Катя Ющенко

Пахне вдосвіта степ
Духом трав і озону,
Всяка нечисть і леп
Одлітає з розгону...
Молодіє душа,
Нову бачачи прорість,
А рука поспіша —
Землю крає на совість.
Вже спливають до вії
Дрібні крапельки поту,
Вже шуга весновій,
Похваля за роботу.
Кличе дальня земля

Мого друга-отряху.
Раптом бачим: здала
Щось манячить по шляху.
То не віз, не авто,
У нестримному леті
Котить дівчина то
Ген, на велосипеді.
Не кудись, а до нас
Завертає раптово
І, не гаючи час,
Починає розмову.
І на злагоди знак
Входить в ролю знайому:
— Познайомимось? Так?
Я — секретар райкому.
Що ви робите тут,
Хочу, друзі, узнать я.
— А мене як зовуть?
Просто: Ющенко Катя.
Я повів здалека
Свою мову ухильно;
Сівши біля Кийка,
Катя слухала пильно.
У задумі на мить
Зір опущений тоне.
Мій напарник мовчить,
Позирає й холоне.
Раптом Катя звелась,
Мов до краю збагнула,
Мисль, як блискавка, враз
В її зорі майнула.
І незгоди на знак
Брови хмурить суворо.
— Добре діло — це так,

Добре діло — не спору.
Ріст рослині даси —
Щоб дитина народиться.
Тільки... в наші часи
Це не так воно робиться!
Ну, я дуже спішу,
До колгоспу та в школу,
Дуже вас попрошу
У райком комсомолу. —
Посміхнулась Кийку,
Налягла на педалі,
На легкому кіньку,
Десь помчалася далі.

Вісім верст ми пішком
Од моста до містечка
Крокували з дружком, —
Зовсім це недалечко.
Всю дорогу одна
Не втихала розмова.
Друг мій: — Дивна, чудна,
Не чудна, а чудова!..
О, Катюша з вогнем... —
Я підтримав: — Нівроку,
З нею спір заведем —
Будем мати мороку!
Так накрутить нам ця,
Але я — не бажаю!
Сам свій сад до кінця
І планую, й саджаю.
І — ні кроку назад,
Що б мені не казали;
Хочу я, щоб той сад
Моїм іменем звали!

В райкомі

Коли ми у райком прибули,
Всі були уже в зборі,
Комсомольці гули, як джмелі,
І стиналися в спорі.
Видко, Катя відкрила секрет,
Видко, кожен те знає,
Що якийсь недолугий поет
Сад осібно саджає..
Катя швидко відкрила бюро:
— Маєм справу важливу! —
Голос дівчини зичив добро,—
Привітати ініціативу.
Далі чулася втіха мала
На мою превелику досаду,—
Катя всім довела:
Розпочать тиждень саду.
— Не гектар нам потрібно, не два,
На степи наші голі.
Комсомолу велика сім'я,
Піонерів доволі,
Тож негайно підійме райком
Сто гектарів насаджень зелених,
А робіт цих керівником
Бути вам,— повернулась до мене.
Далі в строгім порядку, як слід,
Почалися дебати,
І мене — хто у лоб, хто в обхід,
Стала молодь довбати.
Чулись в'їдливі репліки з місць,
— Пережитки! — казали.
Навіть слово «ідеаліст»
Долетіло із зали...

Міркували, чи саджанці є,
Рахували лопи і лопати,
А про згоду й бажання моє
І забули спитати...
Я ж відчув, наче хвилі буйні
Нас піднесли раптово.
І, нарешті, секретар мені
У дебатах дав слово...
Я вже помилку визнав... Радів,
Що прибавилась сила,
Що у мрії, яку я таїв,
Дужі вирости крила.
Крила ці підіймали у вись,
І єднали з землею.
Я сказав, що я мріяв колись
Тополину алею
Посадить на великім шляху
Від Інгула до Нового Буга,
І що мрію мою дорогú
Наздогнала вже друга.
Я побачив той шлях в тумані
Шнур тополь в перспективі,
І здалеку назустріч мені
Линуть співи щасливі.
І алеї, і сад, і масив —
Все, що в мрії колись я носив,
Все здалося досяжним
З цим народом одважним.
А Вітчизна вдихнула розмах,
В сто крот збільшила плани,
Щоб постали у наших степах
Полезахисні смуги-титани.
І не та уже сила сливе,
Що ці мрії носила,

Але та, що в народі живе,
Піднялася стосила.
Я скінчив. Ухвалили за тим
Пропозицію Каті,
Щоб негайно районом усім
Тиждень саду почати.
Посадити гектарів зі сто,
Тополину, алею,
І, здалось, не помітив ніхто,
Як мою потопили ідею...

Тиждень саду

Через день, через день,
У ранковім тумані,
Гомін кроків, пісень,
Дробний гул барабанів.
Од села до села
У нестримнім потоці,
Піонерія йшла,
На чолі — комсомольці.
Із долини й гори,
Ніби повільно багата —
У одних — прапори,
А у інших — лопати.
І веселощі, й сміх,
Обнялися, як браття,
А попереду всіх
Поспішала вже Катя.
Синьоока, струнка,
І гнучка, як стеблина,
Вся в напрузі така,
Наче звита пружина.

Я руками махав,
Направляв на ділянки,
День осяйний зростав
Із рожевого ранку.
І накази мої
Катя мов повторяла,
Та відчув я — в свої
Руки справу забрала.
А літун мій Кийко
Став їй вірним слугою,
Ніби жартом, дружкó
Звав її дорогою.
Діло йшло. Над сухим,
Обмілілим Інгулом
Суховіям лихим
Стане сад караулом.
А за грейдером, ген,
Аж до Нового Буга
В шумі, в дзвоні пісень
Простягнулася смуга.
І на лезах лопат —
Сонця, блиску! А всюди
Сміху й жартів у лад
І пісень повні груди.
Виконроби вже є,
Є змагання і норми,
Спільна праця стає
В узаконені форми.
Затавровані впрах
Бракороби і лежні,
У летючих листках
Вже дано їм належне.
Я із жалем дививсь
На мізерні горбочки,

Де я вчора трудивсь,
Мов кустар-одиночка.
Але хвиля й другá
У душі моїй грала.
Мрія ж ця дорога
Задарма не пропала.
А маленький росток
Сходи видав буйні ці,
Мов один колосок
У гіллястій пшениці.
А до нас з ближніх сіл
Йшли все нові загони,
Сам секретар Сушко
Прискакав із району.
Шанували мою
Тут особу поета,
Вимагав інтерв'ю
Робітник райгазети.
А Кийко-агроном
Був на сьомому небі:
Його вабив райком
Більш, здається, ніж треба.
Каті платячи дань,
В іншим бачив він плані
Мандрівки на Кубань —
Що йому до Кубані?
Сонце в висі небес
До зеніту підбилось,
І на табір увесь
Добра каша варилась.
Пшоняна, запашна,
Ще й присмажена трошки,
Найсмачніша ж вона,
Як нема в тебе ложки.

А навколо багать —
Куховарки-подруги,
І вони гомонять
Про степні лісосмуги.
Й знову, наче на бій,
Вируша невгомнь ця,
Б'ється людський прибій
Аж до заходу сонця.

Сад комсомолу

Цілий тиждень отак
Йшла робота охоча,
Йшла, мов хвилі атак,
Від світанку до ночі.
І родилося в ній
І єднання, й змагання,
І в душі не одній
Зайнялося кохання.
Аж із двох МТС
Трактористів прислали,
Щоб масив наш увесь,
Цілину розорали.
І зійшлись на кінець
Мрії й дії до ладу,
І, як мрії вінець,
Встали обриси саду.
Ясен, клен, і дубок,
І тополя леліла,
І звичайний бузок,
І акація біла.
Абрикос, і горіх,
І черешня, і вишня,

Грушā-дичка — не грїх,
І береза напишна...
Хай шумить оксамит,
Сонцю дāри поверне,
А кругом живоплїт
Із колючого терну.
Сто гектарів підряд
Над зїмлілим Інгулом,
Ой шуми ти, наш сад,
Задоволеним гулом.
Розпросторюй гїлля
Понад шляхом широким.
Свіжий вітер гуля
По полях з перескоком.
Він біжить напрямцєь,
Добїга до алеї
І затих, і — кїнець:
Зачепився за неї!
На відновлений мїст
Тихий, смирний ступає.

Голосистий горніст
Всіх на мїтинг скликає.
Прапорці у руках —
Пїонерська відзнака,
А дївчата в вїнках
З чебрецю та із маку.
Дїтвора, школярї,
Комсомольське завзяття,
І скликає згори
Власне воїнство Катя.
І дружинам шкільним,
І загонам, і школам,
Комсомольцям палким,

Юнакам буйночолим
Райпартком і райвик
Всім складають подяку:
Ваша праця повік
Буде людям по знаку.
Підіймається вверх
Гомін, радісні крики.
Катя — мов дирижер
У оркестрі великім.
Змах рукою. Дає
Катя слово поету.
Стука серце моє,
Мовби падає з лету...
Тишина, тишина
Залягає раптово.
Дзвінко ось пролуна
Щире, пристрасне слово.
Я ж спочатку повів
Про недавнє минуле.
Як я мрію таїв
Про цей сад над Інгулом;
Як бажав я, щоб сад
Моїм іменем звався.
Як спочатку, я сам
Серед степу копався.
Комсомол підійняв
Кволу мрію на крила.
І утілившись в яв,
Мрія стала стосїла.
Любі друзі мої!
Завжди — біль чи досада,
Ліки — в дружній сім'ї,
В колективі порада.
Там і міць для душі,

Там і здійснення плану.
Славлю, товариші,
Силу цю нездоланну!
Так нас Ленін навчав,
Так нас Партія вчила:
Тільки в єдності лав
Наша криється сила.
Тільки вкупі, в гурті,
Наша праця помітна.
Скільки справ у житті
Із м а л о г о розквітне!
Сто гектарів отут,
Тополина алея.
Славлю дружний наш труд
Над своєю землею.
Славлю спільний наш сад,
Силу цю буйночолу,
Буде він прикрашать
Степу просторінь голу.
Назвемо ж ми наш сад
Садам Ленінського Комсомолу.

.
Наче сніжний обвал,
Несподіваним спадом
І н т е р н а ц і о н а л
Грянув дружно над садом.

З М І С Т

Творчість Степана Крижанівського. <i>Вступна стаття Б. Калмановського</i>	Стор. 3

Р о з д у м и

Хвала життю!	23
«Вночі моя уява ожива...»	25
«Я поет. Я будівельник слова»	26
«Дивний світ!»	27
«Нехай мені торочать...»	28
Вмируще ремесло	29
«Мое серце, володар мелодій...»	32
«Юних літ казки...»	33
«Мені чужа...»	34
Звертання до моря	35
«Коли ввижаються мені...»	37
«Рожевий захід...»	39
Площа Дзержинського	40
«Ми в човні...»	42
Про смерть	43
«Не знаю, коли закінчу...»	45
Калиновий міст	46
«Є поети...»	48
«Вийду у садок...»	50
«Лови летючу мить життя...»	51
«Нічого незвичайного немає...»	53
Сповідь	55
Народ	58
Труд	59
Дружба	60

Любов	61
Вітчизна	62
«За все, за все призначена ціна...»	63
«І помилки, і поспіхи, і втрати..»	64
Янка Купала	65
Моему синові	67
Я сто літ проживу	69
Ти питаєш, чому я веселий	71

Дорога життя

Горький	72
Березань	74
Два Херсони	76
Толкачівка	78
Лісослав	80
Перегорну сторінку	81
Третє народження Махбуби Рахімової	83
Жемчуг	85
Вартовий	87
Пам'яті Маяковського	89
Дорога	91
Полтава	93
Рота імені Шевченка	95
Над могилою батька	98
Похорон Пушкіна	101
Сад Тараса Шевченка	103
Шевченко в засланні	105
Миколаїв	107
«Де б на землю не ступив..»	109
Золота осінь	111
Мрія Котовського	113
Гуцули	115
Сини	117
Слово Івана Франка	120
Співають діви на Дунаю	123
Голос України	125
Кубань	127
Києву	129
Сестра	131

Лука Неживий	132
У травні	134
Моему місту	135
Повернення	138
Лада	140
Братові	141
Тиса	142
Душа чудесного шукає	144
Кум	146
Журило	148
Геленджик	150
Іван	152
Скарб	154
Ой хмелю мій, хмелю	156
Материнська віра	157
Зустріч	159
Квітівниці на Хрещатику	162
Якубу Коласу	164
Степові	166

Дорога почуттів

Етюди	168
Оксані	170
«Сонце в шибку стукає...»	172
«Може, все життя...»	173
«Скільки раз відходять на Чугуїв...»	174
«Ніч виходить в липневі степи...»	175
Повідь	176
Кінець літа	178
«Був я вражений...»	180
«Ластівка летіла...»	182
«Солоний вітер...»	183
«Вийдеш вранці до моря...»	184
«Ти хочеш знать...»	186
До моря	187
«Брели ми парком неосвітленим...»	189
«Ти мені приснилася такою...»	191
Скільки раз	193
«Насувається туман із поля...»	195

Ворскла	197
Криниця	198
Соловей	199
«Безліч довгих верст...»	200
«Як осінь рання...»	202
«Коли цвітуть...»	204
Мати	205
Дружина	206
Невтішний	208
Спекулянтка	210
«Все я в Закарпатті взяв до серця...»	212
Тобі I	213
II	215
III	216
IV	218
Сонети про любов і розлуку	219
Подарунок	221
«Спокійний синій день...»	223

Пісні

«Ой, про що шумлять тополі...»	225
«Ой дніпровські кручі...»	227
«Осіпають листя віти...»	229
Скоромовка	231
«Зеленню і золотом...»	232
Берізка	234
Колискова	236
«Похилився явір...»	237
Коломийки	238

Байки, співомовки

Притча про каміння	240
Удав і слон	242
Лукавий друг	244
Блоха і ковдра	246
Вовк і підлиза	248
Зовуля	251

Бобріха і щури	253
Свиня-радіоаматор	255
Півень і сонце	257
Ледащо	258
Розсудив	260
Не чую	261
Притча про козу і сіно	263
Солдатська звичка	265
Питання й відповіді	267

Оповідання та балади

Народження Комуні	269
Балада про Перекоп	273
Нова казка	277
Балада про сон	280
Балада про гвардійця	284
Сад над Інгуллом. <i>Поєма</i>	286

Редактор *О. І. Жолдак*
Художник *Б. В. Розанов*
Художній редактор *К. К. Калугін*
Технічний редактор *М. А. Лихота*
Коректор *О. І. Василенко*

*

Степан Андреевич Крыжановский.
СЕРЕБРЯНАЯ СВАДЬБА
Избранные стихотворения
(На украинском языке)

*

БФ 05039. Здано на виробництво 26. II. 1957 р.
Підписано до друку 21. V. 1957 р.
Формат паперу 70×92/32. Папер. арк. 4,938.
Друк. арк. 11,554 + 1 вкл. Обліково-видавн. арк. 9,316.
Ціна 7 крб. Замовлення 55.
Тираж 8.000.

*

4-та поліграффабрика Голоовидаву Міністерства
культури УРСР, м. Київ, пл. Калініна, 2.

